

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SOSYAL BİLGİLER DERSİ BİREY VE TOPLUM ÖĞRENME
ALANINA YÖNELİK GELİŞTİRİLEN ÇİZGİ ROMAN
MATERYALİNİN ÖĞRENCİLERİN TOPLUMSAL ROLLERİ İFADE
ETME BİÇİMLERİ ÜZERİNE ETKİSİ

GÖZDE ÇALIŞ
217A5005

TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. GENÇ OSMAN İLHAN

2023

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SOSYAL BİLGİLER DERSİ BİREY VE TOPLUM ÖĞRENME
ALANINA YÖNELİK GELİŞTİRİLEN ÇİZGİ ROMAN
MATERYALİNİN ÖĞRENCİLERİN TOPLUMSAL ROLLERİ
İFADE ETME BİÇİMLERİ ÜZERİNE ETKİSİ

GÖZDE ÇALIŞ
217A5005
ORCID NO: 0000-0003-1712-4563

TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. GENÇ OSMAN İLHAN

TEMMUZ 2023

Gözde ÇALIŞ tarafından hazırlanan “Sosyal Bilgiler Dersi Birey ve Toplum Öğrenme Alanına Yönelik Geliştirilen Çizgi Roman Materyalinin Öğrencilerin Toplumsal Rollerini İfade Etme Biçimleri Üzerine Etkisi” başlıklı çalışma, **12/07/2023** tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunmuş ve jürimiz tarafından Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Programında **YÜKSEK LİSANS** tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman

İmza

Doç. Dr., Genç Osman İlhan

.....

Jüri Üyeleri

İmza

Doç. Dr., Şahin Oruç

.....

Doç. Dr., Gül Tuncel

.....

ÖZET

SOSYAL BİLGİLER DERSİ BİREY VE TOPLUM ÖĞRENME ALANINA YÖNELİK GELİŞTİRİLEN ÇİZGİ ROMAN MATERYALİNİN ÖĞRENCİLERİN TOPLUMSAL ROLLERİ İFADE ETME BİÇİMLERİ ÜZERİNE ETKİSİ

Bireyler, içerisinde bulunduğu toplumda bir konuma sahiptir. Toplum içerisinde bireylerin sahip olduğu konum ya da makam toplumsal statü olarak karşımıza çıkarken bireylerin toplumsal statü doğrultusunda sahip oldukları haklarla görevler de toplumsal rol adını almaktadır. Bireylerin toplumsal rolleri öğrenebilmesinin yollarından birisi de eğitimidir. Bireyin davranışlarının gelişiminde eğitimin birçok işlevi bulunmaktadır. Bunlardan birisi de toplumsal işlevdir. Eğitimin toplumsal işlevinde toplumun gelişimini destekleyecek bireylerin yetiştirilmesi, toplumsallaşması, toplumsal sorunları çözme becerilerini kazanması oldukça önemlidir. Bunların gerçekleşebilmesi için bireylerin toplumsal rolleri öğrenmesi gerekmektedir. Toplumsal rolleri seviye ve içerik açısından öğrencilere en uygun şekilde veren, öğreten ders Sosyal Bilgiler'dir. Sosyal Bilgiler programında toplumsal rollerin ele alındığı öğrenme alanları, konular, kazanımlar yer almaktadır. Bunların başında "Birey ve Toplum" öğrenme alanı gelmektedir. Bu noktada çalışmanın amacı; Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerin toplumsal rolleri algılayış biçimleri üzerinde çizgi roman kullanımının nasıl etkileri olduğunu ortaya koymaktır. Araştırma 2022 güz döneminde 6. Sınıf Sosyal Bilgiler dersini alan 26 ortaokul öğrencisi ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmada "Birey ve Toplum" öğrenme alanına yönelik dijital çizgi roman materyali Web 2.0 aracı olan Pixton üzerinden araştırmacı tarafından üretilmiştir. Araştırmada nitel desen kullanılmıştır. Veri toplama aracı olarak iki formdan yararlanılmıştır. Biri katılımcıların tamamına uygulama başında ve sonunda, diğeri ise yine araştırma sonunda 11 kişiye yüz yüze uygulanmıştır. Toplanan veriler içerik analizi yoluyla incelenerek sonuçlara ulaşılmıştır.

Sonuçlar incelendiğinde; uygulama başında öğrencilerin toplumsal rollerle alakalı kavram karmaşası ve kafa karışıklığı yaşadıkları, toplumsal rolleri ifade edişte yanlış ifadeler kullandıkları ve de toplumsal rolün ne olduğunu bilmedikleri görülmüştür. Uygulama sonunda ise kavram yanlışlarının azaldığı, toplumsal roller ile ilgili daha net ve doğru ifadeler kullandıkları ve toplumsal rolün ne olduğunu öğrendikleri tespit edilmiştir. Katılımcılar, kullanılan çizgi roman materyalini beğendiklerini, eğlenceli ve yararlı bulduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca çizgi roman uygulamasının kalıcılığı arttırdığı sonucuna da ulaşılmıştır. Araştırmanın ilgili literatüre farklı bir bakış açısı getireceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Rol, Çizgi Roman, Sosyal Bilgiler, Web 2.0

ABSTRACT

THE EFFECT OF THE COMIC MATERIAL DEVELOPED FOR INDIVIDUAL AND SOCIAL LEARNING FIELD OF SOCIAL SCIENCES LESSON ON STUDENTS' WAYS EXPRESSING SOCIAL ROLES

Individuals have a position in the society they live in. While the position or authority of individuals in society appears as social status, the rights and duties that individuals have in line with their social status are also called social roles. One of the ways individuals can learn social roles is education. Education has many functions in the development of an individual's behavior. One of them is social function. In the social function of education, it is very important to raise individuals who will support the development of society, socialize and gain the skills to solve social problems. In order for these to happen, individuals need to learn social roles. Social Studies is the course that teaches the social roles in the most appropriate way in terms of level and content. In the Social Studies program, there are learning areas, subjects and achievements in which social roles are discussed. The first of these is the "Individual and Society" learning area. At this point, the aim of the study is; The aim of this course is to reveal how the use of comics affects the way students perceive social roles in the Social Studies course. The research was carried out with 26 secondary school students who took the 6th grade Social Studies course in the fall term of 2022. In the study, the digital comic book material for the "Individual and Society" learning field was produced by the researcher via Pixton, a Web 2.0 tool. Qualitative design was used in the research. Two forms were used as data collection tool. One was applied to all participants at the beginning and end of the application, and the other was applied face-to-face to 11 people at the end of the research. The collected data were analyzed through content analysis and the results were obtained.

When the results are examined; At the beginning of the application, it was observed that the students experienced conceptual confusion and confusion about social roles, they used wrong expressions in expressing social roles, and they did not know what social role was. At the end of the application, it was determined that their misconceptions decreased, they used clearer and more accurate expressions about social roles, and they learned what social role was. Participants stated that they liked the comic book material used and found it entertaining and useful. In addition, it was concluded that the application of comics increased the permanence. It is thought that the research will bring a different perspective to the related literature.

Keywords: Social Role, Comic Book, Social Studies, Web 2.0

ÖN SÖZ

Yüksek lisans döneminde desteğini her zaman yanımda hissettiğim, her koşulda bana yardımcı olan ve tez danışmanlığımı yapan Sayın Doç. Dr. Genç Osman İLHAN'a çok teşekkür ederim.

Bana her zaman yol gösteren, yüksek lisans sürecinde tecrübesi ve bilgi birikimi ile her daim yanımda olan ve aynı zamanda meslektaşım olan canım teyzem Nilay HÜRÇAN GÜRLER başta olmak üzere GÜRLER ailesine çok teşekkür ederim.

Araştırma sürecimde motive olmamı sağlayan, bana yardımcı olan daimî destekçim, canım dostum Kader TANRIVERMİŞ'e çok teşekkür ederim.

Hayatımdaki en değerli hazinem olan canım aileme minnettarım. Her konuda yanımda olan canım anneannem Fatma HÜRÇAN'a, sevgisini ve özlemini her zaman kalbimde taşıdığım merhum dedem Ahmet HÜRÇAN'a ve ÖZBEK ailesine çok teşekkür ederim. Maddi ve manevi olarak her türlü desteği bana sunan, beni motive eden, bana yol gösteren, çıktığım her yolda yanımda olan biricik annem Kafiye ÇALIŞ ve biricik babam Hacı ÇALIŞ'a, şu anda her ne kadar uzakta olsa da desteğini ve sevgisini her zaman kalbimde hissettiğim canım abim Utku ÇALIŞ'a çok teşekkür ederim.

Gözde ÇALIŞ

Temmuz, 2023; İstanbul

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖN SÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ.....	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ	ix
KISALTMALAR LİSTESİ.....	x
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	5
1.3. Araştırmanın Önemi.....	6
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	12
1.4. Araştırmanın Tanımları.....	12
2. LİTERATÜR TARAMASI.....	14
2.1. Toplumsal Statü Nedir?.....	14
2.1.1. Toplumsal Statünün Sınıflandırılması ve Belirleyicileri.....	15
2.1.1.1. Doğuştan Kazılan Statüler.....	15
2.1.1.2. Sonradan Kazanılan Statüler.....	15
2.1.2. Anahtar Statü (Kilit Statü/Temel Statü).....	16
2.2. Toplumsal Rol Nedir?.....	16
2.2.1. Toplumsal Rol ile Eğitim İlişkisi.....	20
2.3. Çizgi Roman ile Eğitim İlişkisi.....	22
2.4. Toplumsal Rol ile Çizgi Roman İlişkisi.....	33
2.5. Sosyal Bilgiler Nedir?.....	40
3. YÖNTEM.....	42
3.1. Araştırma Modeli	42
3.2. Çalışma Grubu.....	43
3.3. Dijital Çizgi Roman Materyali.....	43
3.4. Veri Toplama Araçları.....	50
3.4.1. Çalışmanın Başında ve Sonunda Uygulanan Açık Uçlu Formun Geliştirilmesi.....	51
3.4.2. Görüşme Formunun Geliştirilmesi.....	51
3.5. Uygulama Süreci.....	51
3.6. Verilerin Analiz Edilmesi.....	54
4. BULGULAR.....	56
4.1. Uygulama Öncesinde Toplumsal Rolün Ne Olduğuna Dair Öğrenci Görüşleri	56

4.2. Uygulama Sonrasında Öğrencilerle Yapılan Görüşme Neticesinde Toplumsal Rolün Ne Olduğuna Dair Öğrenci Görüşleri	58
4.3. Uygulama Öncesi Hayatta Sahip Olunan Rollere İlişkin Öğrenci Görüşleri..	60
4.4. Uygulama Sonrasında Öğrencilerle Yapılan Görüşme Neticesinde Hayatta Sahip Olunan Rollerle İlgili Örneklerle İlişkin Öğrenci Görüşleri.....	63
4.5. Uygulama Öncesi Ailedeki Rol Davranışlarına İlişkin Öğrenci Görüşleri.....	65
4.6. Uygulama Sonrasında Öğrencilerle Yapılan Görüşme Neticesinde Ailedeki Rol Davranışlarına İlişkin Öğrenci Görüşleri.....	72
4.7. Uygulama Öncesi Kendilerine Ait Toplumsal Rollere İlişkin Öğrenci Görüşleri.....	78
4.8. Uygulama Sonrası Kendilerine Ait Toplumsal Rollere İlişkin Öğrenci Görüşleri.....	80
4.9. Uygulama Öncesi Gelecekte Üstlenilebilecek Toplumsal Rollere İlişkin Öğrenci Görüşleri.....	81
4.10. Uygulama Sonrası Gelecekte Üstlenilebilecek Toplumsal Rollere İlişkin Öğrenci Görüşleri.....	83
4.11. Çizgi Romana İlişkin Öğrenci Görüşleri.....	84
4.12. Çizgi Romandan Sonra Toplumsal Rollerle İlgili Düşüncede Değişiklik Olup Olmadığına İlişkin Öğrenci Görüşleri.....	87
4.13. Çizgi Romanda En Çok Beğenilen Unsurlara İlişkin Öğrenci Görüşleri.....	89
4.14. Kendi Yapacakları Çizgi Romana İlişkin Öğrenci Görüşleri.....	92
4.15. Uygulamada Kullanılan Çizgi Romandaki Anne ve Baba Rollerini Sevme Nedenleri ile Kendi Oluşturacakları Çizgi Romandaki Anne ve Baba Rollerine Ne Şekilde Yer Vereceklerine İlişkin Öğrenci Görüşleri.....	94
4.16. Yakın Çevrede Çizgi Romandaki Gibi Rollerin Olup Olmadığına İlişkin Öğrenci Görüşleri.....	97
4.17. Başka Hangi Konu ve Ders ile İlgili Bir Çizgi Roman İsteneceğine İlişkin Öğrenci Görüşleri.....	98
5. SONUÇ VE TARTIŞMA.....	101
KAYNAKÇA.....	117
EKLER.....	125

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Araştırma Süreci Adımları.....	53
Tablo 2. Uygulama Öncesi Toplumsal Rolün Ne Olduğuna İlişkin Öğrenci Görüşleri	56
Tablo 3. Uygulama Sonrasında Öğrencilerle Yapılan Görüşme Neticesinde Toplumsal Rolün Ne Olduğuna Dair Öğrenci Görüşleri.....	58
Tablo 4. Uygulama Öncesi Hayatta Sahip Olunan Rollere İlişkin Öğrenci Görüşleri.....	61
Tablo 5. Uygulama Sonrasında Öğrencilerle Yapılan Görüşme Neticesinde Hayatta Sahip Olunan Rollerle İlgili Örneklere İlişkin Öğrenci Görüşleri.....	63
Tablo 6. Uygulama Öncesi Ailedeki Rol Davranışlarına İlişkin Öğrenci Görüşleri.....	65
Tablo 7. Uygulama Sonrasında Öğrencilerle Yapılan Görüşme Neticesinde Ailedeki Rol Davranışlarına İlişkin Öğrenci Görüşleri.....	72
Tablo 8. Uygulama Öncesi Kendilerine Ait Toplumsal Rollere İlişkin Öğrenci Görüşleri.....	78
Tablo 9. Uygulama Sonrası Kendilerine Ait Toplumsal Rollere İlişkin Öğrenci Görüşleri.....	80
Tablo 10. Uygulama Öncesi Gelecekte Üstlenilebilecek Toplumsal Rollere İlişkin Öğrenci Görüşleri.....	81
Tablo 11. Uygulama Sonrası Gelecekte Üstlenilebilecek Toplumsal Rollere İlişkin Öğrenci Görüşleri.....	83
Tablo 12. Çizgi Romana İlişkin Öğrenci Görüşleri.....	84
Tablo 13. Çizgi Romandan Sonra Toplumsal Rollerle İlgili Düşünce Değişiklik Olup Olmadığına İlişkin Öğrenci Görüşleri.....	87
Tablo 14. Çizgi Romanda En Çok Beğenilen Unsurlara İlişkin Öğrenci Görüşleri.....	89
Tablo 15. Kendi Yapacakları Çizgi Romana İlişkin Öğrenci Görüşleri.....	92
Tablo 16. Uygulamada Kullanılan Çizgi Romadaki Anne ve Baba Rollerini Sevme Nedenleri ile Kendi Oluşturacakları Çizgi Romadaki Anne ve Baba Rollerine Ne Şekilde Yer Vereceklerine İlişkin Öğrenci Görüşleri.....	94
Tablo 17. Yakın Çevrede Çizgi Romadaki Gibi Rollerin Olup Olmadığına İlişkin Öğrenci Görüşleri.....	97
Tablo 18. Başka Hangi Konu ve Ders ile İlgili Bir Çizgi Roman İsteneceğine İlişkin Öğrenci Görüşleri.....	98

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Çizgi Romanın Ön ve Arka Kapakları.....	46
Şekil 2. Nilay ve Ahmet'in Günümüzdeki Halleri.....	46
Şekil 3. Anne ve Babanın 30 Yıl Sonraki Halleri.....	47
Şekil 4. Nilay'ın 30 Yıl Sonraki Hali.....	47
Şekil 5. Ahmet'in 30 Yıl Sonraki Hali.....	47
Şekil 6. Rol Tanımı.....	48
Şekil 7. Rollerle İlgili Bilgiler ve Sorular.....	48
Şekil 8. Çizgi Romandaki Rüyada Zaman Yolculuğuna Çıkış ve Geri Dönüş.....	48
Şekil 9. Çizgi Romandaki Zaman Akışı Kareleri.....	49
Şekil 10. Karakterlerin Rüyadan Uyandıkları Kareler.....	49
Şekil 11. Karakterlerin Gezintiye Çıktıkları Kare.....	49
Şekil 12. Çizgi Romandaki Bitiş Kareleri.....	50

KISALTMALAR LİSTESİ

MEB : Millî Eğitim Bakanlığı
NCSS : National Council for the Social Studies (Ulusal Sosyal Bilimler
Konseyi)



1.GİRİŞ

Çalışmanın bu kısmında problem durumu, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi ve araştırmanın tanımları hakkında bilgi verilecektir.

1.1. Problem Durumu

Bireyin hayatını sürdürerek kendini geliştirme, toplumun bir ferdi haline gelme ve toplumla uyum içerisinde yaşama ihtiyaçlarını giderme bakımından eğitim, çok mühim bir role sahiptir ve dolayısıyla her bireyin eğitime hakkı ve gereksinimi bulunmaktadır (Özaydınlık, 2014). Bu bakımdan okullarda gördüğümüz Sosyal Bilgiler dersi oldukça önemlidir. Bireyin topluma uyum sağlayabilmesi, toplumsal sorunlara çözüm getirebilmesi, sosyalleşmesi bakımından toplumsal rolleri bilmesi önemlidir.

Toplumlar, varlıklarını devam ettirebilmek için eğitime gereksinim duyarlar ve ancak toplum varsa eğitimden söz edilebilmektedir. Bunun yanında eğitim için de toplum, yani insan etkileşimi ve insan ilişkileri gerekmektedir. Toplum bir amaç olarak düşünülürse eğitim de bu amacı gerçekleştirmek için çok mühim bir araçtır. Eğitimin en başta gelen niteliği, toplumsal yönü olmaktadır ve toplumlarda eğitim, o toplumun niteliklerine bağlı olarak şekillenmektedir. Bu bağlamda, toplumsal yapıdan ayrı bir eğitim sistemi düşünmek, eğitimi okullar vasıtasıyla toplumdan ayrı gerçekleştirmek imkansızdır. Toplumun var olan değerlerini aktarmanın yanında toplumun beklentilerine ve ideallerine uygun yetenekte olan bireylerin yetiştirilmesi, eğitim kurumlarının başlıca işlevidir (Aslan, 2001). Bu noktada Sosyal Bilgiler dersinin toplumsal rol bağlamında önemi de ortaya çıkmaktadır. Sosyal Bilgiler dersi kapsamında yer alan “Birey ve Toplum” öğrenme alanı; psikoloji, sosyoloji ve sosyal psikoloji gibi bilimlerin etkisinin görüldüğü, “ben” ve “biz” olma süreçlerini içerisine alan disiplinler arası bir öğrenme alanıdır (MEB, 2018).

İlgili literatür incelendiğinde; toplumsal rolden ziyade toplumsal cinsiyet odaklı çalışmaların literatürde fazla olduğu görülmektedir (Coşgun, 2002; Daşlı, 2019; Özdemir Yılmaz, 2019; Özmete & Zubaroğlu Yanardağ, 2016; Sarıtaş & Şahin, 2018;

Yılmaz, 2018). Sosyal bilgiler kapsamında toplumsal roller ile ilgili çalışmaların oldukça az olduğu görülmektedir. Bu araştırmalara örnek olarak Gazioğlu (2018) tarafından bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışmada, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ailedeki sosyal rollerin zaman içerisindeki değişimine ilişkin görüşleri incelenmiştir. İlgili çalışmada, sosyal bilgiler öğretmenleri tarafından ailedeki babanın sosyal rolü; otorite, aileyi koruyup kollayan, güç kaynağı ve disiplini sağlayan olarak tanımlanırken ailedeki annenin sosyal rolü toparlayıcı, düzenleyici, güven, sevgi ve şefkat kaynağı olarak belirtilmiştir. Çalışmada sosyal bilgiler öğretmenleri, sosyal roller yerine getirilmediği zaman çocukta güvensizlik ve içe kapanıklık oluşabileceğini, sorumluluk bilincinin gelişmeyeceğini, okuldaki başarıyı negatif etkilediğini, disiplin problemlerinin oluşabileceğini ifade etmişlerdir. Ailedeki sosyal roller yerine getirildiğinde çocukların özgüvenli ve sorumluluk bilincinde olacağı, okul başarısını pozitif etkileyeceği, ayakları sağlam basan birey olacağı, bu durumun çocukları hayata hazırlayacağı belirtilmiştir. Farklı aile yapısının mevcut olduğu ortamlarda anne ve baba sosyal rollerini yerine getirirse çocukta negatif bir etki oluşmayacağı ve başarısına pozitif etki edeceği; ama farklı aile yapısının mevcut olduğu ortamda anne ve baba sosyal rollerini yerine getirmezse çocukta saldırgan davranışlar, sevgi ve güven noksanlığı, disiplin sıkıntısı ve gerileme görülebileceği de çalışmada belirtilen diğer noktalar arasındadır. Ayrıca çalışmada, çocuğun sosyal rol bilinci üzerinde öğretmen ve ailenin yol gösterici olmasının, empati ve sevgi ile yaklaşmasının olumlu bir etki oluşturacağı da dile getirilmiştir.

Bu bağlamda alanda bir eksiklik ve çözülmesi gereken bir problem görülmüştür ve öğrenciler üzerinden bir çalışma planlanmıştır. Öğrencilerin toplumsal rolleri ifade edişlerinin çizgi roman yoluyla geliştirilebileceği düşünülmüştür. Öğrencilerin toplumsal rol ile ilgili yaşadıkları problemlerin çözülmesi, çalışmanın odak noktası haline gelmiştir. Sosyal Bilgiler dersi kapsamındaki “Birey ve Toplum” öğrenme alanı içerisinde yer alan toplumsal roller konusuna yönelik olarak kullanılacak bir materyal geliştirilmek istenmiştir. Uygulamada kullanılan çizgi roman ile toplumsal roller konusunda öğrencilerin toplumsal rolleri ifade etme biçimi üzerindeki etkisi ele alınmak istenmiştir. Yapılandırmacılık eğitim anlayışına göre öğrenciye ve konuya uygun materyal seçmek önemlidir ve öğrenciler için öğrenilmesi güç konuların materyaller sayesinde basitleştirilmesi, öğrencilerin eğlenirken öğrenebilmesi, kalıcılığın sağlanması gibi durumlar açısından etkili eğitim-öğretim materyallerinden

faydalanmak gerekmektedir. Bu nedenle de bu çalışmada çizgi roman materyali kullanılmıştır.

Fen bilimleri, sosyal bilimler, sağlık bilimleri gibi hemen hemen her alanda türlü araç-gereçlerden yararlanılması, öğrenmenin daha etkili gerçekleşmesini sağlamaktadır. Hedeflerin hedef davranışa dönüştürülmesi konusunda araç-gereçlerden yararlanılması bu durumu kolaylaştırmaktadır (Nalçacı ve Ercoşkun, 2005). Çizgi roman, çizgi romandan yola çıkılarak yapılan oyuncaklar ve diğer ürünleri de pazarlayan eğlence şirketleri tarafından yayınlandığında, çocukların hangi ihtiyaçlarının karşılandığı veya çizgi romanlarla yaratıldığı sorusunu gündeme getirmekte ve bu bağlamda çizgi roman, medya kültürünün bir ürünü olarak farklı sosyalleşme alanlarına girmekte ve ev ortamında, okul ortamında, farklı medya ürünlerinde yer almaktadır (Silva, 2018).

Çizgi roman materyali öğrencilerin toplumsal sorunların farkına vararak bu sorunların çözümüyle ilgili tarihten ders çıkarmalarını sağlar ve empati duygularını geliştirerek geleceğe yoğunlaşmış şekilde düşünmelerini sağlar (Williams, 2008; akt. Leylak, 2022). Çizgi roman, okulda diğer çocuklarla sosyalleşmeyi ve onlara sosyal rollerini anlamayı sağlayan önemli deneyimler sağlamaktadır (Silva, 2018).

Çizgi romanlar, bilişsel, sosyal ve psikolojik bakımdan öğrenme süreçlerine olumlu etkiler yapmakta, öğretici ile öğrenen arasında etkili iletişimin kurulmasını sağlamakta ve toplumsal yaşamda pek çok bilginin bireye aktarılmasını sağlamaktadır. Bu bakımdan eğitsel çizgi romanlar sınıf ortamında önemli bir yere sahiptir (Topkaya ve Yılar, 2015).

Çizgi roman üzerine yapılmış çalışmalar ve çizgi romanlar değişik içerikler ve yöntemler sayesinde bilgiyi sunmuş ve bu yolla okuyucular eğlenerek bilgiyi anlamlandırmışlardır. Çünkü bugün, grafiklerle ve resimlerle sunulan sözel iletiler somutlaştırma ve algılama açısından bireylerin çok sık yararlandığı öğretim araçları olmaktadır (Mazlum, 2022).

Çizgi romanlar çocukların derse karşı güdülenmelerini sağlamaktadır, öğrenme konusunda güçlük çekilen konunun ya da kavramın daha rahat anlatılmasını sağlayan çizgi romanlar, resim ile yazı arasında aracılık yapmaktadır. Başarı konusunda kaygı taşıyan ve okuma konusunda sıkıntı yaşayan çocukların bu konuyla ilgili problemlerini çözerek okumayı teşvik eder (Koenke, 1981; akt. Topkaya, 2014). Görüntü ve metnin

bir kombinasyonu olarak çizgi romanlar, öğrencilerin fikirlerin sözlü ve görsel temsilleriyle meşgul olmalarını sağlar (Wallner ve Aman, 2023).

Sosyal bilgiler dersinde çizgi romanın bir materyal olarak kullanılması ve faydaları ile ilgili şunlar söylenebilir:

- Öğrenci ilgisi
- Öğrenciye yakınlık
- Birden çok duyuya yönelik olma
- Farklılık
- Çoklu ortam

Eğitimde kullanılacak materyaller seçilirken bu noktalar çok önemlidir. Bu bağlamda öğretmenler ile eğitimciler çizgi roman materyalini kullanmaya yönelmiştir (İlhan, 2016).

Haugaard (1973) ve Koenke (1981) ders sürecinde çizgi roman materyallerinin kullanılmasının yararlarını şu şekilde belirtmişlerdir:

Eğitici çizgi romanlar;

- Öğrencilerin akademik başarılarını pozitif yönde etkiler.
- İstenen birtakım davranış değişikliklerinin daha rahat meydana gelmesini sağlar.
- Derse yönelik güdülenmeyi artırır.
- Öğrencilerdeki merak duygusunu ön plana çıkarır.
- Okumada zorluk yaşayan öğrencilerin okumayı daha rahat öğrenmesini sağlar.
- Okumaya karşı isteksiz olan çocuklara okuma alışkanlığı kazandırır (Topkaya, 2016).

Literatürde “Birey ve Toplum” öğrenme alanına yönelik olarak toplumsal rollerle ilgili çizgi roman kullanılarak yapılan bir çalışmaya rastlanmayışı, araştırmacıyı çalışmaya iten nedenlerdendir.

Araştırmacının öğretmenliği esnasında öğrencileri gözlemlediğinde, etkili bir materyale ve eğlenerek öğrenmeye ihtiyaç duyduklarını gözlemlemesi, toplumsal rollerle ilgili ön düşüncelerinde eksikliklerin bulunması, araştırmacıyı bu çalışmaya iten diğer sebeplerdir.

Öğrencilerin gerek okul yaşamlarında gerekse okul dışında kalan yaşantılarında toplumsal rollerin gerektirdiği davranışları uygulayarak toplumsal yaşama daha kolay uyum sağlamaları, karşılıklarına çıkabilecek toplumsal sorunları çözme becerilerine sahip olmaları, bunları yaparken de seviyelerine uygun bir materyal kullanımının istenmesi açısından bu çalışmada “Büyümüş de Küçülmüşler, Toplumsal Rollerini Öğrenmişler” isimli dijital çizgi roman hazırlanmıştır.

Tüm bunlar değerlendirildiğinde, “Birey ve Toplum” öğrenme alanı kapsamında toplumsal rollerle ilgili hazırlanan dijital çizgi roman materyali, Sosyal Bilgiler dersinde yardımcı materyal olarak kullanılabilir. Ayrıca uygulama sürecinde gözlemlenen durumlar incelendiğinde, diğer branş öğretmenlerinin ilgili çizgi roman materyalini incelediği, meraklandığı, bu materyalin ilgilerini çektiği ve kendi derslerinde de dijital çizgi roman kullanmak istediklerini dile getirdikleri görülmüştür. Araştırmacıdan bu konuda yardımcı olmasını istemişlerdir. Bu bağlamda uygulamada kullanılan bu çizgi roman materyalinin diğer branş öğretmenlerine de örnek olabileceği düşünülmektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, Sosyal Bilgiler dersinde “Birey ve Toplum” öğrenme alanına yönelik geliştirilen çizgi roman materyalinin öğrencilerin toplumsal rolleri ifade etme biçimleri üzerindeki etkisini incelemektir. Bu bağlamda konu kapsamında hazırlanan çizgi roman materyali kullanılmadan önce ön açık uçlu form sayesinde öğrencilerin görüşleri alınmıştır. Daha sonra dijital çizgi roman materyali kullanıldıktan sonra süreç sonunda son açık uçlu form öğrencilere dağıtılmıştır. Böylece çizgi roman materyalinin öğrencilerin toplumsal rolleri ifade etme biçimleri üzerindeki etkisi saptanacaktır. Bu noktada çalışmanın araştırma sorusu “Geliştirilen çizgi roman materyali öğrencilerin toplumsal rolleri ifade ediş biçimlerini nasıl etkilemektedir?” şeklinde belirlenmiştir. Bu ana soru çerçevesinde üç araştırma sorusu oluşturulmuştur:

1. Katılımcıların toplumsal rollere ilişkin ön görüşleri nelerdir?
2. Katılımcılar “Büyümüş de Küçülmüşler, Toplumsal Rollerini Öğrenmişler” isimli dijital çizgi romandan sonra toplumsal rolleri nasıl ifade etmektedirler?
3. Katılımcılar “Büyümüş de Küçülmüşler, Toplumsal Rollerini Öğrenmişler” isimli dijital çizgi romanı nasıl değerlendirmektedirler?

1.3. Araştırmanın Önemi

Sosyal bilgiler dersinde demokratik sürece etkin katılımı temel alan bir vatandaşlık anlayışı mevcuttur ve bu ders, ilköğretim programında mühim bir konumdadır. İnsanın fiziksel ve toplumsal çevresiyle gerçekleşen etkileşimini zaman süreci içerisinde ele alan sosyal bilgiler, çocukların toplumsallaşması bakımından önemli bir etki yaratmaktadır. Bu etkileri oluşturabilmesi için de çağdaş sosyal bilgiler anlayışının hâkim olması gerekmektedir (Doğanay, 2008).

Öğretim programı olarak Sosyal Bilgiler, yeni bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal Bilgiler, sosyal bilimlerin sonuçlarını bütünleştirerek öğrencilerin seviyesine getiren, öğrencilerin toplumsal sorunlara çözüm bulmak ve toplumsal hayata uyum sağlamaları için gereken beceri, tutum ve bilgileri kazandırmayı hedefleyen öğretim programıdır (Kurt, 2019).

Sosyal bilgiler kavramı ilk defa NCSS yani ABD’de Millî Eğitim Derneğinin Orta Dereceli Okulu Teşkilatlandırma Komisyonu Sosyal Bilgiler Komitesi tarafından 1916 senesinde kabul edilmiştir. Konusu doğrudan toplumun gelişimine ve örgütlerine toplumsal kurumların bir üyesi olması neticesinde insan üzerine bilgiler olarak belirtilmiştir (Moffatt, 1957; akt. Kaymakçı & Ata, 2012).

Sosyal bilgiler, bireyin toplumsal var oluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi, ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersi (Kıroğlu, 2006; akt. Doğanay, 2008). Bu tanımda “bireyin toplumsal var oluşunu gerçekleştirme”, sosyal bilgilerin amacı olarak karşımıza çıkmaktadır (Doğanay, 2008). Sosyal bilgiler, multidisipliner bir yaklaşıma sahiptir ve sosyal bilgilerin temelinde sorumluluk taşıyan ve iyi bir yurttaş olma, toplum ve insan gibi kavramlar yer almaktadır (Kaymakçı ve Ata, 2012).

Eğitim öğretim kurumları, bireylerin sosyal yaşama kazandırılmalarında çok mühim vazifeye sahiptir. Dolayısıyla öğrencilere etrafını saran büyük toplumun hayatını, kültürel niteliklerini değer, beceri ve biliş esasında ve geçmiş, bugün ile gelecek bağlantısı içerisinde iletmeye gayret eden özelde ilköğretim kurumları, genelde

eğitim-öğretim kurumları yer almaktadır. Bu kurumlar, öğrencilere asıl hayatları için elverişli olan, karşlarına çıkan problemleri çözmelerine destek olabilecek araçları teçhiz eder ve onlara eğitim-öğretim sayesinde toplum için iyi bir vatandaş olarak çalışma duygusu telkin eder (Dewey, 2008; akt. Kaymakcı & Ata, 2012).

Bu bağlamda, bireyin toplumsal yaşama kazandırılması, toplumsallaşması, toplumsal hayata uyum sağlaması, toplumsal problemleri çözmeye beceresine sahip olması, toplum için iyi bir vatandaş olması amacıyla toplumsal rollerin öğrenilmesi ve bu rollerin farkına varılması oldukça önemlidir. Bu yapılırken de yapılandırmacı eğitim anlayışı doğrultusunda etkili materyallerin kullanılması önemlidir. Bu materyallerden biri de çizgi romanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu açıdan yapılan bu çalışma önem arz etmektedir.

Ders kitabı doğrultusunda yapılan öğretim, geleneksel ve bilgi aktarıcı olarak öğretmen; eleştiri yapan, düşünen, öğrendiklerini anlamlandırmaya çalışan ve yorum yapan öğrencilerin yetiştirilmesinde yetersiz kalmaktadır. Çünkü öğrencilerin okulda kazandıklarını kendi hayatlarında gerçekteşebilecek durumlara uygulayabilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda sınıf ortamında öğretmen merkezlikten ziyade öğrenci merkezli anlayış hâkim olmalı ve yapılandırmacı anlayış uygulanmalıdır (Hanley, 2005; akt. Arslan, 2007). Jean Piaget ve John Dewey, yapılandırmacılıkla ilgili düşünceler öne süren ilk kişiler olarak karşımıza çıkmaktadır. Karşımıza çıkan yeni bilgilerin eski bilgilerle ilişkilendirilerek öğrenilmesi ve önceden var olan bilgilerimize bağlı yeni öğrenmelerin oluşturulması yapılandırmacılık yaklaşımıdır. Bu nedenle yapılandırmacı yaklaşıma dayalı eğitim, öğretmenler tarafından ilgiyle karşılanmaktadır (Arslan, 2007). Bunun sonucunda çağdaş eğitim eğitim-öğretim faaliyetlerinin yürütüldüğü sınıfta, öğretim materyallerinin de yeni bir perspektif ile oluşturulması gerekliliği ön plana çıkmıştır (Topkaya & şimşek, 2015).

Epistemolojik bakımdan yapılandırmacılık kavramının kullanılması 18. Yüzyıla dayansa da bilhassa 20. Yüzyılın son çeyreğinde bu kavram, baskın olmaya başlamıştır. Bu dönemde öğretmenin baskın olduğu ve davranışçı yaklaşımlar çoğu ülkede eleştirilmiş ve öğrenciyi aktiflikten uzak kılan bu anlayış ile 21. Yüzyıl insanını yetiştirme konusunda yetersiz kalınacağı görülmüştür. Bu anlayışa kıyasla yapılandırmacılık, öğretme-öğrenme sürecinde merkezine öğrenciyi koyan bir anlayıştır. Bu bağlamda sınıf ortamında öğretmenin yapılandırmacı anlayışa göre hareket etmesi gerekmektedir ve dil öğretimi, sosyal bilimler, fen bilimleri ve

matematik programlarında yapılandırmacı yaklaşım ön planda olmaktadır. 2005-2006 eğitim-öğretim yılından itibaren ilköğretimde yapılandırmacı anlayışın esas alındığı program uygulanmaya başlamıştır (Arslan, 2007). Bu bağlamda, öğrencilerin akademik başarısının artırılması ve ders ile bütünleşmesi için nasıl bir materyalin uygulanması gerektiği problemiyle ilgili pek çok araştırma yapılmış ve bu araştırmalara göre animasyon, çizgi film ve karikatür gibi görsel olan materyallerin baskın olduğu görülmüştür. Son dönemlerde bu tür içerisinde çizgi romanlar da göze çarpmaktadır (Topkaya & Şimşek, 2015).

Öğretmenler öğrencilerin derse karşı olan dikkatini ve ilgisini çekmek için öğrencilerin tercih edebileceği öğretim materyallerine yer vermelidir; çünkü öğrencilerin dikkati ile ilgisi çabucak değişebildiğinden dersin bütününde öğrencilerin dikkatini ve ilgisini üst seviyede tutmak oldukça güçtür. Bu bağlamda öğretmenler materyal seçerken dikkat çeken ve güdüleyen, öğrenmeyi basit kılan, mizah öğelerinin ve ilgi çeken görsellerin bulunduğu materyaller seçmelidir. Tüm bu sebepler göz önüne alındığında eğitsel çizgi roman ve eğitsel çizgi filmler iyi bir örnek teşkil etmektedir (Şentürk, 2020). Matthew Pustz'a ait "Comic Books and American Cultural History" isimli kitapta tarih ve sosyal bilgiler dersinde çizgi roman kullanımının; konuyu anlamlandırarak değişik perspektiflerden bakmayı sağlaması, anlaması güç olan bilgilerin bu materyaller sayesinde daha kolay öğrenilmesi ve bu materyalde işlenen konuların öğrencilerin dikkatini çekip derse aktif katılmasını sağlaması ve öğrenmeyi basitleştirmesi sebeplerinden dolayı çok önemli olduğu belirtilmiştir (Pustz, 2012). Alternatif öğretim materyallerini kullanmak isteyen öğretmenler için çizgi roman oldukça uygun bir materyaldir. Fakat eğitsel olarak yararlanılmak istenen çizgi roman materyalinin özenle seçilip oluşturulması önem arz etmektedir ve bu hususta en mühim olan öğrencilere ve konuya uygunluktur (Şentürk, 2020). Eğitici çizgi romanlardan iyi bir şekilde yararlanabilmek için ilk başta çizgi romanların hitap edeceği kitlenin duyuşsal, bilişsel ve görsel seviyesine uygun olması önemlidir. Çizgi romanlar ders sürecinde rahatça kullanılan bir materyaldir; çünkü çizgi romanlarda mizah unsuru ile renkli yapı birlikte yer almaktadır (Topkaya, 2014). Eğitim durumu, öğrencinin yaşı, kişisel nitelikler, ailesel etmenler, sosyo-ekonomik seviye gibi unsurlar sebebiyle eğitim öğretim sürecinde farklılıklar, yenilikler ve değişik materyallerden yararlanarak öğrencilerin anlamasını basitleştirmek ve ilgisini çekmek her daim gerçekleşmemektedir. Çizgi romanlar, her kesime ve her keseye uygun olduğundan

öğrencilerin öğrenmede zorluk yaşadıkları zaman faydalanılabilecek ve öğrenmede karşılaşılan zorlukların minimum seviyeye indirilmesini sağlayacak materyallerdir (İlhan, 2016).

Çizgi romanların yapısı değişik öğrenme yöntemleri bakımından uygundur ve bu açıdan işlenecek konuyla ilgili tartışma ortamı sağlayabilmektedir. Öğrenciler bu yolla aktif olarak bilgiye ulaşabilirler. Çizgi romanlarda yer alan karakterlerin içerik ile tamamlanması ve yazı ile görsel öğelerin bütünlük göstermesi bakımından okuyucunun dikkatini çeker, okuyucu tarafından eğlenerek okunmasına imkân tanır (Mazlum, 2022).

Ünal (2018) tarafından çizgi romanların eğitimsel açıdan kullanılması ile ilgili çalışmalar değerlendirilerek şu sonuçlara ulaşılmıştır:

- Dersler çizgi romanlarla işlendiğinde öğrencilerin ilgisini çeker.
- Çizgi romanlar öğrencilerin derste etkin olmasını sağlar.
- Çizgi romanlar konuların tekdüzelikten çıkarak eğlenceli hal almasının sağlar.
- Anlaşılması ve anlatılması güç olan konular çizgi romanlar sayesinde daha basit hale getirilebilir.
- Bu materyallerde yazı ile resim bir bütün olduğundan konu, öğrencinin zihninde daha kolay yapı alır.
- Çizgi roman karakteri ile öğrenci kendini özdeşleştirdiği zaman konu daha kolay anlaşılır.
- Çizgi romanlar oluşturulurken öğrenciye ve konuya uygun olmasına dikkat edilmelidir.
- Çizgi romanlar eğitimsel bakımdan kullanıldığında güzel ahlaklı olmayı öğütlemektedir ve iletinin öğrenciye geçmesini sağlamaktadır. Bu nedenle iyi insan olma amacına da katkı sağlamaktadır (Ünal, 2018).

Mazlum (2022) tarafından yapılan çalışmada 10-14 yaş grubundaki öğrenciler için hareketli bir çizgi roman tasarlanmıştır ve mobil yayıncılık ile erişime açılmıştır. Çalışmada; hareketli çizgi romanın öğretim materyali olarak kullanılmasının hareketlilik, görsellik, kalıcılık, ilgi çekicilik, tekrar edilebilirlik, canlandırma kolaylığı ve kolay ulaşılabilirlik açısından yararlı bir yöntem olduğu belirtilmiştir.

Kaba (2021) tarafından yapılan çalışmada sosyal bilgiler dersinde müze eğitimine yönelik dijital bir çizgi roman geliştirilerek öğrencilerin akademik başarılarına ve

tutumlarına etkisi ele alınmıştır. Araştırma neticesinde; uygulanan dijital çizgi romanın öğrencilerin akademik başarıları üzerinde anlamlı bir etki yaptığına, müze ve müze eğitimine pozitif destek sağladığına, uzaktan eğitimi işlevsel kılarak eğlenceli hale getirdiğine, materyalin tutuma etkisi konusunda anlamlı fark meydana gelmediğine, katılımcı görüşlerinde bu durumun pozitif olarak tespit edildiğine ulaşılmıştır. Türkal (2018) tarafından yapılan bir çalışmada, sosyal bilgiler öğretiminde bir öğretim materyali olarak çizgi roman kullanımını incelenmiştir. Bu çalışmada, sosyal bilgiler dersi öğretiminde çizgi roman kullanımının öğrenci başarısı üzerinde pozitif etki oluşturduğu; fakat öğretimde çizgi romanın kullanılması konusunda öğrenciye, konuya ve çağdaş öğretim yöntem ve tekniklerine dikkat edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Çağdaş öğretim yöntem tekniklerine katkı sağlama bakımından çizgi romanların çok güçlü bir materyal olduğu, çizgi romanların öğrencilerin derse karşı tutum ve ilgilerini pozitif etkilemesinin beklendiği ve konu açısından başarıyı arttırması beklendiği ifade edilmiştir. Ünal (2018) tarafından yapılan çalışmada, sosyal bilgiler dersinde eğitici çizgi roman kullanımının öğrenci başarısına ve tutumuna etkisi incelenmiştir. Çalışmada sosyal bilgiler dersinde çizgi roman kullanımının öğrencilerin başarısı üzerinde pozitif etki oluşturduğu, öğrencilerin derse karşı olan tutumlarında ise bir etkisinin olmadığı tespit edilmiştir. İlhan (2016) tarafından yapılan çalışmada, sosyal bilgiler öğretiminde çizgi roman kullanımının öğrencilerin derse ilişkin tutumlarına, başarılarına, tarih algılarına ve çizgi romana bakışlarına etkisi araştırılmıştır. 7. Sınıf Türk Tarihine Yolculuk ünitesindeki İstanbul'un Fethi konusuna yönelik yapılan bu çalışma neticesinde; çizgi romanın öğrencilerin derse ilişkin tutum, başarı, tarih algısı ve çizgi romana bakış açıları üzerinde olumlu etki oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır. İlhan, Kaba ve Sin (2021) tarafından yapılan çalışmada, demokrasinin temel ilkeleri bakımından farklı yönetim tarzları ile ilgili olarak dijital çizgi roman materyali hazırlanmıştır. Çalışma neticesinde uzaktan eğitim sürecinde dijital çizgi roman kullanımının başarıyı arttırdığına ve dersle ilgili olumlu davranışlar geliştirmeye yardımcı olduğuna ulaşılmıştır. Keskin ve İlhan (2021) tarafından yapılan çalışmada, Sosyal Bilgiler dersinde değerler öğretimine yönelik dijital bir çizgi roman hazırlanmıştır. Çalışmada öğrencilerin değerler ile ilgili bilgi edinmesi ve önemini anlaması, bunları günlük hayat ile ilişkilendirebilmeleri istenmiştir. Kavak ve İlhan (2021) tarafından yapılan çalışmada, Sosyal Bilgiler dersinde "Etkin Vatandaşlık" öğrenme alanına yönelik dijital çizgi roman hazırlanmıştır. İlhan ve Oruç (2019) tarafından yapılan çalışmada, çizgi roman kullanımının Sosyal Bilgiler dersindeki

öğrenci başarı ve motivasyonları üzerindeki etkisi incelenmiştir. Çalışmada, çizgi romanların kullanıldığı grubun geleneksel yaklaşım ile öğretim yapılan gruba göre daha yüksek başarı elde ettiğine ve motivasyonlarının arttığına ulaşılmıştır.

Şentürk (2020) tarafından yapılan çalışmada 6.sınıf sosyal bilgiler dersinde “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanına yönelik eğitici çizgi roman ve eğitici çizgi film kullanılarak öğrencilerin derse karşı tutumları, akademik başarıları ve motivasyonları ele alınmıştır. Çalışma neticesinde sosyal bilgiler dersinde uygulanan eğitsel çizgi roman ve eğitsel çizgi filmlerin öğrencilerin derse yönelik tutum, akademik başarı ve motivasyonlarını pozitif yönde etkilediği ve öğrencilerin kullanılan bu materyalleri olumlu ve etkili bulduğu belirtilmiştir.

Topkaya ve Şimşek (2015) tarafından 152 tane 8.sınıf öğrencisiyle yapılan bir çalışmada, Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi dersine yönelik tutum üzerinde eğitici çizgi romanların etkisi incelenmiştir. Çalışma sonucunda Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi dersine yönelik tutum üzerinde çizgi romanların pozitif etki oluşturduğu tespit edilmiştir.

Çizgi romanlar her yaştaki öğrencilere imkanlar sunmaktadır. Çünkü çizgi romanlar ister informal ister formal ortamda olsun, birçok konunun ve türün ilgi çeken metinlerle etkileşim içerisinde sunulmasını sağlar (Greenfield, 2017).

Çizgi romanlar, öğrencilerin tarihsel hadiseleri kavramasını, geleceği düşünmelerini, empati yapmalarını, kendi anlatılarının farkına varmalarını ve metin, görüntüler, tasarım ve teknoloji ile ilgili bilgi edinmelerini sağlaması açısından önemlidir. Çizgi romanlar, öğrencilerin mühim toplumsal problemlerin farkına varmaları, öğrencilerde insan ilişkileri ve empati duygusu oluşturmaları konusunda potansiyeli olan materyallerdir (R. Williams, 2008).

Mc Viker (2007) tarafından yapılan bir çalışmada çizgi roman kullanarak görsel okuryazarlık becerilerini geliştirmeye ilişkin stratejiler ele alınmıştır. Çizgi romanların uygulama ve düzeltme amacıyla okuma becerilerini öğretmek ve uygulamak için hem hızlı hem de öz bir yol çizdiğine değinilmiştir.

Mutlu (2019) tarafından yapılan çalışmada, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sosyal bilgiler öğretiminde çizgi roman kullanımına yönelik görüşleri ele alınmıştır. Çalışma neticesinde dördüncü sınıftaki sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sosyal bilgiler öğretiminde çizgi roman hazırlamaya ve kullanmaya ilişkin görüşlerinin pozitif olduğu

tespit edilmiştir. Kurt (2019) tarafından yapılan çalışmada sosyal bilgiler öğretiminde çizgi roman kullanımıyla ilgili sosyal bilgiler öğretmen adaylarının görüşleri incelenmiştir. Çalışma sonucunda ders sürecinde çizgi romanın kullanılmasının öğrencilerin dikkatini çekerek derse katılımlarını arttırdığı tespit edilmiştir. Öğretmen adayları çizgi roman kullanımının ders katılımını arttırdığını, dikkat çekmeyi ve öğrenmede kalıcılığı sağladığını belirtmişlerdir.

Upton ve Hall (2013) tarafından birçok kolej ve üniversite eğitmeninin çizgi romanları sınıflarında, tarihsel ürün olarak incelemekten eğitim amaçlı bilinçli olarak çizgi roman oluşturmaya ve öğrencilerin kendi çizgi romanlarını oluşturmalarına müsaade etmeye kadar türlü olarak kullandıklarına değinilmiştir.

Görüldüğü gibi çizgi roman eğitimin birçok alanında kullanılmıştır ve başarılı sonuçlar vermiştir. Biz de bu çalışmada daha önce ülkemizde kullanılmamış bir alanda çizgi roman kullanmaya karar verdik. Bu açıdan bu çalışma önemlidir. Toplumsal rollerle ilgili Gazioğlu (2018) tarafından bir çalışma yapılmıştır ve bu araştırmada çalışma grubunu sosyal bilgiler öğretmenleri oluşturmaktadır. Çalışma grubunun öğrencilerden oluştuğu toplumsal rol çalışmasına rastlanmamıştır. Bu araştırmada çalışma grubunu öğrenciler oluşturmaktadır. Ben de bu çalışmada, yüksek lisans döneminde çizgi roman dersi almış bir öğretmen olarak öğrencilerimin çizgi romana ilgi duyduklarını, bu materyal sayesinde derse olan ilgilerinin ve katılımlarının arttığını gördüm. Bu doğrultuda, öğrencilerde fark ettiğim toplumsal rollerle ilgili sorunları çizgi roman materyalini kullanarak çözmeye çalıştım.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma, İstanbul ilinde bulunan bir devlet okulundaki kız öğrenciler ile sınırlıdır.

1.5. Araştırmanın Tanımları

Sosyal Bilgiler: Sosyal bilimlerin verilerini bütünleştirerek öğrencilerin seviyesine göre kolaylaştıran, bu yolla öğrencilere toplumsal sorunları çözme ve toplumsal yaşama uyum sağlamada gereksinim duyacağı bilgi, beceri tutum ve değerleri kazandırmayı hedefleyen bir vatandaşlık eğitim programıdır (Öztürk, vd., 2014).

Toplumsal rol: Statünün davranış boyutudur (Doğan, 2016).

Çizgi roman: İzleyiciye ileti göndermeyi sağlayan ya da onda estetik bir tepki uyandıran, bitişik düzende belli bir düzene göre ardışık duran görsel ya da başka imgelere denir (McCloud, 2021).



2.LİTERATÜR TARAMASI

Çalışmanın bu kısmında; toplumsal statü, toplumsal statünün sınıflandırılması ve belirleyicileri, anahtar statü, toplumsal rol, toplumsal rol ile eğitim ilişkisi, çizgi roman ile eğitim ilişkisi, toplumsal rol ile çizgi roman ilişkisi ve Sosyal Bilgiler hakkında bilgi verilecektir.

2.1. Toplumsal Statü Nedir?

Sosyolojik bakımdan toplumsal yapının en ufak elemanı olan statü, sözcük olarak pozisyon, mevki, makam manasına gelmektedir (Doğan, 2016).

Anne, cumhurbaşkanı ya da öğretmen gibi toplumsal düzen içerisindeki pozisyona statü denir (Poloma, 1996).

Marshall'a (1999) göre güçsüz anlamıyla statü; bireyin rahip, öğretmen gibi toplumsal yapıda sahip olduğu konum demektir. Kuvvetli manada ise statü, grupların veya tabakalarının kültürel, hukuksal ve siyasal kriterler ile değerlendirildiği toplumsal tabakalaşma şeklini ifade etmektedir.

Weber'e göre statü, diğer kimseler tarafından şahıslara atfedilen, onur ya da toplumsal prestij manasında toplumsal gruplar arasındaki farklılıkları ifade etmektedir. Bir bireyin diğer bir kimseye göre toplumsal konumunun şekillenmesinde; meslek, kıyafet, barınma, konuşma şekli gibi statünün göstergelerinin ve sembollerinin tümü destek olur. Statü, insanların hayat tarzları vasıtasıyla dile getirilir (Giddens, 2012). Sosyal kimliğimizin bölümlerinden biri olan statü, diğerleriyle gerçekleşen ilişkileri tayin etmeye destek olur (Macionis, 2022).

Şahısın etrafındakilerin toplum içerisinde o kişiye objektif olarak yaraşır buldukları konum ya da makama sosyal statü denir. Bireyin sosyal yapı içerisinde işgal ettiği konum, sosyal statüdür ve herkesin sosyal statüsü vardır (Fichter, 2019; İçli, 2017).

Bir kimsenin diğerleriyle kıyaslandığında sosyal konumunun hangi yerde olduğunu ifade eden statü, toplumdaki kimselerin bir ferde göre zihni olarak gerçekleştirdikleri

değerlendirme derecesidir. Toplumsal ortamda fertlerin avukat, öğretmen, çocuk, öğrenci gibi birden çok statüsü bulunmaktadır (İçli, 2017).

Statü, bireyin ifa ettiği değişik sosyal roller serisi veya bu konumların birleşimidir (Mendras, 2017).

2.1.1. Toplumsal Statünün Sınıflandırılması ve Belirleyicileri

Statüleri doğuştan kazanılan ve sonradan kazanılan statüler olarak sınıflandırabiliriz (Doğan, 2016; İçli, 2017; Macionis, 2022).

2.1.1.1. Doğuştan Kazanılan Statüler

Doğuştan kazanılan statü, bir kişinin doğuştan elinde bulundurduğu ya da daha sonra istenci haricinde benimsediği sosyal pozisyonudur (Macionis, 2022).

Kişinin fiziki nitelikleri ile cinsinin, ırkının, yaşının yanında dini ile inançları bile doğumla elde edilmektedir. Siyahi doğan bir kimsenin bu niteliği değiştirememesi gibi doğuştan edinilen statülerde kişinin istenci ile seçimi önemli değildir (Doğan, 2016).

Verilmiş yani doğuştan kazanılan statülerin belirleyicileri şunlardır:

- Soy bağı faktörü
- Yaş faktörü
- Cinsiyet faktörü

Doğumla statüyü tayin eden biyolojik nitelikler içerisinde doğumsal ve hukuksal farkı meydana getiren diğer mühim nitelik ırk ile bununla ilişkili olarak kişilerin tembel, zeki, yetenekli, geri zekalı, iyi, kötü şeklinde vasıflandırılmalarıdır. Bazen statünün belirlenmesinde yakışıklılık, fiziki güzellik gibi biyolojik nitelikteki unsurlar da etkili olmaktadır (Tan, 1981:68; akt. İçli, 2017). Türk olmak, kız veya erkek çocuğu olmak, doğuştan kazanılan statülere verilebilecek örnekler arasındadır.

2.1.1.2. Sonradan Kazanılan Statüler

Sonradan kazanılan statü, kişinin hür istenci ile sahip olduğu, kişisel gayreti ve yeteneği gösteren sosyal pozisyonudur (Macionis, 2022). Kişiler mensup oldukları mezhep ve dinlere, yaptıkları mesleklere, aldıkları eğitime göre toplumsal statülerin içerisine girmektedir (Doğan, 2016).

Sonradan kazanılan statüleri etkileyen önemli unsurlar şunlardır:

- Servet
- Eğitim
- Meslek

Sonra dan kazanılan statüleri merteye, rekabet gibi unsurlar da etkilemektedir (İçli, 2017).

Öğretmen olmak veya öğrenci olmak, sonradan kazanılan statülere verilebilecek örnekler arasındadır.

2.1.2. Anahtar Statü (Kilit Statü/Temel Statü)

Bir kimse ne kadar fazla grupta yer alırsa o kadar da statüyü elinde bulundurur fakat herkesin temel bir statüsü mevcuttur ki buna anahtar statü denir (Fitcher, 2019; İçli, 2017). Türlü statüler içerisinde toplumun en çok değer yüklediği ve mühim gördüğü gruptaki statü, kilit statüdür (Doğan, 2016).

Kişinin anahtar statüsünü, toplumda baskın olan gruptaki statüsü tayin eder ve öbür statüler, ikinci planda yer alır. Yani anahtar statüyü, kişinin üzerine aldığı statünün yanında toplumda kabul gören değerler de etkiler (Fitcher, 2019; İçli, 2017).

Temel statü, sosyal kimlik bakımından hususi önemi bulunan ve kişinin bütün hayatını biçimlendiren statüdür. Eğitim, toplumsal köken ve gelir ile ilgili bir sürü şey anlattığından birçok kişi için meslek, temel statüdür (Macionis, 2022). Örneğin, çocuğu bulunan bir kadının aile statüsü, anahtar statüsüdür; ama aynı anda bu kişi başarılı bir iş kadınıysa mesleği, onun anahtar statüsünü oluşturacaktır. Eğer toplum ekonomik statüye daha fazla önem gösterirse bu defa bu kişi, toplumca ekonomik grubunun statüsü sebebiyle daha üstün bulunacaktır (Fitcher, 2019).

2.2. Toplumsal Rol Nedir?

Önemli bir sosyal yapı olan rol, belli bir toplumsal statüsü olan bir kişiden beklenen davranışa denir. Kişi, bir statüye sahip olur ve bir rolü gerçekleştirir (Macionis, 2022).

Sosyolojideki temel kavramlardan biri olan rol, belli statü veya toplumsal pozisyonlara yüklenen toplumsal beklentileri sunarak bu tarz beklentilerin gerçekleşme ya da gerçekleşmeme sürecini çözümler (Giddens, 2012; Marshall, 1999). Belli bir sosyal pozisyonda bulunan kişiden beklenen davranış, toplumsal roldür ve bu düşünce, en başta bir oyunun sahnelenmesi esnasında oyuncuların oynamış olduğu bölümlere atıf

yaptığından dolayı tiyatrodan gelmektedir. Kişiler, meydana getirdikleri farklı faaliyet ortamlarına göre birbirinden farklı olarak türlü toplumsal rolleri oynarlar (Giddens, 2012).

Belirli bir statüye bağlı olarak hak ve vazifelerin yerine getirilmesi, toplumsal rol olarak tanımlanmaktadır (Goffman, 2009).

Rol, toplumsal yapı içerisinde belirli konumda yer alan kişinin nasıl davranacağını gösteren normlardır. Kültürel ve toplumsal beklentiler kişilere bu beklentilere riayet etmeleri doğrultusunda baskı yapmaktadır (Altınova ve Duyan, 2013).

Bireyin toplumsal pozisyonuna bağlı olarak (arkadaş, öğrenci gibi) belli bir bağlamda ne şekilde davranmasını gerektiğini tayin eden sosyal rollerdir (Sheldon ve Elliot, 2000; akt. Hacıömeroğlu, 2022).

Statünün davranış boyutunu oluşturan rol, belli bir statünün gerektirdiği vazifeleri yapma ve onun hakları ile ayrıcalıklarından faydalanma şeklidir (Doğan, 2016). Statünün dinamik görünüşünü belirleyen rollerdir. Diğer kimselerle kıyaslandığında kişinin toplumsal konumunun neresi olduğunu belirten statü iken kişinin ne yaptığını anlatan ise roldür (İçli, 2017). Rol kavramı, statü kavramı ile yakından ilgilidir. Belli statüye sahip kişilerin hareketlerini ve davranışlarını tayin etmesi önemli bir etmendir (Doğan, 2016).

Her insan, içinde yaşadığı toplumda ve gruplarda bir konuma sahiptir. Statünün davranışsal veya dinamik tarafının rol ile açıklandığı düşünüldüğünde, statü ve rolün ayrılmaz olduğu görülmekte ve statüden bağımsız bir rolün olamayacağı, rolü gerektiren statünün bulunmaması gibi bir durumun ise olamayacağı göze çarpmaktadır (Aslan, 2001). Bireyin statüsünün ölçülmesinde kullanılan pek çok kriterlerden biri, toplumsal roldür. Yaş, cinsiyet, soy, servet ile diğer statü kıstaslarının yanında kişinin toplumsal rolünü yerine getirirken ne yaptığını gösteren toplumdaki fonksiyonel faydası da statüyü etkilemektedir. Statüsü yüksek olan bireyin belli rolleri belli şekilde yapması istenir; fakat bu durum, bireyin toplumsal statüsünün aynı anda rolü olduğu anlamına gelmemektedir (Fitcher, 2019).

Toplumsal konumu olan bir kişinin fiillerini ve davranış biçimini rol oynama şeklinde ifade edebiliriz. Görevlerden ve haklardan meydana gelen rol, bireyler arasında gerçekleşen karşılıklı ve belli ilişkileri yansıtır. Milletvekili ile seçmenleri, kral ile tebaa, anne ile çocuk örneklerinde olduğu gibi, birinin hakları her zaman başkasının

vazifeleri ile tayin edilerek sınırlanır (Tan, 1981: 72; akt. İçli, 2017). Birey, toplumsal sistemde bir konuma sahiptir (statü) ve sistem tarafından koyulan kurallara uygun olacak şekilde bu statüye göre hareket (rol) etmektedir. Bu roller de karşılıklı beklentileri barındırmaktadır. Mesela “koca” olma statüsü, ailesine iyi bakan biri olmak gibi normatif bir rolü beraberinde getirir; ama tek rol bu olmamaktadır. “Kadın” (wife) rolüne karşılıklı bağlı olan “koca” rolüdür (Poloma, 1996).

Tıpkı aile fertlerinin yapması gereken belli tekrarlanan davranış örüntülerinin olması gibi roller yinelenir ve alışkanlık şeklinde sürerek sosyal kurallara göre yapılır. Bireylerin pek çok rolü vardır ve toplumsal role, bu rollerin oynandığı toplumsal grupça anlam kazandırılır. Sosyalleşme ile bütün ana toplumsal roller öğrenilir ve hayat boyu bireylerin kendi rolünü oynaması istenir. Bireyler çok sayıda gruba dahil olur ve yapılması gerektiği gibi rolünü yapar. Mesela bir erkek, takımda kaptan, işyerinde satıcı, ailede baba, siyasal partide aday, okul-aile birliğinde üye olabilir. Her yerde aynı kişi olan bu erkek, toplumun siyasi, dinlenmesel, dini, iktisadi ve ailesel gruplarında bazı kurumsallaşan rolleri yerine getirir. Bireyin bir spor müsabakasında ve camide yaptığı davranışın farklı olması gibi kişi, gruplar içerisinde aynı kişi olsa da her grupta, istenildiği gibi aynı davranmaz. Çünkü grubun ve durumun fonksiyonları aynı değildir. Bu bağlamda bireyin davranışlarında değişiklikler meydana gelir (Fitcher, 2019).

Toplumsal rolleri türlü davranış düzlemlerinde yargılayan toplum, bunun neticesinde role tahakküm ve müeyyide uygulamaktadır. Toplumsal rollerin her birinin içerisinde üniversite öğrenciliği rolünden sınavlara girmesi, dersleri izlemesi ve kayıt yaptırmasının beklenmesi gibi bir beklenen davranış; üniversite öğrencisinin okul gazetesi yayıncısına mektup yazması, profesörün beklediğinden daha çok kitap okuması, seçimlik ders alması gibi bir izin verilen davranış; öğrencinin diğerlerini sandalyeleri atmaya ya da isyana teşvik etmeye izin verilmemesi gibi bir yasaklanan davranış bulunmaktadır ve toplum, bu yasaklanan davranışlara ilişkin olumsuz müeyyide ya da ceza uygulamaktadır (Fitcher, 2019).

Roller, toplumsal roller ve mesleki roller olarak ikiye ayrılmaktadır. Çocukluk, anne-baba, arkadaşlık, akrabalık, kentlilik, turist olma, komşuluk toplumsal role örnek iken bilgisayar operatörlüğü, öğretim üyeliği, polislik, inşaat ustalığı, avukatlık, askerlik ise mesleki role örnektir. Mesleki roller, yönetmelik ve mevzuat ile belirlenmiştir (Doğan, 2016).

Bireyin toplumda birden çok statüye sahip olması gibi birden çok rol davranışı da karşımıza çıkabilir. Mesela “Ahmet Bey, gün boyunca öğretmen rolünü yerine getirmesinin ardından akşam pazara gittiğinde müşteri rolündedir. Eve geldiğinde çocuklarına karşı baba, karısına karşı eş rolündedir. Evlerine misafir gelirse Ahmet Bey, eş ve baba rollerine ek olarak ev sahibi rolünü üstlenir” (Dökmen, 1994: 104; akt. Doğan, 2016).

Toplumsal rol ile bireyin birbirine uyarlanması, tahsis etme ve üstlenme olarak iki biçimde gerçekleşmektedir. Roller kişiye dışarıdan veriliyorsa bu, sosyal rolün tahsis edilmesidir. Tahsis, bazı rollerde belli ailesel roller ya da doğumla elde edilen toplumsal roller gibi otomatik, bazılarında ise kasıtlı gerçekleşir. Toplumsal rol üstlenme ile elde ediliyorsa, mesela mesleğe karar verme, çalışmak yerine üniversite okumaya karar verme, çiftlerin evlenip karı-koca rolünü üstlenmesi gibi, burada bireyin kendi kararı ve gönüllülüğü söz konusudur (Fitcher, 2019).

Sosyal düzen içinde sosyal rollerin temel fonksiyonu, bireylerin diğer gruplar ya da toplum tarafından beklenen ve kabul gören davranış kalıplarının neler olduğunu ve nasıl gerçekleştirdiğini fiili olarak ortaya koymaktır (Tekaslan, 1989: 36, akt. Eroğlu, 2009). Rol aynı zamanda davranışı da ifade etmektedir. Davranış da rol de eş anlamlı olarak belirli statüye özgü ve uyulması gereken kurallardan kaynaklanan fiillere işaret etmektedir. Annelik ve babalık statüsünden beklenen davranışlar, aynı zamanda bu kişilerden beklenen rollerdir (Birkök, 2004). Bu nedenle toplumsal davranış ve toplumsal rol arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır.

Genel rol, kişinin toplumdaki tüm fonksiyonlarını gösteren bir kavramdır. Bu kavram, toplumun bireyden beklemeye alıştıkları ile bireyin topluma katkılarının birleşimini göstermektedir (Fichter, 2019). Bireyin birden çok gösterdiği rollerinin toplamı, onun genel rolünü ifade etmektedir ve onun toplumdan ne bekleyeceğini ve toplumda ne yapacağını yansıtmaktadır. Bireyin toplumsal kimliği, roller toplamının sonucunda meydana gelmektedir ve toplumsal kimliği meydana getiren rollerin bu sonuçları, kişinin kilit rolünü oluşturmaktadır. Statüyle ilgili haklar ve ödevlerle bireyin yerine getirmesi gereken davranışlar ise rol beklentileri olarak ifade edilmektedir (Doğan, 2016).

2.2.1. Toplumsal Rol ile Eğitim İlişkisi

Toplumsal roller var olmasaydı toplumsal hayat da olmazdı. Bu bağlamda temel toplumsal rollerin varlığı ve fonksiyonu mecburidir. Tıpkı kültür gibi, toplum için roller de doğaldır. Bireyler toplumsal rollerini oynamazlarsa en ilkel toplumun bile varlığından söz edilemez (Fitcher, 2019).

Roller, içinde bulunulan topluma ve kültürün gerekli olma durumlarına göre oynanır. Mesela ticari ve kompleks bir toplumda ekonomik fonksiyonda daktiloculuk, reklamcılık, satıcılık, muhasebecilik gibi türlü ekonomik roller karşımıza çıkar. Daha ilkel bir toplumda ise bu fonksiyon trampacılık rolüyle giderilir. Yani kültürler incelendiğinde ağırlık esas kurumlardan hangisine verildiyse o kültürde hangi rollerin daha mühim olduğu da daha kolay görülebilir. Başat kurumun ekonomik olduğu toplumlara bakıldığında mesleki rollerle ilişkili beklentiler serttir ve ana değerler, mesleki roller üzerinde yoğunlaşır. Başat kurumun aile olduğu toplumlarda ise aileye ilişkin davranış beklentilerinin daha sert olduğu görülür (Fitcher, 2019).

Toplumsal yapı ne kadar sade ise sahip olunan statü de o kadar azdır; fakat toplumsal sistem kompleks hale geldikçe roller fazlalaşır ve kompleks toplumlarda rol oynamada uyumsuzluk meydana gelir veya rol karmaşıklığı rol çatışması haline gelir. Yani bireyin birden çok statü ve rol içerisinde olmasını tayin eden toplumsal yapının basit ve karmaşık olmasıdır. Kompleks toplumlar uyum toplumları olduğu için birey farklı statülere sahip oldukça buna ilişkin rolleri de öğrenmelidir. Bu bağlamda böyle toplumlarda bireyler, sürekli olarak öğrenme süreci içerisinde yer alır (Parsons, 1968: 205; akt. Doğan, 2016).

Bireyler, gelişmiş toplumlarda yeni statü ve rollere uygun olacak şekilde eğitildikleri için değişik etkileşimlerin neticesinde ortaya çıkan rolleri oynama konusunda daha az zorlanırlar. Bir kişi, başka rolleri ile girdiği rolleri karıştırmadan devam ettirebilirse o bireyin rol uyumu içerisinde olduğu görülebilirken roller karıştırıldığında rol uyumsuzluğu ortaya çıkar. Eğer rollerden biri diğerine ya da diğerlerinin baskısına uğrarsa rol çatışması meydana gelir. Eğitimi ve yeteneği uygun olmamasına rağmen bir kişinin icra ettiği meslek, rol çatışması meydana getirebilir. Bu duruma hem objektif değerlendirme yapmayı hem yakınlığı hem de dostluğu gerektiren bir rol de örnek verilebilir (Doğan, 2016). Örneğin; aile babası rolü ile profesyonel rol arasında hiyerarşik bağlantı söz konusudur. Çocuğunun ateşi çıktığı zaman bir erkeğin işe

gitmemesi yaraşır karşılanmaz ve rol çatışmasının meydana gelmesi durumunda prensip olarak erkeğin sürdürmesi gereken rol profesyonel rolü olmaktadır. Anneyi ele aldığımızda ise profesyonel vazifeler ve annelik vazifeleri olarak iki değişik ölçüte herhangi birine öncelik tanımayan toplum açısından değişik biçimlerde değer biçildiğinden dolayı, çatışmanın anne bakımından daha mühim bir sorun olduğu görülmektedir (Mendras, 2017).

Vatandaşlık, devlet memuriyeti gibi bazı roller, bireyin çok fazla seçeneğinin olmadığı ve seçim şansının kısıtlı olduğu rollerdir. Bu roller statükocu rollerdir ve bu rollerde başarı, toplumun ve devletin beklentileri neticesinde meydana gelir. Atılımcı ve gelişmeci fonksiyonları gerektiren roller ise statükocu rollere göre daha fazla görülür. Bu noktada, yaratıcılıkların, becerilerin, bilginin, mesleğin, dostlukların, ilişkilerin daha ileri taşınması için rollere atfedilen kaçınılmaz ve zaruri beklentiler ön plandadır. Bilgi toplumu insanından istenen daha çok rolü fonksiyonel olarak uygulamasıdır ve bir işi öngören, düşünen, planlayarak sürdürüp neticelendiren kişiler bilgi toplumu insanı olarak görülmektedir. Dolayısıyla dinamik rol beklentileri, bilgi toplumu insanında daha ön plandadır (Doğan, 2016).

Bireyler arasındaki karşılıklı ilişki, bir toplumun varlığını devam ettirebilmesi için oldukça gereklidir. İnsanlar arasındaki ilişkilerin temelinde toplumsallık bulunmaktadır ve bu bağlamda, bu ilişki toplumsal değer ya da toplumu meydana getiren fertlerin ortak ürünü olarak ifade edilebilir (Aslan, 2001). Bilhassa değer yargılarına göre anlam kazanan toplumsal ilişkiler, kişiler arasında ve sosyal bir ortamda oluşan ilişkilerdir ve nicelik bakımından bakıldığında; bireyin bireyle, bireyin grupla, grubun toplumla vb. kurduğu ilişkiler ön plana çıkmaktadır (Er, 2000: 59; akt. Aslan, 2011).

Ailede iş birliği varsa ve gençler olgun davranışlarda bulunuyorsa bunun yanında o gençlerin çalışma tutumları meydana gelir ve gelişir. Gençlerin davranışlarının olgun olması üzerinde de toplumsal rollerin yerine getirildiği ve mutlu bir aile ortamında yetişmek etkili olmaktadır (Gazioğlu, 2018).

Kişilerin ilk başta toplumsallaşmaya başladıkları bebeklik ve çocukluk aşamasında rolleri az miktardadır. Fakat yaşın da artmasıyla beraber roller de fazlalaşmaktadır. Toplumsal rollerin artmasında bilhassa yetişkinlik ile olgunluk evrelerindeki statülerin fazlalaşması etkili olmaktadır (Eroğlu, 2009: 106; akt. Eryiğit Günler, 2011).

Eğitim sosyoloji; toplumsallaşma, toplumsal yapı, toplumsal statü ve rol gibi kavramları içerisine alan bir alandır. Toplumsal rol ve eğitim arasındaki ilişkinin incelenmesi bakımından eğitim sosyoloji alanına değinmek önemli olacaktır.

Eđitim sosyoloji, toplumun beklentisine ve yapısına uygun dūřecek bir eğitim sisteminin oluşmasına destek olur. Bunu yaparken de sosyal bir kurum olan eğitim ile diğer toplumsal kurumlar arasındaki ilişkiyi temel alır. Eđitim sosyoloji alanı bu açıdan dōrt grupta ifade edilebilir (Er, 2000: 68; akt. Aslan, 2001):

- 1- Eğitilen kişinin sosyalleşmesi için toplumun eğitimden ne beklediğinin araştırılması,
- 2- Eğitimin toplumsal değişme ihtiyacının giderilmesinde gōrevlerinin belirlenmesi,
- 3- Toplum tarafından kabul edilen yařam tarzına uygun dūřecek eđitimin Őekillenmesiyle ve iřlemesiyle ilgili ilkeleri ortaya koymak
- 4- Eğitimin hedeflerini gerçekleştirmek amacıyla toplum ile eğitim sistemi arasında nasıl bir ilişki kurulacağını belirlemek.

Eğitim sosyoloji alanı, eğitsel nitelik taşıyan ve toplumda oluşan her tōrlü konu ile doğrudan veya dolaylı olarak ilişkilidir ve bu alanlar, toplumun birer parçasını meydana getirmektedir. Bu alanlar şu Şekilde ifade edilebilir (Aslan, 2001):

- Eğitsel amaca yōnelik toplumsal ilişkiler,
- Toplum-Kōltōr ve Eğitim ilişkileri,
- Eğitimin diğer toplumsal kurumlarla ilişkisi,
- Eğitimin birincil derecedeki sorumluları olan okul ve aile kurumları ile ilişkiler,
- Toplumsallaşma sōreci,
- Toplumsal değişme-eğitim ilişkisi,
- Eğitim-politika ve ekonomi ilişkisi,
- Toplumsal bōtōnlük ve istikrarın sağlanmasında eğitimin rolü ve önemi,
- Őđretmen-yetiştirme ve Őđretmen-Őđrenci ilişkileri vb.

Tōm bu bilgiler ışığında; bireylerin toplumsal rolleri Őđrenebilmesi açısından eğitimin oldukça önemli olduğu gōrōlmektedir. Bireyin davranışında, maksatlı olarak ve kendi yaşantısı yoluyla istenilen doğrultuda bir değişim meydana getirme sōreci olan eğitimin pek çok işlevi bulunmaktadır. Bunlardan biri de toplumsal işlevdir. Eğitimin

toplumsal işlevinde toplumun gelişimini destekleyecek bireylerin yetiştirilmesi, bireylerin toplumsallaşması ve toplumsal sorunları çözme becerilerini kazanması oldukça önemlidir. Bunların gerçekleşebilmesi için de bireylerin toplumsal rolleri öğrenmesi gerekmektedir. Bunu etkileyen en önemli süreçlerden biri de eğitimidir. Planlı ve programlı bir şekilde gerçekleştirilen formal eğitim içerisinde yer alan okullar, bireylerin toplumsal rolleri öğrenmesi bakımından etkili ortamlardır. Bu bağlamda ortaokullarda okutulan Sosyal Bilgiler dersi, toplumsal roller ile ilgili önemli kazanımları öğretim programında barındıran bir derstir.

2.3. Çizgi Roman ile Eğitim İlişkisi

Will Eisner, Amerikan ekolünün en önemli temsilcilerinden biridir ve “Bir düşünceyi canlandırma ya da bir hikâyeyi anlatma amacı ile görüntüler ya da resimler ile sözcüklerin dizilimiyle çalışan edebi ve sanatsal bir biçim, özel bir disiplin, yaratıcı bir ifade şeklidir.” olarak çizgi romanı tanımlamıştır ve çizgi roman için “Ardışık Sanat” ifadesini kullanmıştır (Eisner, 2000: 5; akt. Puluç, 2022).

Çizgi roman elle çizilen ve belirli bir süreklilik içerisinde arka arkaya gelen ve bir metin ile bütün duruma gelen, basılı resimlerden meydana gelen anlatım biçimidir (Platin, 1985:64; akt. Cantek, 1996).

Çizgi romanlar metin ile resmin iç içe geçtiği ve dil öğretiminde bilhassa okuma-anlama becerisini geliştiren çok önemli bir araçtır (Uslu Üstten ve Pilav, 2016).

Bazı tarihçiler tarih öncesi mağara çizimlerini, bazı tarihçiler Mısır hiyerogliflerini, bazıları da Orta Çağ’daki Bayeux dokumalarını çizgi romanın başlangıcı için kaynak göstermişlerdir (Kireççi, 2020). Çizgi roman tarihinin bu kadar eskiye götürülemeyeceği ile ilgili düşünceler de vardır ama bu düşünceler, bilhassa sanayileşme ile çizgi romanı 1800’ler sonu ile 1900’ler başında edindiği tefrika niteliği, çoğaltılabilmesi, yazıların konuşma balonları içine alınması, sürengen tipler, sinematik hikâye akışı kazanması gibi bazı niteliklerden ibaret gördüğü için sınırlıdır. Bunun yanında çizgi roman tarihinin bilinen bütün ikonlarının 1900’lerden itibaren meydana getirildiği de bir hakikat olarak karşımıza çıkmaktadır (Çetinkaya, 2019).

Birleşik Devletler’de gazete eki, İngiltere’de ve İsviçre’de ise bir kitap olarak yayınlanan İsveçli sanatçı Rodolphe Töpffer’in orijinal ismiyle “Histoire de Mr. Vieux

Bois” (1827) isimli eseri, modern çizgi romanın atası olarak kabul edilmektedir. Yaygın duruma gelen çizgi roman pozisyonundan bağımsız fakat senkronik olarak değişik şekillerde evrilmiştir (Puluç, 2022). Araştırmacıların birçoğu çizgi romanın öncüsü ve ilk örneği olarak ressam William Hogarth’ın çalışmalarını temel almaktadır. Hogarth, resim serileri çizerek çalışmalarında yazı ile resmi birleştirmiştir. “Cartoon” yani çizgi resim kelimesi ile sonradan çizgi romanların ve öykülerin en mühim unsuru olacak olan “balon”lar ilk defa Hogarth tarafından kullanılmıştır (Tuncer, 1993). Daha sonra ise Wilhelm Busch tarafından MAX and MORİTZ isimli kahramanların çizilmesiyle ilk basılı çizgi roman örneği ortaya konmuştur (Kireççi, 2020).

Modern çizgi romana daha da yakınlaşırken 19. Yüzyıl sonları ile 20. Yüzyıl başlarında gazete bantları baş göstermektedir. Bunlar içerisinde R.F. Outcault’un “The Yellow Kid”i, Winsor McCay’ın “Little Nemo in Slumberland”i ve George Herriman’ın “Krazy Kat”ı en mühim örneklerdir (Heer, Worcester, 2008: 37; akt. Çetinkaya, 2019). Çizgi romanın olgunlaşarak ana çizgilerini aldığı dönem, 1920-1925 arası dönemdir (Tuncer, 1993). Buck Rogers, Tarzan, Dick Tracy gibi karakterler sayesinde çizgi romanda yeni ve olgun dönem başlamıştır ve üç boyutlu, kendine has kahramanlar serisi karşımıza çıkmaya başlamıştır (Kireççi, 2020). Daha sonra çizgi roman, bilhassa Amerika’da büyük bir güç ile geniş kesimlere ulaşmaya başlamış ve yalnızca çizgi roman odaklı dergiler basılmaya başlamıştır. 1930-1950 yılları arası çizgi romanın altın zamanı olan ve süper kahramanların yoğun olarak görüldüğü bir dönemdir. Steve Ditko, Jack Kirby, Stan Lee, Will Eisner, Walt Disney gibi adlar bu dönemde ön plana çıkmaktadır (Çetinkaya, 2019).

Amerikan çizgi romanı açısından önemli olan yayınevlerinin kurulduğu görülmektedir. Bunlar 1937’de Detective Comics, 1940’ta E. C. Comics, 1939’da Marvel yayınevleridir. Diğer ülkelerde de gelişmeler mevcuttur. İtalya’da Gino e Gianni, Kit Carson ve Virus and Dottor Faust dergileri ortaya çıkmıştır. Belçika ekolünde Tintin, Asterix, Goscinny ve Uderzo, Lucky Luke örnekleri görülmektedir (Kireççi, 2020). Japonya’da çizgi roman çok ses çıkarmadan gelişmiştir. İlk kez Japonların 1920’lerde aylık olarak ve ucuz ve bol olarak çizgi roman çıkardıkları, çocukların bunları beğenmesi sonucu özel kütüphaneler kurulduğu görülmektedir (Tuncer, 1993). Bu kütüphaneler, günümüzde “Manga” olarak bilinen Japon çizgi roman sanatının temeli olan “Kashibonya manga” şeklinde isimlendirilmiştir. İngiltere’ye baktığımızda ise uzun süre boyunca yerel sanatçılar ön planda olmamış ve

Ülkemizde olduğu gibi eviri çizgi romanları yayınlamıŐtır; fakat 1980’li yıllarda Alan Moore, Alan Grant gibi pek çok yazar ile izerin yetiŐtiĐi ve aynı zamanda günümüzde Amerikan izgi romanının ana temelini oluşturan 2000 AD dergisi yayına baŐlayarak Judge Dreed karakteri çizgi roman dünyası ile buluŐmuŐtur (Kireççi, 2020).

Türkiye’de çizgi romanın gelişimine baktığımızda ise; 1930’larda çıkan ve çoğunlukla güldürü içerikli olan mizahi çizgi bantlarında Türkiye’deki çizgi romanın ilk örnekleri görülmektedir. (Pulu, 2022). Türkiye’de ilk çizgi roman yayını 10 Nisan 1947’de çıkan ve tamamen eviri eserlerden meydana gelen Kara Maske’dir. Bu yayının içerisinde Mandrake, Tarzan gibi eviri çizgi romanları yer almaktadır. PeŐinden 1001 Roman karşımıza çıkmaktadır. 1948 yılında Swing basıldıktan sonra kendi kaynaklarından doğan Türk Kahraman Kroğlu isimli çizgi roman ortaya konmuştur. 1959-1976 yılları arasında Suat Yalaz’ın Karaoğlan’ı, Rahmi Turan ile Abdullah Turhan’ın Kara Murat’ı, Sezgin Burak’ın kurgusal bir Hun Türkünün maceralarını konu alan (Pulu, 2022) Tarkan’ı gibi kahramanların yer aldığı yerli yapıtların çoğaldığı görülmektedir (Kireççi, 2020). 1980’lerde karikatüristlerin eleştirel davranış biçiminden uzaklaŐtıĐı ve daha çok kurgusal eserlerin meydana getirildiği görülmektedir. 2000’li yıllarda pek çok Türk izer Amerikan izgi romanlarının ekibinde bulunarak global anlamda Őhret kazanmıŐlardır (Pulu, 2022). Günümüzde de çizgi roman dünyasını harekete geçiren çok sayıda eserin oluşturulduğu görülmektedir.

“Ardışık sanat” olarak adlandırılan çizgi romanın böyle adlandırılmasının sebebi, konunun birbirini yakalayan ardışık paneller ile bu panellerin haricinde yer alan boş alanlarda anlatılmasıdır. Panellerin içerisinde konuyu anlatmak için oluşturulan türlü yazılar, kostümler, görseller, karakterler, ıŐık ile renk unsurları bulunmaktadır. Panel haricindeki boŐlukların da okuyucu tarafından tamamlanması beklenmektedir. izgi romanlarda “oluk” adı verilen okuyucular için bırakılmıŐ boşluklar, çizgi romanın önemini gösteren noktalarındadır. Bu boŐluklarda okuyucu tarafından tamamlanması istenen zaman ile hareket yer almaktadır; çizgi romanlara okuyucu iŐtirak etmez ise bu metinler anlamını kaybetmektedir. Yokluk içerisinde pek çok anlam bulunmaktadır ve bu anlam izerin ve okuyucunun ortak olma durumunu göstermektedir. izgi romanda resim ve yazı ahenkli bir Şekilde bulunmalıdır, birinden biri olmadan çizgi roman düşünülemez. izgi romanda görsel unsurlar yer almazsa “roman”a benzerken yazılar ve konuşmalar olmazsa resme veya fotoğrafa benzer. izgi romandaki konuşmalar,

panelde akan zamanı gösterir; yazılar da yine zaman akışını göstermeye destek olur ve anlatının tamamlanarak sesin ulaştırılmasını sağlar (Asıl, 2022).

Çizgi roman özellikleri şu şekildedir:

- Çizgi roman görselleri belirli bir öyküyü anlatmaktadır.
- Hareket, diyalog, yer ve zaman, düşünce ve duygu, sebep-sonuç ilişkileri gibi kurgu öğeleri çizimlerle ve resimlerle anlatılır.
- Karakterler birbirini takip eden niteliklere sahiptir.
- Birbiri ardına gelen pek çok durum ya da hadise, birbiriyle ilişkili olan karelerin kısa zaman akışına sığdırılmasıyla verilir (Uslu Üstten, 2014).

Zamanın hızla değiştiği ve bilgiye ulaşmanın çağımızda daha kolaylaştığı göz önüne alındığında çocukların eğitiminde eski yöntemler kullanılmamalıdır. Bilhassa çocuklarda görsel ve yazılı medyanın kalıcı ve etkili belirtiler oluşturması önemlidir (Sarıbyık, 2018). Okullar öğrencilerin bir yaşam stili oluşturdukları ve öğrenci-öğretmen etkileşiminin yoğun şekilde yaşandığı ortamlar olmalıdır. Eğitim; bireyin yansıtıcı, eleştirel ve yaratıcı düşünme becerileriyle edindiği beceri, tutum ve bilgiler ile kişinin bugünü ve geleceğini inşa etmesinde oldukça önemlidir (Kılıç ve Acat, 2007). Sadece ders kitabıyla yapılan eğitim-öğretim öğrencilerin bir zaman sonra sıkılmasına neden olmakta ve yeni öğrenmeler için gereken güdülenmeyi olumsuz etkilemektedir. Dolayısıyla daha kalıcı, zevkli ve anlamlı hale getirmeyi sağlayacak ve ders kitaplarına destek olacak öğelere gereksinim vardır. Çizgi roman materyali, bu öğelerin başında gelen materyallerdendir (Uslu Üstten ve Pilav, 2016). Çizgi roman bir hikâyeyi ya da bir hadiseyi anlatan resim dizisidir (sekans). Çizgi roman, birbirinden farklı iki ögenin yani resim ve metnin kaynaşmasıyla meydana gelen bir kurgu sanatı, bir anlatım şeklidir. Derslerde anlatılan konuyu daha ilgi çekici hale sokmak, araç-gereçlerde çeşitlilik sağlamak, öğrencileri güdülemek ve karmaşık ilişkileri görselleştirmek amacıyla resimli hikayeler ve resimler kullanılmaktadır. İşte çizgi roman materyali, görseller ile resimlerin fonksiyonunu, içerisine metni de katarak daha da geliştirmektedir (Cihan, 2014). Çizgi romanda yer alan değişik hadiseler, öğrencilerin yazma becerilerini geliştirmektedir. Öğrenciler bu sayede olayların devamını izlerler ve çizgi romanların kurgu mantığını kavrarlar (Sarıbyık, 2018).

Teknoloji kullanımı sınıflarda, okullarda her türlü öğrenme ortamında artarak kullanılmaya devam etmektedir. Ders araç-gereçleri, eğitim programları ile yakından ilişkilidir ve eğitimde verimi ve niteliği arttırabilmek için bu araç gereçlerden yararlanılması gerekmektedir (Nalçacı ve Ercoşkun, 2005). Öğretmen, öğreteceği konuyla ilgili olarak hedef-davranışları öğrencilerine kazandıracak yaşantıları sağlama vazifesini taşımaktadır ve bu noktada öğrencilerin niteliklerine, dersin hedefleri ile konusuna uyacak şekilde eğitim araç ve yöntemlerini kullanmalıdır (Çilenti, 1998; akt. Nalçacı ve Ercoşkun, 2005).

Fotoğraflar, grafikler, slaytlar, kavram haritaları, bilgisayar ve televizyon ekran görüntüleri, filmler vb. materyaller öğrencilerin analiz ve sentez yapmalarını, dikkatlerini toplamalarını ve belirlenen hedeflere varmalarını sağlamaktadır. Dolayısıyla işitsel ve görsel materyaller eğitimde önemli olmaktadır (Sarıbiyık, 2018). Öğrendiklerimizin %75'i görme, %13'ü işitme, %6'sı dokunma, %3'ü koklama, %3'ü tat alma duyuları ile edinilen yaşantılar yoluyla öğrenilir ve dolayısıyla öğretmen, öğrencilerinin ne kadar çok duyusunu harekete geçirirse o kadar etkili bir öğretim sağlanır (Küçükahmet 1995: 23; akt. Nalçacı ve Ercoşkun, 2005). Görsel ve renkli olarak tasarlanmış materyaller öğrencilerin daha çok dikkatini çekmektedir ve ders içerisinde daha çok yer verilmesi, çoklu ortam meydana getirilmesiyle öğrenci ile öğretmen arasındaki etkileşimin de arttığı görülmektedir. Anlamada güçlük çekilen pek çok cümle görsel desteğiyle daha kolay ifade edilebilmektedir. Metne kıyasla bir resim genellikle izleyici ya da okuyucu üzerinde daha kuvvetli bir etki meydana getirmektedir (Schmidt, 2022). Gülmek, sosyal iletişimi kolay hale getiren ve eğitim sistemini zenginleştirmek için kullanılabilen içgüdüsel bir etkinliktir. Çocuklar doğaları gereği görsel yönelimlidirler ve bu göz önüne alındığında çizgi romanın mizahı ve empatisi yeni öğrenme materyallerinin edinilmesi için onu uygun bir metodolojik araç haline getirmektedir (Lazzarich, 2012).

Derste kullanılan materyaller hem konuya hem de derse uygun şekilde seçildiğinde öğrencilerin eğitim öğretim sürecine aktif bir şekilde katılmasını sağlamaktadır. Bu materyaller, öğrenciler için soyut kalan konu veya kavramların somutlaştırılması, öğrencilerin dikkatini ve ilgisini çekmesi, öğrenmelerin kalıcı hale getirilerek derslerden verim alınması açısından oldukça önemlidir. Bu bağlamda eğitim öğretim sürecinde kullanılacak materyallerden biri olarak çizgi roman karşımıza çıkmaktadır (Yüzbaşıoğlu, 2022). Görseller/resimler bilhassa gençlerin ve çocukların

alımlama alışkanlıkları üzerinde belirgin kazanımlar sağlamaktadır. Çizgi romanlar, öğrencilere kısa sürede çok sayıda bilgi aktarma niteliğine sahiptir. Bilhassa okuması güçlü olmayan öğrenciler için daha kullanışlı bilgi edinmeyi sağlamaktadır. Bu materyaller bilinçli ve eleştirel bir görsel okuma için temel oluşturmaktadır. Çizgi romanın, başka edebi türlerle kıyaslandığında ders aracı anlamında kullanılması pragmatik olarak daha kolay ve sadedir. Görsel algı daha kısa sürede gerçekleşmektedir ve dolaysız olarak duygusal kapsamda karşılığını almaktadır. Çizgi romanda bir resimden diğerine geçerken okuyucunun doldurması gereken boşluklar vardır. Bu doldurma yani tamamlama, paneller arasında anlatısal olarak bağ kurma işlemidir ve öğrenciler bu boşluğu kendi kendilerine doldurmalıdır. Olay örgüsünü tamamlama noktasında okuyucuların kendi birikimlerini ve hayal güçlerini kullanmaları söz konusudur (Cihan, 2014). Çizgi romanlar anlam yaratmada metin, tasarım ve çeşitli unsurlar kullandığı için yüksek sanatta kullanıma uygundur ve okuyucu her zaman için ortak bir yaratıcıdır. Çünkü okuyucu, mesajın çözülmesine katılmaktadır (Lazzarich, 2012).

Öğretmenlerin aktaran, öğrencilerin ise pasif alıcı pozisyonda bulunduğu geleneksel eğitim anlayışının tam tersi şekilde günümüzdeki çağdaş eğitim yaklaşımında öğrencilerin eğitim-öğretim sürecine aktif katılması ve bilgiyi zihinlerinde kendilerinin yapılandırması önemli olmaktadır. Öğrencilerin dikkatini ve ilgisini çekmenin eğitimde başarıyı sağladığını belirten John Dewey (1916), eğitim sürecinde çizgi romanların kullanımının başarıyı arttıracaklarını belirterek eğitimde görsel kullanımının altını çizmiştir (Leylak, 2022). Günümüzde geleneksel materyaller ve anlatım, öğrencilerini dikkatini ve ilgisini çekmemektedir. Bu nedenle öğretmenin merkezde olduğu geleneksel eğitimden ziyade günümüzde yapılandırmacı eğitim anlayışında olduğu gibi öğrencinin aktif olduğu, öğretmenin rehber olduğu ve öğrenci merkezli anlayış uygulanmalıdır. Bu bağlamda daha nitelikli bir eğitim ortamı meydana getirmek için öğretmen, öğrencilerin dikkatini çekerek ön bilgilerini tetikleyecek çizgi roman, karikatür gibi türlü görsel materyaller kullanılmalıdır (Canbulut, 2022). Bilgiler görsellerle sunulduğunda öğrenci zihninde bilgi tutarlı hale bürünmektedir. Bu sayede öğrencilerin anlamlandırmaları daha basit hale gelmektedir. Çizgi roman materyalinde bilgi ve görsel beraber verildiğinden ders kitabının verebileceği limitin dışına çıkarak eğitimsel açıdan konunun öğrencilere eğlenceli olarak verilmesini sağlamaktadır (Hosler ve Boomer, 2011). Çizgi romanlar, bilimsel

bilgileri sunmak için bir araç olarak kullanıldığında bilimsel kavramların macera kanalıyla gösterilerek öğretilmesini sağlamaktadır. Genellikle verilmesi güç bilgiler çocukların hayal gücüne yönelik olaylarla ve çizimlerle (fantastik geziler, kahramanlara dayatılan zorluklar...) çevik hale gelmektedir (Rota ve Izquierdo, 2003).

İlköğretim 4. Ve 5. Sınıf dönemi, öğrenciler için somut işlemler döneminden soyut işlemler dönemine bir geçiş olduğundan içeriğin basitten karmaşığa, somuttan soyuta, yakın çevreden uzağa, kolaydan zora olacak şekilde oluşturulması gerekir. 6. Ve 7. Sınıflarda soyut ve mantıklı düşünme konusunda gelişme görülür (Gürkan ve Gökçe, 1999: 97; akt. Nalçacı ve Ercoşkun, 2005). Dolayısıyla bu kademelerde yer alan öğrenciler için eğer soyut bir kavram varsa bunun somut olaylar vasıtasıyla açıklanması önem arz etmektedir (Nalçacı ve Ercoşkun, 2005).

Patrick Carr (1958) tarafından yapılan bir çalışmada eğitimde çizgi roman kullanımı ele alınarak öğrenciler üzerindeki pozitif ve negatif tarafları incelenmiştir. Pozitif etkiler ile düşünceler şu şekilde belirtilmiştir:

Çizgi romanlar;

- Mitolojik unsurlar yerine çağdaş halk değerlerini kullanmaktadır.
- Öğrencilerin okurken eğlenmesini sağlar.
- Öğrencilerin sözcük hazinesini geliştirir.
- Öğrencilerin hayal dünyasındaki hadiseleri serüven olarak verir.
- Okuma ve anlamada güçlük çeken öğrencilerin eğlenmesini ve derse bu şekilde aktif katılmasını sağlar.
- Öğrencilerin gerçekçi bilgileri edinmesine katkı sağlar.
- Öğrenciler pek çok çizgi romanda iyi ahlaka sahip olmayı öğrenir.
- Çizgi romanlarda ulaşılan kazanımlar boş uğraş olmadığını yansıtır.
- Bilim, tarih ve coğrafyayı doğal ortamında sunar ve bu materyaller kültürün ayrı düşünülemez parçasını oluşturmaktadır (Carr, 1958; akt. Mazlum, 2022).

İlköğretim Sosyal Bilgiler dersinde öğretmenler materyalleri etkin kullanırlarsa öğretim süreci zenginleşir, kalıcı ve somut hale gelerek öğretim süreci kolaylaşır (Nalçacı & Ercoşkun, 2005). Bu bağlamda Sosyal Bilgiler dersinde kullanılacak materyallerden biri çizgi romanlardır ve çizgi roman, eğitsel olarak kullanılacak etkili ve önemli bir materyal olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çizgi romanın eğitimde kullanılmasıyla ilgili literatür incelendiğinde; Sones (1944) tarafından yapılan çalışmada düz metinlerle kıyaslandığında daha renkli ve görsel bir yapısı olan çizgi romanların konuları öğretirken daha etkili olduğuna ulaşılmıştır. Haugaard (1973) ise yaptığı çalışmada öğretmenlerin eğer derste eğitsel çizgi roman kullanırlarsa çizgi romanların güdüleyici ve etkileyici niteliklerinden yararlanabileceklerini ifade etmiştir. Gambrell ve Jawitz (1993) tarafından yapılan çalışmada düz metinlere dikkatin verilmesi hususunda çizgi romanların olumlu etki olumlu etki oluşturduğu belirtilmiştir (Topkaya, 2016).

Uslu Üstten ve Pilav (2016) tarafından yapılan çalışmada çizgi romanların kahramanların özellikleri ve hareketli kurgusu sayesinde pozitif nitelikler içerdiği ve bu sayede okuyucuda da pozitif etki bırakarak Türkçe öğretiminde kullanılabilir türlerden biri olduğu belirtilmiştir. Bu çalışmada çizgi romanların dil becerilerini geliştireceği ve hayal gücünün zenginleşmesini sağlayacağı, öğrencilerin ders ile metinler arasında bağlantı kurabileceği ifade edilmiştir. Cihan (2014) bir metin çeşidi olarak ilköğretim Türkçe derslerinde çizgi romanın kullanılabilirliğini ve ders konularının çizgi romana uyarlanabileceğini belirtmiştir. Özgen (2022) tarafından yapılan bir çalışmada Bilim Çocuk dergisindeki çizgi roman türündeki metinlerin Türkçe ders kitaplarında kullanılabilirliği ve temalara uygunluğu incelenmiştir. Bu çalışmada bu metinlerin Türkçe ders kitaplarında kullanılabilirliği tespit edilmiştir.

Sezer (2022) tarafından yapılan çalışmada çizgi romanın yabancı dil öğretimi için kullanılabilirliği, dilbilgisi yapıları, kelime kazanımı, konuşma, okuma, yazma, dinleme etkinlikleri için uygun bir araç olduğu, çizgi romanların uzun yazılarla kıyaslandığında kısa olduğu için daha kolay okunma özelliğine sahip olduğu, sınıf ortamında yaratıcı etkinlikler oluşturmak için yabancı dil öğreniminde sıklıkla kullanıldığı, okuma alışkanlığı edinme konusunda çizgi romanın önemli olduğu belirtilmiştir. Arabacı (2021) tarafından yapılan çalışmada, yabancı dil öğretiminde çizgi romanın eğitici gücünün yüksek olduğu belirtilmiştir. Ekinci Efecioglu (2013) tarafından yapılan bir çalışmada çizgi romanın İngiliz dili öğretimindeki etkisi ele alınmıştır. Çalışma neticesinde kontrol ve deney grubu arasında sonrakinin lehine fark tespit edilmiştir. Marım (2010) tarafından yapılan bir çalışmada, ilköğretim Fransız dili eğitiminde çizgi romanların öğreticiliği ele alınmıştır. Bu çalışmada hedef kitleye uygun seçildiği takdirde çizgi romanların yabancı dil eğitiminde çocuklara hitap eden, resimli, renkli, masalsı, oyun ile mizah barındıran faydalı bir materyal olabileceğine

ulaşmıştır. Cary (2004) yapmış olduğu çalışmada çizgi romanda yer alan görsellerin çocukların dikkatini çektiğini ve çizgi romanların dil öğrenmeye katkı sağlayarak okuma alışkanlığını geliştirdiğine değinmiştir. Öner (2013) tarafından yapılan çalışmada ise, İngilizce seviyeleri orta derece olan 18 hazırlık okulu öğrencisinin seçilen kısa öyküyü ve çizgi romanı okuduktan sonra okuduklarını anlama yetilerinin hangi uygulamada geliştiği ele alınmıştır. Çalışmanın sonucunda çizgi roman için yapılan okuduğunu anlama sınavında kısa hikâye sınavındaki neticelerle karşılaştırıldığında, başarı sağlayacakları ve çizgi roman uygulamasının öğrencilerin okumayla ilgili perspektiflerinde pozitif etki yaratacağını savunan varsayımın desteklenmediği görülmüştür.

Leylak (2022) tarafından yapılan çalışmada sınıf öğretmenlerinin eğitici çizgi roman ile ilgili görüşleri ele alınmıştır. Çalışma sonucunda sınıf öğretmenlerinin çizgi romanın ilkökul düzeyinde kullanılmasını yararlı buldukları, çizgi roman konusunda eğitim almayla ilgili olumlu görüşlerinin olduğu tespit edilmiştir.

Topkaya (2016) tarafından yapılan bir çalışmada eğitici çizgi romanların çevre sorunlarına yönelik bilişsel ve duyuşsal öğrenmeler üzerine etkisi araştırılmıştır. Bu çalışmada çizgi romanların çevreye ilişkin tutum ile akademik başarı üzerinde deney grubu lehine anlamlı bir fark oluşturduğu tespit edilmiştir. Richter, Rendigs ve Mamininira (2015) tarafından bir çizgi roman ve Madagaskar kırsalındaki yerel koşullar için oluşturulan ek materyaller kullanılarak bir çalışma yapılmıştır. Çalışmada yapılabildiği anket sonucunda çevre eğitimi alan öğrencilerin çevre bilgilerinde artış olduğu, materyalleri kullanan öğrencilerin çevre eğitimi bittikten bir yıl sonra yapılan testlerden de yüksek puanlar alması ile çevre eğitiminde yerel olarak anlamlı olan ve yenilikçi materyalleri kullanmanın yararlı olduğuna ulaşılmıştır.

Yüzbaşıoğlu (2022) tarafından yapılan bir çalışmada, kuvvetin ölçülmesi ve sürtünme ünitesine yönelik bağlam temelli tasarlanan çizgi romanların öğrencilerin temellendirilmiş zihinsel model gelişimine etkisi ele alınmıştır. 18'i deney ve 16'sı kontrol grubu olmak üzere toplam 34 öğrenci ile gerçekleştirilen çalışmada öğrenciler ve öğretmen bağlam temelli çizgi roman materyalinin öğrenmeyi kolaylaştırması, konuyu anlaşılır ve eğlenceli hale getirmesi, bireysel öğrenmelere imkân sunması, kalıcı öğrenmeler sağlaması, dil bilme, okuma ve yazma ile ilgili sıkıntı yaşayan öğrencilerin öğrenmelerine yardımcı olması, derse katılımı artırması gibi noktalardan dolayı etkili bir materyal olduğunu belirtmişlerdir. Çiçek Şentürk (2020) tarafından

yapılan çalışmada, fen bilimleri alanında “İnsan ve Çevre” ünitesinde eğitsel çizgi romanlar ve eğitsel çizgi romanların argümantasyonla beraber kullanımının 5. Sınıf öğrencilerinin çevreye ilişkin motivasyon, ilgi ve akademik başarılarına olan etkisi ele alınmıştır. Çalışmada eğitsel çizgi romanların ve bu çizgi romanların argümantasyonla desteklenerek kullanılmasının motivasyonları ve ilgileri olumlu etkilediği, yeni bilgiler edinmeyi sağlaması açısından başarılarına da pozitif etki ettiği belirtilmiştir.

Kougiouorouki (2017) tarafından yapılan çalışmada, ilkokul tarih öğretiminde çizgi roman kullanımı ele alınmıştır. Çalışmada çizgi romanlar ve bu materyallerin tarih öğretimi için kullanılması öğrenciler için tarihteki hadiselerin kavramına göre derinliğini ele alarak kendi anlatımlarına kuvvetli bir araç olması, bilinçli bir şekilde hareket edebilmeleri ve teknolojiye, çizime ve resme göre perspektiflerini genişletme beklentisini bulunduğu ifade edilmiştir.

Orçan (2013) tarafından Aydın’da 2012-2013 eğitim öğretim yılının ilk yarısında 30 öğrenci ile 5 hafta sürecek şekilde gerçekleştirilen bir çalışmada, çizgi roman tekniği ile geliştirilen bilim-kurgu hikayelerinin öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerinin ve fiziğe ilişkin tutumlarının gelişimine etkisi incelenmiştir. Çalışma sonucunda; öğrencilerin uygulama sonrasında kavramları daha iyi açıklayabildikleri, çizgi roman tekniği ile geliştirilen bilim-kurgu hikayelerinin modern fizik konularına ilişkin kavramların aktarımında, öğrencilerin fizik tutumlarının aktarılmasında ve yaratıcı düşünme becerilerinin geliştirilmesinde kullanılabilecek bir materyal olduğu belirtilmiştir.

Lewis (2004), çizgi romanları okumanın biçimlendirici bir çocukluk deneyimi olduğundan ve bu materyallerin gerçekten okumadan resimli olarak okunabildiğinden bahsetmiştir.

Hosler ve Boomer (2011) tarafından yapılan bir çalışmada öğrencilerin biyoloji ile ilgili tutumlarındaki gelişme çizgi romandaki tutumlarıyla ilişkilendirilmiş ve çalışma neticesinde çizgi romanın öğrencilerin tutumlarını olumlu yönde şekillendirme ve etkileme üzerinde rol oynadığı tespit edilmiştir.

Karcioğlu (2020) tarafından disleksi tanısı alan ve almayan çocuklarda çizgi roman ve hikâye kitaplarında okuduğunu anlamının karşılaştırılmasına yönelik bir çalışma yapılmıştır. Çalışmada disleksi tanılı çocukların romana göre çizgi romanda daha başarılı oldukları, disleksi tanısı almayan çocuklarda ise metin sunumu bakımından

anlamli bir farka rastlanmadığı, bu iki grubun birbiriyle karşılaştırıldığında da disleksi tanısı almayan çocukların alanlara göre romanda daha başarılı oldukları tespit edilmiştir.

Çetin (2010) tarafından yapılan bir çalışmada, görsellik açısından zengin içeriği bulunan çizgi romanların kullanılarak gençlere okuma alışkanlığı kazandırılacağı gösterilmeye çalışılmıştır. Gürsoy (2018) tarafından yapılan bir çalışmada, kitap okuma alışkanlığının kazandırılmasında yardımcı bir araç olarak çizgi romanların kullanılması incelenmiştir. Çalışma neticesinde öğrencilerin hikâye kitabı okuduğu okuma saatlerine kıyasla çizgi roman okuduğu okuma saatlerinde sınıf içerisindeki uygulamaların yanı sıra öğrencilerin okuma alışkanlıkları ile yazma ve okuma becerilerinde pozitif yönde değişiklikler oluşturduğu tespit edilmiştir.

Öz (2013) tarafından yapılan bir çalışmada, moda tasarımı eğitimi alan lisans öğrencilerinin popüler kültür ürünü çizgi roman ve kahramanlarının günümüz modası ve yaratıcılıklarına etkilerine ilişkin görüşleri incelenmiştir. Çalışma sonucunda; öğrencilerin tasarımlarında çizgi roman ve kahramanlarından daha çok etkilendiği belirtilmiştir.

2.4. Toplumsal Rol ile Çizgi Roman İlişkisi

Toplumsal rol ile çizgi roman ilişkisi ele alındığında, yapılan çalışmaların daha çok toplumsal cinsiyet temelinde oluşturulduğu görülmüştür. Bu bağlamda toplumsal cinsiyet ile ilgili bilgilere ve bununla ilgili yapılmış çalışmalara değinmek gerekecektir.

Sosyal bir varlık olan insan, içinde yer aldığı toplumdan etkilenerek toplumsallaşmaya gayret eder. Bu süreçte toplumun kendisinden istediği davranışları kabullenen birey, kendinden isteneni yaptığında topluma uyum sağlamaktadır. Toplumun bireyden istediği ve bireyin kabul ettiği davranışlar kapsamında cinsiyete yüklenen roller de yer almaktadır (Sarıtış ve Şahin, 2018).

Yere, zamana ve kültürel değerlere göre farklılık gösteren, kültürün ve toplumun kadın ve erkek olmaya yüklediği anlam ile beklentileri ifade eden kavram, toplumsal cinsiyet kavramıdır (Outhwaite, 2003: 252; akt. Daşlı, 2019).

Kadınların ve erkeklerin cinsiyetlerine göre üstlenmeleri beklenen roller cinsiyet rolleridir. Cinsiyet rolleri, kadınların ve erkeklerin topluma göre nasıl konuşması,

giyinmesi, düşünmesi ve etkileşim kurması gerektiğini tayin eden sosyal bir roldür (Derdiyok, 2019).

Toplumsal cinsiyet kavramının kullanan ilk isimlerden biri olan Oakley (1985) “cinsiyet” (sex) kavramının biyolojik anlamda kadın-erkek ayrımını ifade ettiğini, “toplumsal cinsiyet” (gender) kavramının ise kadınlık ile erkeklik arasında ve sosyal bakımdan eşit olmayan bölünmeyi ifade ettiğini belirtmiştir (Günay ve Bener, 2011).

Toplumsal cinsiyet kavramı, erkekliğin ve kadınlığın sosyal olarak oluşturulan, öğrenilen kalıplar olduğunu ifade etmektedir (Özaydınlık, 2014).

Toplumsal cinsiyet, sosyal olarak inşa edilmektedir ve bireyin belli bir cinsten olmasıyla ilgili bilgiye ve bundan doğan statü ile rolleri ifade etmektedir. Toplumsal cinsiyet rolleri, bireylerin tercih edeceği meslekleri ve toplumdaki davranışlarını tayin etmektedir. Dolayısıyla bireyler cinsiyetlerine ve pozisyonlarına göre kendisinden istenen davranışları yapmalıdır. Birey, ailede başlayan toplumsallaştırma sürecinde, içinde bulunduğu toplumda nasıl davranacağını öğrenir. Dişil ve eril değerler bu dönemde öğrenilir. Örneğin; erkek çocuklara alınan silah onun ileride asker, polis gibi meslekleri tercih etmesini etkilemekte, yani kız ve erkek çocuklarına alınan oyuncaklar aslında kendi tercihi gibi görünen ama başkalarının tercihi olan mesleklere yönelmelerini etkilemektedir. Bu bağlamda bu unsurlar, ileride erkeğin ve kadının özel alanda ve kamusal alanda ne kadar yer alacağını göstermektedir (Yılmaz, 2018).

Toplumsal cinsiyet ile kültür arasında doğrudan bir ilişki söz konusudur ve her toplum, toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin anlamlar bütünü, değer ve norm oluşturmuştur. Bu bağlamda bireylerin ve dolayısıyla toplumların toplumsal cinsiyet rollerinden bekledikleri rol davranışları mevcuttur. Toplumlar geleneklerini ya da alışkanlıklarını sürdürmek istediklerinden bu alışkanlıklar ya da gelenekler sonucunda toplumsal cinsiyet rolleri öğrenme ve öğretme biçiminde kazandırılmaktadır (Şahin, 2019).

Erkeğin ve kadının (gender) toplumsal anlamda tayin edilmiş sorumlulukları ve rolleri toplumsal cinsiyet olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumsal cinsiyet rolleri erkeğin ve kadının kültürel ve toplumsal anlamda tayin edilen sorumluluklarını ve rollerini anlatmaktadır ve toplumsal cinsiyet rolleri biyolojik farklılıklardan ziyade toplumun erkeği ve kadını ne şekilde değerlendirdiğine bakmaktadır (Dökmen, 2006; 5; akt. Dönmez Aydın, 2016).

Bireyin kimliğini erkek ya da kadın olarak kavrayıp cinsiyetinin icap ettirdiği davranışı göstermesine cinsiyet rolü denir. Toplumun tarif ettiği ve bireylerden istediği cinsiyetle ilişkisi olan grup beklentisine toplumsal cinsiyet rolü denmektedir (Altınova ve Duyan, 2013). Pek çok toplumda erkekler kendine güvenen, kuvvetli, cesur, gerçekçi, bağımsız gibi istenir kalıp yargılarla ve kuvvetli benlikleri gösterirken kadınlar aktif olmayan, bağımlı, duygusal, kararsız gibi daha yetersiz benlikleri gösteren kalıp yargılar ile tarif edilmektedir (Sakallı & Uğurlu, 2003; akt. Altınova & Duyan, 2013). Kültürde erkeklerin ve kadınların doğuştan birbirinden farklılık göstermesinin yanında bağımsızlık, liderlik, akılcılık gibi özelliklerle kadınlara oranla erkekler daha yüksek görülmektedir ve erkekler ile bağdaştırılan nitelikler çoğunlukla kültür tarafından en çok değer gösterilen niteliklerdir. Kültürün en az değer gösterdiği nitelikler ise duyarlılık, duygusallık, ortak çalışma gibi kadınlarla bağdaştırılan niteliklerdir. Bu beklentiler doğrultusunda uyumlu olan, problem yaratmayan, eşine hizmet edip ona boyun eğen, sorgulamayan, hem iyi bir iş kadını, iyi bir eş, iyi bir anne olan kadın rolü bulunmaktadır (Altınova ve Duyan, 2013). Kadına çocuk bakımı, ev işleri; erkeğe ise eve kazanç getirme rolünün yüklenmesi, erkek ve kadının toplumsal rollerinin cinsiyetler arasında değişiklik oluşturduğunu göstermektedir (Tosun, 2010). İnsanlık tarihi süresince cinsler arasındaki fiziki başlıklar, iktisadi hayatın insanlar açısından mühim olması, erkeğin daha kuvvetli yapısının olması, kadının doğum ve emzirme vazifeleri; erkeğe ve kadına atfedilen toplumsal rolleri tayin eden unsurlardır. Kadın ile erkek, toplumun kendine uygun bulduğu toplumsal rollere uygun davranmaya dikkat ederek ait olduğu toplumdaki iş bölümüne uyum göstermektedir (Yılmaz, 2009).

Birtakım toplumsal değerlerin korunarak sürekliliğinin sağlanması konusunda toplumsal cinsiyet kalıpları etkili olmaktadır. Çünkü toplumsal cinsiyet kalıpları fertlerin bazı rolleri gerçekleştirmesini zorunlu kılar. Aile, toplumsal rol beklentilerinin gerçekleştiği esas noktadır ve bu yüzden rol kavramı aile içerisinde kurgulanarak çeşitli şekillerde aile dışına akseder. Anne, baba, erkek, kadın, erkek ve kız çocuğu rolleri aile içerisinde görülmektedir ve sosyo kültürel çevre, toplumsal rolleri etkilemektedir. Toplumsal roller üzerinde o toplumdaki inançların, geleneklerin, yasaların başlıca önemi bulunmaktadır ve tüm bu unsurlar kadının ve erkeğin ebeveynlik rolleri üzerinde de etkisini göstermektedir (Kasapoğlu, 1994: 225; akt. Kakaliçoğlu, 2019).

Modernleşme, şehirleşme, sanayileşme kapsamında günümüzde erkeğe ve kadına dair cinsiyet rolleri, mecburi değişikliklere uğramış ve tekrar şekillenmiştir; fakat mevzubahis oluşumlar geleneksel toplumsal cinsiyet değerlerini kalıcı olarak yok etmediği ve bu değerlere değişik görüntü ile biçimler vererek tekrar meydana getirdiği de göze çarpmaktadır (Yılmaz, 2009).

Türkiye Aile Yapısı Araştırması 2011 yılında elde edilen bulgulara göre erkeklerin fatura ödeme, bakım-onarım yapma gibi işlerle meşgul olurken ev içerisindeki ütü yapma, yemek yapma, alışveriş, temizlik, çamaşır gibi işlerin genellikle kadınlar tarafından yapıldığı tespit edilmiştir. Bu araştırmadaki katılımcılar %58,6 oranında ev işleri ile çocuk bakımının kadınların vazifesi olduğunu belirtmişlerdir ve elde edilen verilerde çocuk bakımından %90 annenin (kadının) sorumlu olduğu görülmüştür (akt. Özmete ve Zubaroğlu Yanardağ, 2016). Kadınların çoğunlukla hane haricindeki etkin hayatta yer almalarının önüne geçen veya kadın çalışma hayatında yer alsa da onun hem evde hem de işte yani çift vardiya şeklinde çalışan bir fert pozisyonuna sokan, bu geleneksel rol anlayışıdır (Özmete ve Zubaroğlu Yanardağ, 2016).

Sarıtaş ve Şahin (2018) tarafından yapılan bir çalışmada, ilköğretim 1., 2., ve 3. sınıftaki Hayat Bilgisi ders kitaplarında toplumsal cinsiyet rollerinin işleniş ve cinsiyet rollerine bağlı olarak meslek gruplarında farklılaşmanın olup olmadığı ele alınmıştır. Çalışma sonucunda; aile içerisinde kadınların daha çok ev içindeki sorumlulukları üstlendiği, çocuk bakımı ile ilgilendiği, ev haricince bile mutfakla ve çocuklarla ilgili sorumluluklarının bulunduğu, erkeklerin ise ev dışında ve ev içinde daha çok otorite ve güç gerektiren görevlerde olduğu belirlenmiştir. Ayrıca mesleki roller incelendiğinde erkek ve kadın rollerinde farklılıklar olduğu ve kadınlara çocuk ve ev bakımına yakın meslekler verilirken erkeklere hem otorite hem de güçle birleşen rollerin verildiği, çeşitlilik bakımından kadınlara kıyasla erkeklere daha çeşitli mesleklerde roller verildiği tespit edilmiştir.

Özellikle ilköğretimin ilk dönemlerindeki ders kitaplarında sosyalleşme sürecinin baskın olduğu bu dönemdeki çocuklara nasıl kadın ve erkek olacağı öğretildiği, sosyal yaşamda erkeklerin daha aktif kadınların ise pasif olarak anlatıldığı, kadınlar için çocuk, ev işi ve eşleriyle çerçeve çizildiği erkeğin ise kamusal alanda daha aktif olduğu ve aile reisi, evi geçindiren kişi olarak anlatıldığı görülmektedir (Vatandaş, 2007).

Özdemir Yılmaz (2019) tarafından yapılan çalışmada, Sosyal Bilgiler dersinde uygulanan toplumsal cinsiyet eşitliği etkinliklerinin öğrencilerin toplumsal cinsiyete dayanan meslek seçimlerine yönelik etkisi araştırılmıştır. Çalışmadaki bulgular bütün olarak değerlendirildiğinde, uygulanan etkinliklerin öğrencilerin toplumsal cinsiyete dayanan meslek seçimlerine yönelik tutumlarını pozitif şekilde etkilediği sonucuna ulaşılabileceği belirtilmiştir.

Yılmaz (2018) tarafından toplumsal cinsiyet temelinde günlük yaşamdaki bireylerin rollerini ve etkileşimlerini incelemek amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme ile Çorum/Alaca'da bir araştırma yapılmıştır. Çalışmada; ev işi ve çocuk bakmanın kadının temel vazifesi olarak görüldüğü, özel alan içerisinde tanımlandığı, kadınlar duygusal olduğundan çocuk bakımının onların görevi olduğu, erkeğin evin yönetimini ve geçimini sağlayarak kamusal alanda yer aldığı, erkek dışarıdaki görevini yaptığında kadınların ev içerisindeki sorumluluklarını daha rahat yerine getirebileceğinin düşünüldüğü ulaşılan sonuçlar arasındadır.

Daşlı (2019) tarafından; öğrencilerin toplumsal cinsiyete ilişkin rol tutumlarının ve bunları etkileyen unsurların belirlenmesi amacıyla bir çalışma yapılmıştır. Çalışma sonucunda; genellikle öğrencilerin toplumsal cinsiyet rol tutumlarının eşitlikçi olduğu, erkek öğrencilere kıyasla kız öğrencilerin eşitlikçi toplumsal cinsiyet rol ve tutumlarının daha çok olduğu, toplumsal cinsiyet ayrımı yaşayanların yaşamayanlara göre daha eşitlikçi bir perspektife sahip olduğu, toplumsal yapıyı neden olarak göstermek üzere katılımcıların dörtte üçünün kadın erkek eşitsizliğini Türk toplumunun genel problemi olarak gördüğü belirtilmiştir.

Coşgun (2002) tarafından yapılan bir çalışmada, okul öncesinde erkeklerin ve kızların cinsiyet rol özellikleri, toplumsallaşmaları ve eğitim süreçleri ele alınmıştır. Okul öncesi dönemde erkeklere ve kadınlara ait olan özelliklerin çocuklara türlü hikayeler ve oyunlarla anlatılması gerektiği, bu sayede sonraki yaşlarda yaşanacak olan rol karmaşasının önleneceği ve erkek ile kızların düşüncelerinden cinsiyetçilik kavramının erken yaşlarda ortadan kaldırılacağı belirtilmiştir.

Özmete ve Zubaroglu Yanardağ (2016) tarafından yapılan bir çalışmada, erkeklerin toplumsal cinsiyet rolleri ile ilgili tutumları ölçülmüş ve değerlendirilmiştir. Ankara'da 18-65 yaş aralığında yer alan 780 tane erkekle görüşülen bu çalışmada; bekarların evlilere, genç erkeklerin ileri yaştaki erkeklere, çocuk sahibi olanların olmayanlara,

öğrenim seviyesi yüksek olanların olmayanlara göre daha eşitlikçi toplumsal cinsiyet rollerini benimsedikleri tespit edilmiştir. Evlilik sonucunda bir eşi ve çocuğu olan erkeğin toplumsal cinsiyet rollerini algılama bakımından gelenekselleştiği, kadının da kendisinin de daha geleneksel olarak toplumda bulunması gerektiğini belirttiği ifade edilmiştir.

Alkan (2015) tarafından yapılan bir çalışmada; çalışan kadınların eşleriyle eşit uzaklıkta oldukları göz önünde bulundurulduğunda, yıllardır devam eden ataerkil yapı nedeniyle çalışmayan kadınların değersiz davranışlarla karşılaşması ile kendilerini yetersiz ve verimsiz görmekte olduğuna değinmiştir. Bu çalışmada toplumsal hayata giren kadınların kendilerine güvenerek daha pozitif baktıkları, böyle olduğunda kadınların daha huzurlu, sağlıklı ve verimli bir ortam oluşturacağı ve kadınlara yüklenen rollere daha gerçekçi bakılacağı belirtilmiştir.

Sosyal Bilgiler dersi kapsamında toplumsal rollerle ilgili çizgi roman kullanılarak yapılan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu bakımdan, yapılan bu çalışmanın literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Yerli ve yabancı araştırmalar incelendiğinde çizgi roman ile yapılan çalışmaların genellikle toplumsal cinsiyet rolleri kapsamında olduğu görülmektedir.

Moffat ve Morton (2008) tarafından yapılan bir çalışmada, 47 tane genç yaştaki bir grubun cinsiyet ilişkileri, dişil/eril arzuları ve cinsellik yapıları ele alınmıştır. Beşinci, altıncı ve yedinci sınıf öğrencilerinin popüler çizgi roman serisi Archie ile olan ilişkisi incelenmiştir. Çalışmada, anket ve görüşmelerde feminist söylemden daha çok katılımcıların ataerkil söylem kullandığı, katılımcıların genellikle ataerkil söylem veya feminist söyleme açık ya da doğrudan bağlı kalmadıkları, çoğunun karmaşık ve çelişkili toplumsal cinsiyet ilişki yapıları sunduğu belirtilen noktalar arasındadır.

Silva (2018) tarafından yapılan bir çalışmada, Brezilya Sao Paulo'da 3-5 yaşları arasındaki çocuklarla çalışılmış ve çocukluk, toplumsal cinsiyet ilişkileri ve çizgi roman arasındaki ilişki belirli okuyucuların deneyimlerine bağlı olarak tartışılmıştır.

Wallner ve Aman (2023) tarafından yapılan bir çalışmada, İsveç ortaokulunda yer alan katılımcıların çizgi romanlarla toplumsal cinsiyet hakkında nasıl konuştukları ele alınmıştır. Çizgi romanların eşitlik ve toplumsal cinsiyet öğretimi konusunda yapılan bu çalışmada, yaklaşık 300 öğrenciden oluşan bir İsveç ortaokulunda okuyan 1 öğretmen ve 14-15 yaşlarında 7 erkek, 16 kız ile çalışılmış ve eğitimde çizgi roman

kullanımı üzerine yapılan bir çalışma olarak 45 ile 75 dakikalık beş sosyal bilimler dersi boyunca uygulama yapılmıştır. Çalışmada, yeterli zamanda ve dikkatli bir şekilde kullanıldığında çizgi romanların toplumsal cinsiyet kalıplarıyla mücadele etmek için yapılan çalışmaların bir parçası olarak kullanılabilceği belirtilmiştir.

Ekachai ve Drout (1996) tarafından yapılan bir çalışmada, popüler Japon çizgi filmlerinde veya mangalarda (Japonca çizgi roman, çizgi film ve animasyon sözcükleri) toplumsal cinsiyet rolleri, özellikle de Japon kadın rollerinin tasviri incelenmiştir. Çalışmada, ev bakımının %100'ünden ve çocuk bakımının %75'inden kadınların sorumlu olduğu, kadın karakterlerin erkeklerden daha fazla ev içinde görüldüğü, ev sahnelerinin %71'inin kadınları, %29'unun da erkekleri içerdiği, ofis sahnelerinin %68'inde erkeklerin ve yalnızca %32'sinde kadınların yer aldığı noktalarına değinilmiştir.

Palmer (2008) tarafından yapılan bir çalışmada, ana akım çizgi romanların kapaklarındaki kadın tasvirleri incelenmiştir. Çalışmada, pek çok çizgi roman kitabının kapaklarında geçmişe kıyasla giderek artan sayıda kadının yer aldığından ve kadınların pasif tasvirlerinin son zamanlarda azaldığından bahsedilmiştir.

Tatar ve Emmanuel (2001) tarafından yapılan bir çalışmada, öğretmen davranışına ilişkin tutum ve algılar öğrencilerin cinsiyet rollerine ilişkin olarak incelenmiştir. 221 İsraili öğretmene anket uygulanan ve yanıtların cinsiyet ve eğitim ortamına göre analiz edildiği bu çalışmada, genel olarak kadın ve ilkökul öğretmenlerinin anket maddelerine erkek ve ortaokul öğretmenlerine kıyasla daha çok cinsiyet eşitlikçi yanıt verdikleri belirtilmiştir.

Güngör (2021) tarafından yapılan bir çalışmada, günümüzde feminizmin kadınlar arasında yaygınlaşması ve birçok toplumun bunu kabul etmesi, insanların bilinçlenmesi amacıyla çizgi romanların kullanılıp kullanılmadığı ele alınmıştır. Çalışmada, kadınların toplum içerisinde daha ön plana çıkmasıyla birlikte çizgi roman sahasında da gelişmelerin yaşandığı belirtilmiştir.

Taşdelen (2016) tarafından yapılan bir çalışmada, Türkiye'de 7-13 yaş aralığındaki çocuklara yönelik olan Winx ve Cartoon Network dergilerin toplumsal cinsiyet rolleri bakımından çocuklara nasıl değer yargıları sunulduğu ele alınmıştır. Çalışmada bu dergilerin geleneksel erkek ve kadın rollerinin yeniden üretilerek sürdürülmesinde bir araç olarak kullanıldığı, dergilerde görsel unsurların baskın olduğu, uzun hikayelerden

ziyade kısa çizgi romanların, posterlerin ve resimlerin fazla olduğu ve yazılı kültürden uzak kaldığı ifade edilmiştir.

Güngör ve Atılgan (2020) tarafından yapılan bir çalışmada, “Amazon Kadınları” miti temel alınarak yapılan “Tomris: Düşler Krallığı Kadınları” isimli hareketli çizgi roman uygulaması Dördüncü Dalga Feminizm kapsamında incelenmiştir. Çalışmada, ülkemizde çizgi roman sahasında kadınlar ile ilgili araştırmaların yeterli olmadığı, kadın karakterlerin aynı perspektif ile anlatılmaya çalışıldığı, kültürel miras ile ilgili kadın çalışmalarının özgün olarak ele alınmadığı, hareketli çizgi roman örneklerinin henüz keşfedilmeyen bir alan olması, yazılımın ve ödeneğin yetersiz olduğu gibi sorunlar dile getirilmiştir.

Demirtaş (2016) tarafından yapılan bir çalışmada, Türk sinemasındaki 1960-1980 yılları arasında çizgi roman uyarlaması olan fantastik filmlerdeki erkek kahraman temsilleri incelenmiştir.

2.5. Sosyal Bilgiler Nedir?

Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (NCSS) tarafından yapılan tanım şu şekildedir: “Sosyal Bilgiler, vatandaşlık yeterlikleri kazandırmak için sanat, edebiyat ve sosyal bilimlerin disiplinler arası bir yaklaşımla birleştirilmesinden oluşan bir çalışma alanıdır. Okul programı içinde Sosyal Bilgiler, antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, tarih, hukuk, felsefe, siyasal bilimler, psikoloji, din, sosyoloji ve sanat, edebiyat, matematik ve doğa bilimlerinden uygun ve ilgili içeriklerden süzülen sistematik ve eşgüdümlü bir çalışma alanı sağlar. Sosyal Bilgilerin temel amacı, birbirlerine bağımlı, global bir dünyada, kültürel farklılıkları olan demokratik bir toplumun vatandaşları olarak kamu yararına bilgiye dayalı, mantıklı kararlar verebilme yeteneği geliştirmek için genç insanlara yardımcı olmaktır” (NCSS, 1993; 3; akt. Doğanay, 2008).

Sosyal bilgiler öğretiminde üç geleneksel yaklaşım yer almaktadır. Bunlar; vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgiler, sosyal bilim olarak sosyal bilgiler, yansıtıcı inceleme olarak sosyal bilgiler yaklaşımlarıdır. Bu yaklaşımlarla ilgili amaç, yöntem ve içerik bakımından sınıflandırmalar mevcuttur. Amaç açısından incelendiğinde; vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgiler doğru inançları ve değer yargılarını bilerek uygulamayı, sosyal bilimler olarak sosyal bilgiler tıpkı bir sosyal bilimci gibi düşünebilmeyi, yansıtıcı inceleme olarak sosyal bilgiler ise sosyal ve bireysel sorunları tespit ederek

bunların çözümünü bilmeyi amaçlamaktadır. Yöntem bakımından tasnifine bakıldığında; vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgilerde öğrencilere kavramlar ile olguların iletilerek inanacakları şeylerin neler olduğunun anlatılması, sosyal bilimler olarak sosyal bilgilerde öğrencilerin sosyal bilimlere ait düşünme stilini öğrenmesi, yansıtıcı inceleme olarak sosyal bilgilerde ise öğrencilerin problem çözme ve araştırmaya göre bilginin doğru olup olmadığını sınıması temel alınmaktadır. İçerik olarak tasnifi incelendiğinde ise vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgilerde içeriği doğru görülen değer yargılarını kuvvetlendirerek ayırma, sosyal bilimler olarak sosyal bilgilerde sosyal bilimler hangi içeriği mühim görüyorsa onu inceleme, yansıtıcı inceleme olarak sosyal bilgilerde ise öğrencilerin gereksinimi olan sosyal ve bireysel sorunlar ele alınmıştır (Barth ve Demirtaş, 1997; Doğanay, 2005; akt. Kaymakçı ve Ata, 2012).

Türkiye’de sosyal bilgiler adı altındaki ders, ilk kez 1953 yılındaki Öğretmen Okulları ve Köy Enstitüleri Programı kapsamında yer almıştır. Bu ders, 1968’den itibaren ilkokullarda, 1973’ten itibaren de ortaokullarda verilmeye başlanmıştır. Bu ders kapsamında MEB tarafından 1953, 1968, 1969, 1990, 1998, 2005, 2015 ve 2018 yıllarında öğretim programlarının yenilenmesi ve güncellenmesi bakımından çalışmalar gerçekleştirilmiştir (Çıydem ve Kaymakçı, 2021).

Öztürk ve Kafadar (2020) tarafından yapılan bir çalışmada, 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ele alınmıştır ve programın öğretme-öğrenme sürecinde uyumlu ve çok disiplinli, basitten karmaşığa, somuttan soyuta, genelden özele, bütünsel, öğrenme alanlarına dayanan ve öğrencinin merkeze alındığı, bilgi, beceri ve davranış kazandırmayı amaçlayan ve değer ve yetkinlikler temelli bir yaklaşımın benimsendiği ifade edilmiştir.

3. YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde; araştırma modeli, çalışma grubu, dijital çizgi roman materyali, veri toplama araçları, uygulama süreci ve verilerin analiz edilmesi başlıklarından bahsedilecektir.

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma, temel nitel çalışmasıdır. Nitel araştırma; görüşme, gözlem ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, olaylar ile algıların doğal ortamda bütüncül ve gerçekçi bir biçimde ortaya çıkarılması için nitel sürecin takip edildiği araştırmalara verilen isimdir (Yıldırım & Şimşek, 2008). Nitel çalışmalar, teori meydana getirmeyi amaçlayan bir anlayış ile toplumsal olguları bağlı oldukları çevre içinde araştırarak anlamayı temel almaktadır (Yıldırım, 1999). Nitel yöntemle oluşturulan çalışmalarda incelenen konuyla ilgili derin bir kavrayışa varma gayesi bulunmaktadır. Bu bağlamda araştırmayı yapan kişi, bir kâşif gibi davranarak ek sorularla gerçekliğin arkasından gider ve muhatabının subjektif perspektifini mühim görür (Karataş, 2015). Bu çalışma da geliştirilen çizgi roman materyalinin öğrencilerin toplumsal rolleri ifade ediş biçimlerini nasıl etkilediğini incelemek amacıyla temel nitel çalışma olarak hazırlanmıştır.

Araştırmada veri toplama aracı olarak açık uçlu form ve görüşme formu kullanılmıştır. Öncelikle, çizgi romanla uygulama yapmadan önce bir devlet okulundaki 6. Sınıf düzeyinde 26 öğrenciye ön açık uçlu form uygulanarak ön düşünceleri alınmıştır. Açık uçlu sorular, araştırmayı yapan kişiye, incelediği olguyu daha esnek ve açık uçlu bir yaklaşımla araştırma imkânı sunmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2008). Çizgi roman ile uygulama yapıldıktan sonra, aynı sorulardan alınan son açık uçlu form öğrencilere dağıtılarak tekrar öğrenci görüşleri alınmıştır. Üç hafta süren çizgi roman uygulamasından sonra öğrencilerle yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada kullanılan açık uçlu form ve görüşme formu sayesinde, dijital çizgi roman materyalinin öğrencilerin toplumsal rolleri ifade etme biçimleri üzerindeki etkisi ortaya konmaya çalışılmıştır.

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmada çalışma grubunu, İstanbul ilinde yer alan bir devlet okulundaki 26 kız öğrenci oluşturmaktadır. Çalışma grubunun kız öğrencilerden oluşmasının nedeni, imam hatip ortaokulunda görev yapmakta olan araştırmacının 6. Sınıf düzeyinde girdiği sınıfların kız öğrencilerden oluşmasıdır. Açık uçlu uygulamadan sonra derinlemesine bilgi edinmek için 11 öğrenci ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşme yönteminin uygulandığı 11 kişi, amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan maksimum çeşitlilik örnekleme yoluyla belirlenmiştir ve bu çalışma grubunun sınıfın genel akademik başarısını yansıtacak tarzda olması düşünülmüştür. Maksimum çeşitlilik örneklemesinde amaç, görece biçimde küçük bir örneklem meydana getirmek ve bu örnekleme incelenen probleme taraf olabilecek bireylerin çeşitliliğini maksimum derecede göstermektir (Yıldırım & Şimşek, 2008).

3.3. Dijital Çizgi Roman Materyali

Oluşturulan çizgi roman materyali, Sosyal Bilgiler dersinde yer alan “Birey ve Toplum” öğrenme alanındaki “toplumsal rollerimiz” konusuna uygun olacak şekilde hazırlanmıştır. Öğrencilerin günlük hayatları ile ilişkilendirmelerini sağlayacak bahçe, ev, çocuk odası gibi unsurlara yer verilmesine dikkat edilmiştir. Ayrıca çizgi roman materyalini okurken öğrencilerin ilgilerini ve dikkatlerini çekmelerini sağlayacak unsurlar da bu materyalde yer almaktadır. Karakterler oluşturulurken öğrencilerin yaşlarına ve seviyelerine uygun olmasına ve günlük yaşamla ilişkilendirilebilecek karakterler olmasına, böylece öğrencilerin empati becerilerinin geliştirilerek kendilerini bu karakterlere yakın hissetmelerini sağlamaya da dikkat edilmiştir.

Çizgi romanda zaman olarak günümüz kullanılmıştır; fakat çizgi roman içerisindeki zaman yolculuğu sayesinde karakterlerin geleceğe gitmesi, öğrencilerin Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda yer alan zaman ve kronolojiyi algılama becerilerini geliştirmeye yöneliktir. Ders kitabının yeterli bir materyal olmadığı düşünüldüğünde oluşturulan bu çizgi roman, ders kitabını destekleyecek bir materyal olarak görülmektedir. Çizgi roman oluşturulurken öğrencilerin seviyelerine ve ilgilerine uygun olması ve konuya göre olmasına dikkat edilmiştir. Kazanım olarak Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’ndaki “Sosyal rollerin zaman içerisindeki değişimini inceler” (MEB, 2018) kazanımı ele alınmıştır. Bunun yanında değişim ve sürekliliği

algılama, zaman ve kronolojiyi algılama gibi becerilerin yanında aile birliğine önem verme, saygı, sorumluluk gibi pek çok değeri barındırması açısından bu materyalin Sosyal Bilgiler dersine fayda sağlayacağı düşünülmektedir. Bunlar belirlendikten sonra, senaryo oluşturuldu. Öncelikle senaryonun genel bir özeti hazırlanarak olay örgüsü oluşturuldu ve daha sonra karakterler arasındaki diyaloglar geliştirildi. Daha sonra en ince detayına kadar karakterler tasarlandı.

Bahsedilen bu süreçte, “Pixton” adı verilen Web 2.0 aracından yararlanılmıştır. Oluşturulan çizgi roman senaryosuna uygun olacak şekilde paneller oluşturuldu ve diyaloglar yerleştirilerek panel tasarımı yapıldı. Panellerde arka planın canlı ve hareketli olmasına, bu sayede öğrencilerin dikkatinin ve ilgisinin çekilmesine ve panellerin öğrencilerde merak ve heyecan uyandırmasına özen gösterildi. Ayrıca olay örgüsünde ve mekânda kopukluğun olmaması için Pixton’daki özelliklerden yararlanarak aynı arka planın farklı görünümünün yer almasına dikkat edildi. Çizgi romandaki duyguların karşı tarafa geçirilebilmesi adına karakterlerin yüz ifadeleri çok detaylı bir şekilde çalışıldı. Şaşkınlık, mutluluk, heyecan gibi duyguların ifadeleri karakterlere yansıtıldı. Bu bağlamda olayların etkili bir şekilde ifade edilmesine ve vurgulanmak istenen noktaların karşı tarafa geçmesine dikkat edildi. Çizgi romanda yer alan yazıların da hem dil bilgisi kurallarına uygun olmasına hem de öğrencilerin günlük hayatta kullandıkları ifadelerin yer almasına, böylece öğrencilerin kendilerini çizgi romana yakın hissetmelerine olanak sağlandı.

Çizgi roman toplam 63 panelden oluşmaktadır. Çizgi romana son hali verilmeden önce 3 uzman görüşü alınmıştır ve gerekli yerlerde düzeltmeler yapılarak materyal tamamlanmıştır.

Çizgi roman senaryosunda, Ahmet ve Nilay adında iki kardeş yer almaktadır. Bu karakterler günlük yaşamlarında bazı toplumsal rollere sahiptir ve bir gün ansızın bir zaman yolculuğuna çıkarak kendilerini 30 yıl sonrasında bulurlar. Burada 30 yıl sonraki halleriyle karşılaşırlar. Kafalarında türlü soru işaretleri bulunan iki kardeş, sorularına cevap bulmaya çalışırlar.

Çizgi roman başlığı “Büyümüş de Küçülmüşler, Rollerini Öğrenmişler” olarak belirlenmiştir. Çizgi romanda 30 yıl sonraya gidip tekrar günümüze dönüldüğünden dolayı başlık, bu şekilde belirlenmiştir. Çizgi romanın ön ve son kapağı da buna uygun olacak şekilde tasarlanmıştır.

Bu çizgi roman ile ilişkilendirilen alanlar şu şekildedir:

Öğrenme Alanı:

Çizgi romanda öğrenme alanı olarak Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan 7 öğrenme alanında biri olan “Birey ve Toplum” belirlenmiştir. Bu öğrenme alanı temelde “ben” ve “biz” olma süreçlerini içermektedir (MEB, 2018).

Kazanım:

- SB.6.1.1. Sosyal rollerin zaman içerisindeki değişimini inceler (MEB, 2018).

Kazanımlar gerçekleştirilirken “yerellik, güncellik, disiplinler arası, yansıtıcı sorgulama, geçmiş-bugün-gelecek bağlantısı, zaman-süreklilik-değişim ve esneklik” gibi sosyal bilgiler öğretiminin temel ilkeleri dikkate alınmalıdır (MEB, 2018). Bu çizgi romanda da geçmiş-bugün-gelecek bağlantısı ve zaman-süreklilik-değişim ilkelerine yer verilmiştir. Ayrıca “Birey ve Toplum” öğrenme alanının sosyoloji, psikoloji ve sosyal psikoloji ile bağlantılı olması da disiplinler arası ilkesini yansıtmaktadır.

Beceri:

Çizgi romanda, öğrencilerin kendilerini çizgi romandaki karakterlerin yerine koymaları sağlanarak empati, toplumsal rollerin zaman içerisinde değişebileceği ve zaman içerisinde rollerimizin artabileceği vurgulanarak değişim ve sürekliliği algılama, karakterlerin 30 yıl sonrasına gidip sonra günümüze geri dönmelerine yer verilerek zaman ve kronolojiyi algılama gibi becerilere yer verilmiştir.

Değer:

Çizgi romanda, karakterlerin gelecekteki kendi hallerini ve anne babalarının 30 yıl sonraki hallerini görmeleri ve kendi çocuklarının da yer alması gibi unsurlar ile aile birliğine önem verme, karakterlerin sahip olduğu rollerin gerektirdiği davranışları yerine getirerek üzerlerine düşen sorumlulukları yapmaları ile sorumluluk değeri, karakterlerin 30 yıl sonra anne ve babaları ile karşılaşmaları ile aralarında geçen diyaloglar sayesinde sevgi ve saygı gibi değerler yer almaktadır.

Hazırlanan çizgi romandaki karakterler şu şekildedir:

Ahmet: Çizgi romandaki asıl iki karakterden biridir. Ortaokul öğrencisidir ve futbol takım kaptanlığı yapmaktadır.

Nilay: Çizgi romandaki asıl karakterlerden diğeridir. Bir ortaokul öğrencisidir. Abisi Ahmet ile zaman yolculuğuna çıkmakta ve gelecekteki rollerini görmektedir.

Anne: Nilay'a ve Ahmet'e 30 yıl sonraki hallerinde rehberlik etmektedir.

Baba: 30 yıl sonra emekli olmuş, torunlarına bakmaktadır.

Ahmet (30 yıl sonra): Doktor olmuştur. Futbol oynamaktadır ve evlenmiştir, çocukları olmuştur.

Nilay (30 yıl sonra): Öğretmen olmuştur, evlenmiş ve çocukları olmuştur.

Çizgi romanda mekân olarak ev, bahçe, futbol sahası, çocuk odası gibi yerler bulunmaktadır.

Şekil 1. Çizgi Romanın Ön ve Arka Kapakları



Çizgi romandaki ön ve arka kapaklar öğrencisinin ilgisini çekebilecek şekilde tasarlanmıştır. Ayrıca ön ve arka kapak arasında bağlantı kurularak öğrenciler açısından bütünlük sağlanmaya çalışılmıştır. Ön kapakta ilgi çekmesi açısından arka fon daha renkli, arka kapak ise çizgi romanın bitmesini yansıtacak şekilde daha sakin renk seçimi ile tasarlanmıştır. Ayrıca kapaklarda karakterlerin günümüzdeki halleri ile 30 yıl sonraki halleri arasında bağlantı kurulması istendiğinden Nilay'ın ve Ahmet'in büyük ve küçük halleri yansıtılmıştır.

Şekil 2. Nilay ve Ahmet'in Günümüzdeki Halleri



Nilay ve Ahmet, iki kardeş olarak tasarlanmıştır. İkisi de öğrencidir. Ayrıca konuşma balonlarında yer alan konuşmalar, panelde yer alan top ve yansıtılmaya çalışılan saha sayesinde spor ile ilgilendikleri anlaşılmaktadır.

Şekil 3. Anne ve Babanın 30 Yıl Sonraki Halleri



Anne ve baba emekli olmuştur. Anne çocuklarına rehberlik etmektedir ve baba, burada torunlarına bakmaktadır. Burada karakterler biraz daha kır saçlı ve yaşını almış şekilde tasvir edilmeye özen gösterilmiştir. Bu yönüyle geçen zamana ve değişen rollere vurgu yapılmıştır.

Şekil 4. Nilay'ın 30 Yıl Sonraki Hali



Burada Nilay'ın öğretmen olduğu ve evlendiği, çocuklarının olduğu tasvir edilmiştir. Ayrıca Nilay'ın küçüklük halinin üzerindeki soru işareti ile şaşkınlık ifadesi yansıtılmaya çalışılmıştır. Böylece öğrencilerin uygulama sırasında çizgi roman konuşulurken tahmin yürütmeleri sağlanmıştır.

Şekil 5. Ahmet'in 30 Yıl Sonraki Hali



Burada Ahmet'in doktor olduğu, küçüklüğünden beri futbolu sevdiği ve hala futbol oynamaya devam ettiği anlatılmıştır. Küçüklük halindeki surat ifadesinde ise Ahmet'in büyümüş halini gördüğünde mutlu ve gururlu olduğu yansıtılmaya çalışılmıştır.

Şekil 6. Rol Tanımı



Burada karakterlerin aklındaki sorulara yanıt bulmaya çalıştığı yansıtılmıştır. Özellikle öğrencilerin “rol” dediğinde kafalarının karışmasını çok iyi yansıtan kareler olduğu düşünülmektedir. Öğrencilerin uygulama sonrasında yapılan görüşmeden en beğendiği karelerden biri olduğunu belirtmeleri, bu düşünceyi destekler niteliktedir.

Şekil 7. Rollerle İlgili Bilgiler ve Sorular



Burada özellikle öğrencilerin kafalarını en çok karıştırabilecek noktalara vurgu yapılmak istenmiştir. Bu karelerde ve çizgi romanda yer alan diğer karelerde de birden fazla role sahip olunup olunamayacağı, rollerin değişip değişmeyeceği gibi noktalara dikkat çekilmiştir.

Şekil 8. Çizgi Romandaki Rüya da Zaman Yolculuğuna Çıkış ve Geri Dönüş



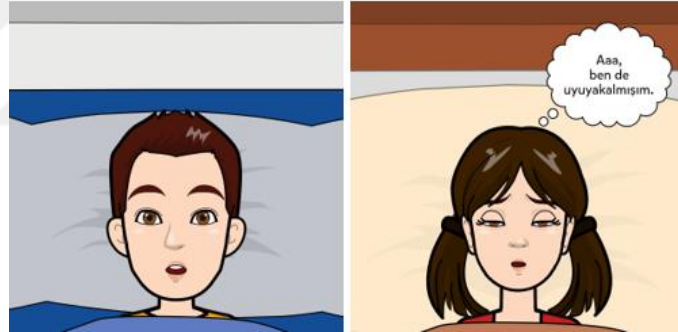
Burada zaman ve kronolojiyi algılama becerisine vurgu yapılmıştır. Paneller arasında öğrencilerin bağlantı kurabilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca efektler ve arka plan sayesinde öğrencilerin dikkati ve ilgisi çekilmek istenmiştir.

Şekil 9. Çizgi Romandaki Zaman Akışı Kareleri



Burada zaman arasındaki geçiş gösterilmek istenmiştir. Paneller arasında farklı kareler yer aldığından dolayı burada da yine öğrencilerin materyali incelerken bütünlük kurması amaçlanmıştır.

Şekil 10. Karakterlerin Rüyadan Uyandıkları Kareler



Burada karakterlerin rüyalarından uyanarak zaman yolculuğundan çıktıkları tasvir edilmeye çalışılmıştır. Bu kareler sayesinde öğrencilerin çizgi roman boyunca öğrendiklerini düşünmeleri ve gözden geçirmeleri sağlanmıştır.

Şekil 11. Karakterlerin Gezintiye Çıktıkları Kare



Burada karakterler annelerinin ve babalarının henüz eve gelmediğini ve onlar gelene kadar rüyalarını birbirlerine anlatmak için gezintiye çıkmaya karar verdiklerini anlatmaktadır. İki kardeş de birbirine benzer rüyalar gördüklerini anlatmaktadırlar. Böylece öğrencilere rüyalarında zaman yolculuğuna çıkıp geri döndükleri tam anlamıyla vurgulanmak istenmiştir.

Şekil 12. Çizgi Romandaki Bitiş Kareleri



Burada karakterlerin çıkardıkları derslere dikkat çekilerek sorumluluk değeri vurgulanmıştır. Gelecekte kendilerini çok güzel rollerin beklediğini, bu rollere kavuşmak için de şu an sahip oldukları rollerin bilincinde olarak üzerlerine düşen sorumlulukları yapmaları gerektiği üzerinde durularak çizgi roman bitirilmiştir. Çizgi roman bir bütün olarak incelendiğinde hem öğretmenler hem de öğrenciler için eğlenceli ve öğretici, kalıcılığı sağlayan bir materyal olarak tasarlanmıştır. Bu bakımdan oluşturulan bu çizgi roman materyalinin Sosyal Bilgiler dersinde kullanılabilecek materyal olmasına ve diğer branşlarda da konulara uygun şekilde kullanılabilecek bir materyal olduğunun gösterilmesine önem verilmiştir.

3.4. Veri Toplama Araçları

Araştırmada 2 tane veri toplama aracı kullanılmıştır. Veri toplama araçlarından biri, çalışmanın başında ve sonunda öğrencilere uygulanan açık uçlu formdur. Diğeri ise uygulama sürecinden sonra öğrencilerle yüz yüze yapılacak görüşme için oluşturulan formdur.

Hazırlanan açık uçlu form soruları ve görüşme soruları için 2 uzman görüşü alınmıştır ve 2 pilot uygulama yapılmıştır. Alınan dönütler neticesinde gerekli düzenlemeler yapılmıştır ve formlara son hali verilerek araştırma için kullanıma hazır hale getirilmiştir.

3.4.1. Çalışmanın Başında ve Sonunda Uygulanan Açık Uçlu Formun Geliştirilmesi

Açık uçlu sorulardan oluşan formda toplam 10 adet soru yer almaktadır. Sorular toplumsal rolün ne olduğu, hayatta sahip olunan roller, ailede ve yakın çevrede görülen roller, anne ve babadan beklenen roller ile çalışan anne ve çalışan babadan beklenen roller, gelecekte üstlenilebilecek roller ile ilgilidir. Bu form sayesinde katılımcıların uygulamadan önceki ve uygulamadan sonraki görüşleri ele alınmıştır ve böylece çizgi roman materyalinin etkisi ortaya konmuştur.

3.4.2. Görüşme Formunun Geliştirilmesi

Çalışmada kullanılan ikinci form olan görüşme formu, yüz yüze yapılacak görüşmeler için geliştirilmiştir. Formda toplam 16 adet soru yer almaktadır. Sorular rollerimizin değişip değişmeyeceği, rollerin doğuştan gelmesi veya sonradan kazanılması, rol davranışları hakkındaki düşünceler, çizgi roman hakkındaki görüşler, çizgi romanın toplumsal rollerle ilgili düşünceleri ne yönde etkilediği, çizgi romanda katılımcıya en yakın gelen ve sevilen rol ve karakter, çizgi romanda en çok beğenilen kare, çizgi romanda katılımcıyı en çok etkileyen nokta, kendi oluşturacakları çizgi romana ilişkin görüşler ve çizgi romanlarındaki anne ve babaya ait tasvirler, çevresinde çizgi romana ait roller, katılımcıların başka hangi konuya ve derse ait çizgi roman olmasını istedikleri ile ilgilidir. Bu form, öğrencilerden daha ayrıntılı bilgi toplayabilmek ve oluşturulan dijital çizgi roman materyalinin etkisini daha net bir şekilde ortaya koyabilmek için geliştirilmiştir.

3.5. Uygulama Süreci

Bir araştırmacı olarak bu çalışmada, etkili bir materyal sayesinde öğrencilerimin toplumsal rolleri öğrenmelerini, bu sayede toplumsal sorunları çözme becerisini kazanmalarını, topluma uyum sağlayarak gelecekteki rollerini kafalarında şekillendirmelerini istedim. Öğrencilerin “toplumsal rol” dediğinde kafalarında pek bir şey canlanmaması, kendi rollerinin farkında olmamaları, örnek verme ve ilgili kavramları açıklama ve kavrama konusunda sıkıntılar yaşamaları beni bu konuyu seçmeme yönlendirdi. Ayrıca “toplumsal rol” konusunun öğrenciler için soyut kaldığını ve eğlenerek öğrenmek istediklerini görmem de beni bu konuyu seçmeye yönlendiren diğer nedenler arasındadır. Dijital çizgi roman materyalini hazırlarken

yüksek lisans ders döneminde almış olduğum çizgi roman dersi oldukça etkili oldu. Bu ders sayesinde öğrencilerin nasıl daha fazla ilgisini çekebileceğimi gördüm; onların seviyesine uygun ve sevebilecekleri, eğlenirken öğrenebilecekleri bir materyali nasıl oluşturacağımın farkına daha çok vardım. Ders sürecinde bu konuyla ilgili önemli çalışmaları inceledik ve her bir çalışma ile ilgili çeşitli değerlendirmeler yaptık. Daha sonra kendi çizgi romanımızı oluşturarak iyice tecrübe kazandık. Bu sürecin devamında danışmanımla görüştük ve üzerinde çalışacağımız konuyu belirledik. Daha sonra literatür taraması yaptım. Erişilen kaynaklardan yararlanarak çizgi roman senaryosunu hazırladım ve Web 2.0 araçlarından biri olan Pixton uygulamasını kullanarak dijital çizgi roman materyalini hazırladım. Hazırlanan materyali alanında uzman 3 kişiye gönderdim ve uzman görüşleri aldıktan sonra gerekli düzenlemeleri yaptım. Daha sonra hem etik kuruldan hem de Millî Eğitim Bakanlığında gerekli izinleri almak için içerisinde açık uçlu form ve görüşme sorularının da yer aldığı belgeleri topladım. Gerekli izinleri aldıktan sonra uygulama sürecine başladım. 3 hafta süren bu uygulama sürecinde çizgi roman materyalini kullanmadan önce öğrencilere ön açık uçlu form sorularını dağıttım ve görüşlerini aldım. Daha sonra çizgi roman ile uygulamaya devam ettim. Öğrenciler çizgi romanı gördükleri anda çok heyecanlandılar ve mutlu oldular. Büyük bir istek ve heyecan ile çizgi roman hakkındaki tahminlerini söylediler ve ders hiç bitmesin istediler. Bir sonraki derse her girdiğimde çizgi romanı sordular ve daha çizgi roman önlerine gelmeden hangi karede kaldıklarını, karakterlerin o karede neler yaptıklarını oldukça istekli bir şekilde anlattılar. “Sizce bir sonraki karede ne olacak?”, “Sizce bu karede ne anlatmak istediler?” gibi sorular yönelttiğimde, akademik başarısı düşük olan ve derslerde söz almaya çekinen öğrencilerin dahi büyük bir istekle derse katıldıklarını ve parmak kaldırarak söz hakkı almak istediklerini gördüm. Bu durum beni oldukça güdüledi. 3 haftalık bu süreç bittikten sonra aynı sorulardan oluşan son açık uçlu formu öğrencilere dağıttım ve görüşlerini aldım. Daha sonra öğrencilerden daha detaylı bilgi alabilmek adına görüşme yaptım. Öncesinde 2 pilot görüşme yaptım ve aldığım dönütler neticesinde gerekli düzenlemeleri yaptım. 11 öğrenciyle gerçekleştirdiğim bu görüşmeleri okulda uygun olan zaman dilimlerinde yaptım. Ses kaydı aldım ve tamamladım. Görüşmeler bittikten sonra ses kayıtlarının transkriptini çıkararak ulaşılan verilerin analizini yaptım.

Tablo 1. Araştırma Süreci Aşamaları

Araştırma Süreci Adımları	
1.Adım	Literatür taraması yapıldı.
2.Adım	Çizgi roman senaryosu hazırlanarak Pixton uygulaması kullanıldı ve senaryo, dijital çizgi roman haline getirildi.
3.Adım	Dijital çizgi roman materyali ile ilgili uzman görüşleri alındı ve gerekli düzenlemeler yapıldı.
4.Adım	Açık uçlu form ve görüşme soruları hazırlandı ve uzman görüşleri alınarak gerekli düzenlemeler yapıldı.
5.Adım	Etik kurul ve Millî Eğitim Bakanlığı izinleri için belgeler toplanarak ilgili birimlere ulaştırıldı ve izinler alındı.
6.Adım	Uygulama sürecine başlandı ve öncelikle daha önce pilot uygulaması yapılan ön açık uçlu form soruları öğrencilere dağıtılarak öğrencilerin görüşleri alındıktan sonra çizgi roman materyali kullanılarak uygulamaya devam edildi.
7.Adım	3 haftalık bu sürecin ardından son açık uçlu form öğrencilere dağıtılarak öğrencilerin görüşleri alındı.
8.Adım	Seçilen 11 öğrenci ile daha detaylı bilgi sahibi olabilmek için daha önce pilot uygulaması yapılan görüşme, belirlenen gün ve saatlerde gerçekleştirildi.
9.Adım	Elde edilen bulgular tablo haline getirildi.
10.Adım	Nitel veri analizi yapıldıktan sonra çalışma tamamlandı.

Çizgi roman uygulamasında 9 ders saati olacak şekilde 3 hafta süren uygulamada şu basamaklar takip edilmiştir:

- İlk hafta öğrencilerde heyecan ve merak duygusu uyandırmak için akıllı tahta üzerinden dijital uygulama yapılmıştır. Bu süreçte öğrencilere çizgi romanın devamı gösterilmeden belli karelerde kalınarak sorular yöneltilmiştir ve öğrencilerden dönütler alınmıştır. Böylece öğrencilerin dikkat ve ilgi seviyeleri yüksek tutulmaya çalışılmıştır ve hedeflendiği gibi öğrencilerde heyecan ve merak duygusu ön plana çıkmıştır. Öğrencilerin derse katılım seviyelerinin arttığı görülmüştür.
- İkinci hafta çizgi roman, fasiküllere ayrılarak öğrencilere renkli şekilde basılı olarak verilmiştir ve öğrencilerden çizgi romanı okuyup gelmeleri istenmiştir. Bu süreçte çizgi romanı ilk kez ikinci haftada eline alan öğrencilerin çok mutlu oldukları ve güdülendikleri görülmüştür. Öğrenciler derste süreci dikkatle takip etmişlerdir. Derste kullanılan bu çizgi roman yardımcı materyal olarak hazırlanmıştır.
- Uygulamanın son haftasında incelenen çizgi roman hakkında öğrencilerle tekrar tartışma yapılmıştır. Öğrenciler görüşlerini belirtmişlerdir. Çizgi roman ve toplumsal rollerle ilgili öğrencilere sorular sorulmuştur ve dönütler alınarak

9 saatlik bu uygulama süreci tamamlanmıştır. Böylece bu çizgi roman, “Birey ve Toplum” öğrenme alanında uygulanarak toplumsal roller konusunda derste yardımcı materyal olarak kullanılmıştır ve ders ile öğrenme alanı tekrarı yapılmıştır.

3.6. Verilerin Analiz Edilmesi

Veriler analiz edilirken içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizinde elde edilen verilerin açıklanmasını sağlayan ilişkilere ve kavramlara ulaşma amacı söz konusudur. İçerik analizinde birbirine benzer veriler belli kavramlar ile temalar içerisinde bir araya getirilir ve bunlar okuyucu tarafından anlaşılacak şekilde düzenlenerek yorumlanır (Yıldırım & Şimşek, 2008).

Yıldırım ve Şimşek (2008)’e göre, nitel araştırma verileri dört aşamada analiz edilir:

a) Verilerin kodlanması: İçerik analizinde ilk aşama, verilerin kodlanmasıdır. Bu aşamada araştırmacı, ulaştığı bilgileri inceleyerek anlamlı bölümlere ayırır ve her bölümün kavramsal anlamda ne ifade ettiğini bulmaya çalışır. Bu bölümler kimi zaman bir kelime, kimi zaman bir cümle ya da paragraf, kimi zaman da bir sayfalık veri olabilmektedir. Kendi içerisinde anlamlı bir bütün oluşturan bu bölümler, araştırmacı tarafından adlandırılır, yani kodlanır. Bu kodlama bazen bir kelime ile bazen de birkaç kelimedenden meydana gelen bir deyim ile oluşturulabilir. Bu kısımda mühim olan, yukarıda bahsedilen anlamlı bölümlere tanımlayıcı isimler yani kodlar oluşturmaktır. Tüm verilerin bu biçimde kodlanmasının ardından, bir kod listesi meydana gelir ve bu liste verilerin incelenmesinde ve düzenlenmesinde anahtar liste işlevini üstlenir. Toplanan verilerin farklı bölümlerinde benzer anlamlara sahip veriler, bu yolla aynı kodlarla adlandırılır ve bu yolla, farklı bölümlerde bulunan ve anlam açısından ilişkili olan verilerin bir araya getirilmesi ve ilişkilendirilmesi mümkün olur. Verilerin kodlanması nitel verilerin düzenlenmesinde mühim bir kolaylık sağlar.

b) Temaların bulunması: Toplanan verilerin kodlanması ve bu kodlara göre sınıflandırılması yeterli olmamaktadır. İlk aşamada meydana gelen kodlardan hareketle verileri, genel düzeyde açıklayabilen ve kodları belirli kategoriler altında toplayabilen temaların bulunması gerekmektedir. Temaların bulunması için ilk olarak kodlar bir araya getirilir ve incelenir. Kodlar arasındaki ortak taraflar ortaya çıkarılmaya çalışılır. Bu bir bakıma tematik kodlama işlemidir ve toplanan verilerin kodlar vasıtasıyla kategorize edilmesidir. Bu aşamada meydana gelen temalar daha

genel bir olguyu gösterir. Bu olguya ilişkin kodların bir araya getirilmesi ve aralarında anlamlı ilişkiler kurulması mümkün olabilir. Tematik kodlama yapmadan, ilk aşamada yapılan kodlama ile verileri düzenleyerek aralarında anlamlı ilişkiler kurmak mümkün olmayabilir. Tematik kodlama için ilk aşamada, ortaya çıkan kodların farklılıklarıyla benzerliklerinin belirlenmesi ve buna göre birbiriyle ilişkili olan kodları bir araya getirebilecek türden temaların ortaya çıkarılması gerekir.

c) Kodların ve temaların düzenlenmesi: Tematik kodlama aşamasını, verilerin ortaya çıkan kodlara ve temalara göre düzenlenmesi aşaması takip eder. İlk aşamadaki detaylı kodlama ve ikinci aşamadaki tematik kodlama neticesinde, araştırmacı topladığı verileri düzenleyebileceği bir sistem meydana getirir. Üçüncü aşamada ise araştırmacı, bu sisteme göre elde edilen verileri düzenler ve bu şekilde belirli olgulara göre verileri tanımlayarak yorumlamak mümkün olabilir. Bu aşamada verilerin, okuyucunun anlayabileceği bir dille tanımlanması, açıklanması ve sunulması önemlidir. Aynı kod ya da tema altında, veri setinin türlü bölümlerinde bulunan verileri tanımlamak ve meydana gelen kavram ya da temaya göre bu bilgileri birbiriyle ilişkili bir biçimde sunmak gerekmektedir. Veri analizinin üçüncü aşamasında araştırmacının mümkün olduğu oranda tanımlayıcı olması ile ulaşılan bulguları ilk elden okuyucuya sunması önemlidir. Bu aşamada araştırmacının kendi düşünceleri ile yorumları bulunmaz ve araştırmacı, toplanan bilgileri işlenmiş bir biçimde okuyucuya sunar.

d) Bulguların tanımlanması ve yorumlanması: Detaylı olarak tanımlanan ve sunulan bulguların araştırmacı tarafından yorumlanması ve bazı sonuçların çıkarılması bu son aşamada yapılmaktadır.

4. BULGULAR

Bu bölümde araştırmada elde edilen verilerin analizi neticesinde ortaya çıkan bulgular ele alınmıştır.

4.1. Uygulama Öncesinde Toplumsal Rolün Ne Olduğuna Dair Öğrenci Görüşleri

Katılımcıların uygulamaya başlamadan önce toplumsal rolün ne olduğuna dair görüşlerine aşağıda yer verilmiştir:

Tablo 2. Uygulama Öncesi Toplumsal Rolün Ne Olduğuna İlişkin Öğrenci Görüşleri

Temalar	Alt Temalar	Kodlar
Toplumsal Rol	Tanım	Toplum içinde bulunduğumuz roller Herkesin aynı rolü alması Sorumluluklarımız Film ya da dizilerde rol almak Yapmamız gereken rol Bireylerin yaşadıkları hayatta sahip oldukları roller Hak Büyüdükçe sorumlulukların artması İnsanların yaptığı işler Tiyatro Topluma uyum sağlama Çalışmak
	Örnek	Kardeş Abla Abi Anne Baba Öğretmen Ev hanımı Öğrenci Evlat Oyuncu Polis Vatandaş

		Hasta Taklit yapmak Tiyatro oynamak Oyun oynamak Ödev yapmak Büyüklerine saygılı olmak Çekingen olmak Çok aktif olmak Nezaketli davranmak Kötü söz kullanmamak Hoşgörülü olmak İnsanlara karşı iyi olmak
	İlişkilendirme	Aile Okul Yakın çevre Meslek

Tabloda görüldüğü üzere “Uygulama Öncesi Toplumsal Rolün Ne Olduğuna İlişkin Öğrenci Görüşleri” ile ilgili bulgular “Toplumsal Rol” teması altında toplanmıştır. Bu temanın altında üç farklı alt tema belirlenmiştir. Bunlar; “Tanım”, “Örnek” ve “İlişkilendirme” şeklindedir.

Tabloda birinci alt tema “Tanım” alt temasıdır. Bu alt tema ile ilgili kodlar “Toplum İçinde Bulduğumuz Roller”, “Sorumluluklarımız”, “Film ya da Dizilerde Rol Almak”, “Yapmamız Gereken Rol”, “Bireylerin Yaşadıkları Hayatta Sahip Oldukları Roller”, “Hak”, “Büyüdükçe Sorumlulukların Artması”, “İnsanların Yaptığı İşler”, “Tiyatro”, “Topluma Uyum Sağlama”, “Çalışmak” şeklinde belirlenmiştir. Bu kodlar incelendiğinde katılımcıların genel olarak toplumsal rol kavramını yine “Rol” kavramını kullanarak açıklamaya çalıştıkları görülmektedir. Bazı katılımcıların “Sorumluluk”, “Hak”, “Topluma Uyum Sağlama” gibi “Toplumsal Rol” kavramıyla ilişkili noktalara değindiği görülmektedir. Bunların yanında “Film ya da Dizilerde Rol Almak”, “Tiyatro”, “Herkesin Aynı Rolü Alması” gibi ilgisiz kavramların üzerinde durmaları dikkat çekmektedir. Örneğin; **Ö.9:** “*Toplumsal rol, herkesin aynı rolü almış olmasıdır. Mesela 18 yaşa geldiğimizde oy kullanma hakkı diyebiliriz.*” şeklinde düşüncesini ifade etmiştir. **Ö.17:** “*Rol deyince aklıma tiyatro geliyor.*” şeklinde düşüncesini belirtmiştir.

Tabloda ikinci alt tema “Örnek” alt temasıdır. Bu alt tema ile ilgili kodlar “Kardeş”, “Abla”, “Abi”, “Anne”, “Baba”, “Öğretmen”, “Ev Hanımı”, “Öğrenci”, “Evlad”, “Oyuncu”, “Polis”, “Vatandaş”, “Hasta”, “Taklit Yapmak”, “Tiyatro Oynamak”, “Oyun Oynamak”, “Ödev Yapmak”, “Büyüklerine Saygılı Olmak”, “Çekingen

Olmak”, “Çok Aktif Olmak”, “Nezaketli Davranmak”, “Kötü Söz Kullanmamak”, “Hoşgörülü Olmak”, “İnsanlara Karşı İyi Olmak” şeklinde belirlenmiştir. Bu kodlar incelendiğinde katılımcıların “Aile” ve “Meslek” ile ilgili rollere fazlaca yer verdiği görülmektedir. Bazı öğrenciler toplumsal rollere ilişkin “Çekingen Olmak”, “Çok Aktif Olmak” gibi ilgisiz örnekler vererek daha çok “Kişisel Özellikler” ile ilgili noktalara değinmiştir. Bunların yanı sıra yine toplumsal rollere ilişkin örnekleri tam olarak karşılamasa da bazı katılımcıların “Büyüklerine Saygılı Olmak”, “Hoşgörülü Olmak”, “İnsanlara Karşı İyi Olmak” gibi kodlar ile “saygı”, “hoşgörü”, “iyilik” gibi değerlere yer verdikleri görülmüştür.

Tabloda üçüncü alt tema “İlişkilendirme” alt temasıdır. Bu alt temaya ilişkin kodlar ise “Aile”, “Okul”, “Yakın Çevre” olarak belirlenmiştir. Katılımcıların “Kardeş”, “Abla”, “Abi”, “Anne”, “Baba”, “Evlat” gibi rollerden bahsetmesi “Aile” ile ilişki kurduklarını göstermektedir. “Polis”, “Oyuncu” gibi roller de katılımcıların “Meslek” ile ilişki kurduklarını gösterirken “Öğretmen”, “Öğrenci”, “Ödev Yapma” gibi örnekler “Okul” ile ilişki kurduklarını göstermektedir. Katılımcıların verdiği “Hasta”, “Vatandaş”, “Oyun Oynamak”, “Kötü Söz Kullanmamak” gibi örnekler ise “Yakın Çevre” ile ilişki kurduklarını göstermektedir.

4.2. Uygulama Sonrasında Öğrencilerle Yapılan Görüşme Neticesinde Toplumsal Rolün Ne Olduğuna Dair Öğrenci Görüşleri

Katılımcıların uygulama yapıldıktan sonra toplumsal rolün ne olduğuna dair görüşlerine aşağıda yer verilmiştir:

Tablo 3. Uygulama Sonrasında Öğrencilerle Yapılan Görüşme Neticesinde Toplumsal Rolün Ne Olduğuna Dair Öğrenci Görüşleri

Tema	Alt Temalar	Kodlar
Toplumsal rol	Tanım	Üstlenilen görevler Bir kişinin üstlendiği şeyler Bireyin toplumda sahiplendiği şeyler Kişiye yüklenen roller Herkesin kendine ait birden fazla rolünün olması Hayata ilk başladığımız zamandan beri rolümüzün olması Sorumluluk

		Toplumda kazanılan roller Doğuştan veya doğuştan olmayan roller
	Örnek	Anne Baba Eş Abi Abla Çocuk Evlat Öğretmen Doktor Polis İtfaiye Cankurtaran İşçi Aşçı Öğrenci Futbol takımı

Tabloda görüldüğü üzere “Uygulama Sonrasında Öğrencilerle Yapılan Görüşme Neticesinde Toplumsal Rolün Ne Olduğuna Dair Öğrenci Görüşleri” ile ilgili bulgular yine “Toplumsal Rol” teması altında toplanarak iki farklı alt tema oluşturulmuştur. Bu alt temalar “Tanım” ve “Örnek” şeklindedir.

Tabloda birinci alt tema “Tanım” alt temasıdır. Bu alt tema ile ilgili kodlar “Üstlenilen Görevler”, “Bir Kişinin Üstlendiği Şeyler”, “Bireyin Toplumda Sahiplendiği Şeyler”, “Kişiye Yüklenen Roller”, “Herkesin kendine ait birden fazla rolünün olması”, “Hayata İlk Başladığımız Zamandan Beri Rolümüzün Olması”, “Sorumluluk”, “Toplumda Kazanılan Roller”, “Doğuştan veya Doğuştan Olmayan Roller” şeklinde belirlenmiştir. Bu kodlar incelendiğinde katılımcıların çoğunlukla “toplum” kavramı üzerinde durarak düşüncelerini ifade ettikleri ve “Uygulama Öncesi Toplumsal Rolün Ne Olduğuna İlişkin Öğrenci Görüşleri” tablosundaki bulgulara kıyasla ilgisiz kavramlar üzerinde durmadıkları görülmüştür. Uygulamadan sonra toplumsal rolün ne olduğunu **Ö.8:** “*Bireyin ait olduğu grup ya da kurumlarda üstlendikleri görevlere denir.*” şeklinde belirtmiştir. Uygulamadan sonra diğer katılımcıların da ifadelerinde “grup” ve “kurum” kavramlarına değinmeye başladıkları dikkat çekmektedir. **Ö.10:** “*Bir bireyin toplumdaki görevlerine toplumsal rol denir.*” şeklinde belirtmiştir. Yine bu örnekteki gibi çoğu katılımcının düşüncelerini ifade ederken “görev” kavramı üzerinde durdukları görülmüştür. **Ö.1:** “*Zamanla değişebilen görevlerdir.*” şeklinde ifade etmiştir. Yani katılımcı, toplumsal rollerin zaman içerisinde değişebileceğinin

farkına varmıştır. **Ö.15:** “*Bir grubun içinde olup orada yaptığımız görevlerdir. Mesela Nilay, okulda öğretmen. Bence böyle.*” şeklinde belirtmiştir. Burada katılımcının çizgi romandan örnekler vermesi, çalışmada kullanılan materyalin etkili olduğunu göstermektedir. **Ö.21:** “*Herkesin kendine ait birden fazla rolü vardır.*” şeklinde ifade etmiştir. Yani katılımcı, uygulamadan sonra aynı anda birden fazla role sahip olunabileceğinin farkına varmıştır. **Ö.2:** “*Doğuştan olmayan veya doğuştan gelen bazı rollerimiz olabilir.*” şeklinde düşüncesini dile getirmiştir. Bu örnekte görüldüğü gibi uygulamadan sonra katılımcı, rollerimizin bazılarının doğuştan geldiğini, bazılarının ise sonradan kazanıldığını ifade etmiştir. Genel olarak uygulamadan sonra katılımcıların düşüncelerine bakıldığında uygulama öncesindeki görüşlere kıyasla toplumsal rolün özelliklerinden bahsederek “grup”, “kurum”, “görev” gibi önemli kavramların üzerinde durmaya başladıkları, düşüncelerini açıklamaya çalışırken çizgi romandan bahsetmeleri dikkat çekmektedir.

Tabloda ikinci alt tema “Örnek” alt temasıdır. Bu alt tema ile ilgili kodlar “Anne”, “Baba”, “Eş”, “Abi”, “Abla”, “Çocuk”, “Evlat”, “Öğretmen”, “Doktor”, “Polis”, “İtfaiye”, “Cankurtaran”, “İşçi”, “Aşçı”, “Öğrenci”, “Futbol Takımı” şeklindedir. Uygulama sonrası örneklere bakıldığında, verilen örneklerin uygulama öncesindeki verilere kıyasla çeşitlendiği görülmüştür. Toplumsal rollerin ne olduğuna ilişkin örnekler konusunda **Ö.22:** “*...Mesela okulda öğrenci rolü evde çocuk rolü ve büyük bir insansa işte işçi rolü evde baba ya da anne...*” şeklinde düşüncesini belirtmiştir. Burada öğrencinin içinde bulunulan grup ya da kurumlara göre rollerin değişebileceği üzerinde durması dikkat çekmektedir. **Ö.26:** “*Yani bir futbol takımı düşünelim. Yani bir grup gibi.*” şeklinde belirtmiştir. **Ö.24:** “*...Mesela doktor hasta olanları iyileştirmesi...*” şeklinde belirtmiştir. Bu örneklerden de görüleceği üzere, katılımcılar uygulama öncesine kıyasla çizgi romanda yer alan “Nilay” karakterinin “öğretmen” rolünden ve “Ahmet” karakterinin “doktor” ve “futbol takım kaptanı” rolünden örnekler vermiştir.

4.3. Uygulama Öncesi Hayatta Sahip Olunan Rollerle İlgili Örneklere İlişkin Öğrenci Görüşleri

Katılımcıların uygulama yapılmadan önce hayatta sahip olunan rollere dair görüşlerine aşağıda yer verilmiştir:

Tablo 4. Uygulama Öncesi Hayatta Sahip Olunan Rollerle İlgili Örneklere İlişkin Öğrenci Görüşleri

Tema	Alt Temalar	Kodlar
Hayattaki rollere ilişkin örnekler	Aile	Abla Abi Anne Baba Dayı Amca Kardeş Anneanne Babaanne Dede Torun Kuzen Yeğen Teyze Hala Çocuk Evlat
	Meslek	Doktor Mimar Mühendis Oyuncu Polis İtfaiye Tamirci Manav Belediye başkanı Belediye başkan yardımcısı MEB’de çalışan kişi
	Okul	Öğrenci Öğretmen
	Sorumluluk	Çevreyi temiz tutmak Yere çöp atmamak Yere çöp atanları uyarmak Ödevlerini yapmak Okula gitmek İşe gitmek Evi temizlemek Ders anlatmak

Tabloda görüldüğü üzere “Uygulama Öncesi Hayatta Sahip Olunan Rollerle İlgili Örneklere İlişkin Öğrenci Görüşleri” ile ilgili bulgular “Hayattaki Rollere İlişkin Örnekler” teması altında toplanmıştır. Bu temanın altında 4 farklı alt tema belirlenmiştir. Bunlar; “Aile”, “Meslek”, “Okul” ve “Sorumluluk” şeklindedir.

Tabloda birinci alt tema “Aile” alt temasıdır. Bu alt tema ile ilgili kodlar “Abla”, “Abi”, “Anne”, “Baba”, “Dayı”, “Amca”, “Kardeş”, “Anneanne”, “Babaanne”, “Dede”, “Torun”, “Kuzen”, “Yeğen”, “Teyze”, “Hala”, “Çocuk”, “Evlat” şeklinde belirlenmiştir. Örneğin **Ö.1:** “*Mesela ailede abla, abi, kardeş, anne, baba olabilir...*” şeklinde düşüncesini belirtmiştir. **Ö.23:** “*...Bizim anne babamızın çocuğu olma rolü ve kardeşlerimizin ablalık rolü.*” şeklinde düşüncesini ifade etmiştir.

Tabloda ikinci alt tema “Meslek” alt temasıdır. Bu alt tema ile ilgili kodlar “Doktor”, “Mimar”, “Mühendis”, “Oyuncu”, “Polis”, “İtfaiye”, “Tamirci”, “Manav”, “Belediye başkanı”, “Belediye Başkan Yardımcısı”, “MEB’de Çalışan Kişi” şeklinde belirlenmiştir. Örneğin **Ö.4:** “*... çalışan insanlar mesela bir insan doktor rolünü oynarken diğer insan mimar veya mühendis rolünü oynayabilir.*” şeklinde düşüncesini belirtmiştir.

Tabloda üçüncü alt tema “Okul” alt temasıdır. Bu alt tema ile ilgili kodlar “Öğrenci” ve “Öğretmen” şeklinde belirlenmiştir. Örneğin **Ö.8:** “*Öğretmenlerin öğretmen rolü vardır.*” şeklinde düşüncesini belirtirken **Ö.26:** “*Mesela öğrencinin rolü.*” şeklinde düşüncesini ifade etmiştir.

Tabloda dördüncü alt tema “Sorumluluk” alt temasıdır. Bu alt tema ile ilgili kodlar “Çevreyi Temiz Tutmak”, “Yere Çöp Atmamak”, “Yere Çöp Atanları Uyarmak”, “Ödevlerini Yapmak”, “Okula Gitmek”, “İşe Gitmek”, Evi Temizlemek”, “Ders Anlatmak” şeklinde belirlenmiştir. Örneğin **Ö.18:** “*Mesela annemizin evi temizlemesi, babamın çalışması, çocukların okula gitmesi vb. şeyler.*” şeklinde düşüncesini dile getirmiştir. Bu kodlar incelendiğinde katılımcıların bazılarının rollere ilişkin örnekler vermek yerine sorumluluk kavramı ile ilgili örnekler üzerinde durdukları görülmektedir.

Elde edilen veriler incelendiğinde, öğrencilerin daha çok “Aile” ve “Okul” ile ilgili örnekler üzerinde durdukları görülmektedir. Bunların yanı sıra hayatta sahip olunan rollere ilişkin örnekler konusunda **Ö.17:** “*Herkesin bu hayatta bir rolü yoktur diye düşünüyorum.*” şeklinde düşüncesini ifade etmiştir. Farklı bir katılımcı **Ö.12:** “*İnsanların toplumsal rolleri vardır ama bilmiyorum.*” şeklinde düşüncesini belirtmiştir. Buradan da anlaşılacağı üzere, bazı katılımcılar hayatta toplumsal rollerin bulunmadığını veya bilmediklerini ifade etmişlerdir. Yani herkesin toplum içerisinde

bir role sahip olduğunun bilincinde olmayarak örnekler veremeyen katılımcılar bulunmaktadır.

4.4. Uygulama Sonrasında Öğrencilerle Yapılan Görüşme Neticesinde Hayatta Sahip Olunan Rollerle İlgili Örneklerle İlişkin Öğrenci Görüşleri

Katılımcıların uygulama yapıldıktan sonra hayatta sahip olunan rollere dair görüşlerine aşağıda yer verilmiştir:

Tablo 5. Uygulama Sonrasında Öğrencilerle Yapılan Görüşme Neticesinde Hayatta Sahip Olunan Rollerle İlgili Örneklerle İlişkin Öğrenci Görüşleri

Tema	Alt Temalar	Kodlar
Hayattaki rollere ilişkin örnekler	Aile	Anne Baba Eş Bebek Kardeş Teyze Hala Dayı Amca Yenge Evlat Abi Abla Çocuk Kuzen Yeğen Torun Anneanne Babaanne Dede
	Okul	Öğrenci Sınıf başkanı Öğretmen Müdür Arkadaş Basketbol takım kaptanı Futbol takım kaptanı Voleybol takım kaptanı
	Meslek	Doktor Avukat Bilim insanı Futbolcu İşçi Aşçı Polis

		Mühendis İtfaiyeci Ev hanımı
--	--	------------------------------------

Tabloda görüldüğü üzere “Uygulama Sonrasında Öğrencilerle Yapılan Görüşme Neticesinde Hayatta Sahip Olunan Rollerle İlgili Örneklerle İlişkin Öğrenci Görüşleri” ile ilgili bulgular yine “Hayattaki Toplumsal Rollere İlişkin Örnekler” teması altında toplanarak üç farklı alt tema oluşturulmuştur. Bu alt temalar “Aile”, “Okul” ve “Meslek” şeklindedir.

Tabloda birinci alt tema “Aile” temasıdır. Bu alt tema ile ilgili kodlar “Anne”, “Baba”, “Eş”, “Bebek”, “Kardeş”, “Teyze”, “Hala”, “Dayı”, “Amca”, “Yenge”, “Evlat”, “Abi”, “Abla”, “Çocuk”, “Kuzen”, “Yeğen”, “Torun”, “Anneanne”, “Babaanne”, “Dede” şeklinde belirlenmiştir. Katılımcılar “Uygulama Öncesi Hayatta Sahip Olunan Rollerle İlgili Örneklerle İlişkin Öğrenci Görüşleri” tablosunda da görüldüğü gibi aile içerisinde sahip olunan rollere ilişkin bolca örnek vermişlerdir. Uygulama sonrasında da verilen bu örneklerin devam ettiği ve bunun yanında biraz daha çeşitlendiği görülmektedir. Örneğin **Ö.10:** “Herkesin hayatta bir rolü vardır. Mesela daha küçükken evlat olma rolü daha sonra öğrenci rolü, eş olma rolü, anne olma rolü gibi...” şeklinde düşüncesini belirtmiştir. Burada zaman içerisinde toplumsal rollerin değişebileceği üzerinde durulması dikkat çekmektedir.

Tabloda ikinci alt tema “Okul” alt temasıdır. Bu alt tema ile ilgili kodlar “Öğrenci”, “Sınıf Başkanı”, “Öğretmen”, “Müdür”, “Arkadaş”, “Basketbol Takım Kaptanı”, “Futbol Takım Kaptanı”, “Voleybol Takım Kaptanı” şeklinde belirlenmiştir. Bu kodlar incelendiğinde uygulama öncesinde elde edilen verilere kıyasla “Okul” ile ilgili verilen örneklerin çeşitlendiği görülmektedir. Okulda sahip olunan toplumsal roller konusunda **Ö.15:** “...Mesela futbol kaptanı, voleybol kaptanı...” şeklinde düşüncesini belirtirken **Ö.25:** “Mesela çizgi romandaki gibi Ahmet’in futbol takım kaptanı olması.” şeklinde düşüncesini dile getirmiştir. **Ö.7:** “Voleybol takım kaptanı olan birisinin rolü kaptan olmaktır.” şeklinde düşüncesini ifade etmiştir. Uygulamadan sonra katılımcıların düşüncelerine bakıldığında çizgi romandaki Nilay ve Ahmet karakterlerinin sahip olduğu toplumsal rollerden örnekler vermeleri dikkat çekicidir.

Tabloda üçüncü alt tema “Meslek” alt temasıdır. Bu alt tema ile ilgili kodlar “Doktor”, “Avukat”, “Bilim İnsanı”, “Futbolcu”, “İşçi”, “Aşçı”, “Polis”, “Mühendis”, “İtfaiyeci”, “Ev Hanımı” şeklinde belirlenmiştir. Hayatta sahip olunan mesleki rollere

ilişkin örnekler konusunda **Ö.2:** “Ahmet gibi doktor olmak...” şeklinde düşüncesini belirtmiştir. Farklı bir katılımcı **Ö.14:** “...Mesela bilim insanı...” şeklinde düşüncesini dile getirerek bu düşüncesinde çizgi romanda yer alan 11.karenin kendisine uzayı anımsattığını bu nedenle “bilim insanı” örneğini verdiğini ifade etmiştir. Bu veriler incelendiğinde yine katılımcıların çizgi romandan örnekler vererek bu örnekleri çeşitlendirdiği dikkat çekmektedir.

Elde edilen veriler incelendiğinde “Uygulama Öncesi Hayatta Sahip Olunan Rollerle İlgili Örneklerle İlişkin Öğrenci Görüşleri” tablosundan elde edilen bulgulara kıyasla hayatımızda toplumsal rollerin bulunmadığını veya toplumsal rolleri bilmediklerini ifade eden hiçbir katılımcıya rastlanmamıştır. Bu durum, uygulamada kullanılan çizgi roman materyalinin öğrencilerin toplumsal roller ile ilgili düşüncelerindeki değişimler üzerinde etkili olduğunu ortaya koymaktadır.

4.5. Uygulama Öncesi Ailedeki Rol Davranışlarına İlişkin Öğrenci Görüşleri

Katılımcıların uygulama yapılmadan önce ailedeki rol davranışlarına dair görüşlerine aşağıda yer verilmiştir:

Tablo 6. Uygulama Öncesi Ailedeki Rol Davranışlarına İlişkin Öğrenci Görüşleri

Tema	Alt Tema	Kategori	Kodlar
Aile	Anne	Olumlu	Sevgi Saygı Dürüstlük Hoşgörü Eşitlik Yardımseverlik Merhamet Sıcakkanlılık Paylaşıcılık İyi olmak Yemek yapma Çocukların karnını doyurma Çocuklara bakma Çocukları büyütme Çocukların altını almak Çocukların üstünü giydirmek Çocukları okula götürmek

			Çocuklarını okuldan alma Temizlik yapmak Ev hanımı Pazara gidip malzeme almak Ütü yapmak Ailesiyle vakit geçirmek
		Olumsuz	Çocuğu kandırmak
	Çalışan Anne	Olumlu	Sevgi göstermek Güler yüzlü olmak Başarılı olmak Çalışmak İşe gitmek İşine zamanında gitmek Düzenli çalışmak Yemek yapmak Çamaşır yıkamak Evdeki işlerle uğraşmak Evi temizlemek Eve para getirme Çocuklarına vakit ayırmak Çocuklara iyi bakmak Kendi ihtiyaçlarını karşılamak İyi anne olmak
		Olumsuz	Somurtma Çocuklarla ilgilenememe Çocuğunun yanında kalamama Annesiz insanın zorlanması Kötü bir hayat
	Baba	Beklenen	Sevgi göstermek Saygı göstermek Yardımseverlik Hoşgörü İyilik Eşit davranmak Çalışmak İşe gitmek Eve para getirmek Bütçeyi gereken şeylere harcamak

			<p>Evin düzenini sağlamak</p> <p>Çocuklarına vakit ayırmak</p> <p>Çocuklarıyla ilgilenmek</p> <p>Çocuklarıyla oyun oynamak</p> <p>Ödevlere yardım etmek</p> <p>Evladının ihtiyacını karşılamak</p> <p>Eve gelince selam vermek</p>
		Beklenmeyen	<p>Kızdırmak</p> <p>Kandırmak</p> <p>Etrafı dağıtmak</p>
	Çalışan baba	Beklenen	<p>Sevgi göstermek</p> <p>Saygı göstermek</p> <p>Yardıms severlik</p> <p>İyilik</p> <p>Hoşgörü</p> <p>Yorgun olsa bile sıcakkanlı davranmak</p> <p>Çalışmak</p> <p>İşe gitmek</p> <p>İşini düzgünce yapmak</p> <p>İşine zamanında gitmek</p> <p>Tamir işi yapmak</p> <p>Eve para getirmek</p> <p>Evin ihtiyaçlarını karşılamak</p> <p>İhtiyacı kadar harcamak</p> <p>Çocuklara bakmak</p> <p>Çocuklarına vakit ayırmak</p> <p>Çocuklarıyla ilgilenmek</p> <p>Eve gelince çocuklara hal ve hatır sormak</p> <p>Dinlenmek</p> <p>Aileyle iyi geçinmek</p>
		Beklenmeyen	Vaktinin kalmaması

			Çocuğuyla zaman geçirememesi Hiçbir şey beklememe (bunu böyle mi yazmalıyız, formda hiçbir şey beklemem demiş) İşten kaytarmak Çalışmama
	Diğer Örnekler		Kardeş Abla Abi Kuzen Enişte Evlat Öğrenci Ders çalışmak Okula gitmek İnsanlara saygılı ve sevgili davranmak Yardım etmek Kötü söz kullanmamak

Tabloda görüldüğü üzere “Uygulama Öncesi Ailedeki Rol Davranışlarına İlişkin Öğrenci Görüşleri” ile ilgili bulgular “Aile” teması altında toplanarak beş farklı alt tema oluşturulmuştur. Bu alt temalar “Anne”, “Çalışan Anne”, “Baba”, “Çalışan Baba”, “Diğer Örnekler” şeklindedir. Ayrıca ailedeki rollere ilişkin öğrenci görüşlerinin daha iyi anlaşılabilmesi için bu tabloya kategori eklenmiştir. Bu kategoriler “Olumlu”, “Olumsuz”, “Beklenen”, “Beklenmeyen” şeklinde belirlenmiştir.

Tabloda birinci alt tema “Anne” alt temasıdır. Bu alt temaya ilişkin “Olumlu” ve “Olumsuz” kategorileri oluşturulmuştur. Bu alt temanın “Olumlu” kategorisine ilişkin kodlar “Sevgi”, “Saygı”, “Dürüstlük”, “Hoşgörü”, “Eşitlik”, “Yardımseverlik”, “Merhamet”, “Sıcakkanlılık”, “Paylaşıcılık”, “İyi Olmak”, “Yemek Yapmak”, “Çocukların Karnını Doyurma”, “Çocuklara Bakma”, “Çocukları Büyütme”, “Çocukların Altını Almak”, “Çocukların Üstünü Giydirmek”, “Çocukları Okula Götürmek”, “Çocuklarını Okuldan Alma”, “Temizlik Yapmak”, “Ev Hanımı”, “Pazara Gidip Malzeme Almak”, “Ütü Yapmak”, “Ailesiyle Vakit Geçirmek” şeklinde belirlenmiştir. “Anne” alt temasının “Olumsuz” kategorisine ilişkin kodlar “Çocuğunu Kandırmak” şeklinde belirlenmiştir. Anneden beklenen olumlu rol davranışları

konusunda **Ö.2:** “Çocuklara sevgiyle yaklaşması, çocuklarını eşit sevmesi.” şeklinde düşüncesini belirtirken **Ö.4.** “Sevmesi, hoşgörülü olması, yardımsever, paylaşımcı olması.” şeklinde düşüncelerini ifade etmiştir. **Ö.8:** “Merhamet, sevgi, sıcakkanlı.” şeklinde görüş belirtirken **Ö.19:** “Yardım etmesi, herkese iyi davranması.” şeklinde, **Ö.24:** “Eşitlik, sevgi, saygı, dürüst olması...” şeklinde, **Ö.16:** “Çocuklarına ailesine sevgi ile yaklaşma rolü.” şeklinde görüşlerini ifade etmiştir. Farklı bir katılımcı bu konudaki düşüncesini **Ö.3:** “Evi temizlemek, çocuklara bakmak...” olarak belirtirken **Ö.11:** “Çocukların altını alma, üstünü giydirme.” şeklinde düşüncesini ifade etmiştir. **Ö.15:** “Evladına yemek yapmak, evladını okula götürmek.”, **Ö.22:** “Ev işlerini yapan evi gerektiği zaman temizlemesi onun bu hayattaki rolü daha herkesin bundan başka rolleri de var ama en çok bunları yapıyorlar.” şeklinde düşüncesini belirtmiştir. Öğrencilerin görüşleri incelendiğinde bir anneden beklenen rol davranışlarını açıklarken çoğunlukla değerler, ev işleri ve çocuklarla ilgilenme gibi davranışlar üzerinde durarak açıklamaya çalışmaları dikkat çekmektedir. Ayrıca çalışan bir annenin olabileceğine hiç değinilmemiştir ve “ekonomi” ile ilgili hiçbir görüşe rastlanmamıştır.

Tabloda ikinci alt tema “Çalışan Anne” alt temasıdır. Bu alt temaya ilişkin “Olumlu” ve “Olumsuz” kategorileri oluşturulmuştur. “Çalışan Anne” alt temasının “Olumlu” kategorisine ilişkin kodlar “Sevgi göstermek”, “Güler yüzlü olmak”, “Başarılı olmak”, “Çalışmak”, “İşe gitmek”, “İşine zamanında gitmek”, “Düzenli çalışmak”, “Yemek yapmak”, “Çamaşır yıkamak”, “Evdeki işlerle uğraşmak”, “Evi temizlemek”, “Eve para getirme”, “Çocuklarına vakit ayırmak”, “Çocuklara iyi bakmak”, “Kendi ihtiyaçlarını karşılamak”, “İyi anne olmak” şeklinde belirlenmiştir. “Çalışan Anne” alt temasının “Olumsuz” kategorisine ilişkin kodlar “Somurtma”, “Çocuklarla İlgilenememe”, “Çocuğunun Yanında Kalamama”, “Annesiz İnsanın Zorlanması”, “Kötü Bir Hayat” şeklinde belirlenmiştir. “Çalışan anne” den beklenen olumlu rol davranışları konusunda **Ö.1:** “Çalışması, sevgi göstermesi.” şeklinde düşüncesini ifade ederken **Ö.18:** “İşinde çok iyi başarılar sergilemesi.” olarak düşüncesini belirtmiştir. Farklı bir katılımcı bu konudaki düşüncesini **Ö.3:** “Evine para getirmesi.” şeklinde düşüncesini belirtirken **Ö.19:** “Kendi ihtiyaçlarını çıkarması ve ihtiyaçlarını karşılaması” şeklinde, **Ö.2:** “Yemek yapması ve evdeki işlerle uğraşması.” şeklinde, **Ö.5:** Çamaşır yıkamak, yemek yapmak.” şeklinde ifade etmiştir. **Ö.21:** “Ev temizleme rolü.” şeklinde, **Ö.22:** “Benim annem haftada ya 3 ya da 2 gün işe gidiyor ve işe gittiği

zaman çoğunlukla hafta sonuna doğru olduğu için pazartesi ve salı günleri genellikle boş oluyor ve o zamanlar da evi temizliyor bu sayede işe gittiği günler ev temiz kalıyor.” şeklinde düşüncesini belirtmiştir. Öğrencilerin bu görüşleri incelendiğinde “Çalışan Anne” den beklenen olumlu rol davranışlarını yine değerler aracılığıyla ifade etmelerinin yanında çoğunlukla “ev işleri” üzerinde durulması dikkat çekmektedir. “Çalışan” ifadesi görülmeden önce anneden beklenen rol davranışlarında “bir işte çalışmak” ile ilgili herhangi bir görüş bulunmazken, “çalışan” ifadesini gördükten sonra “eve para getirme”, “kendi ihtiyaçlarını karşılama” gibi ekonomi ile ilgili düşüncelere rastlanmıştır. “Çalışan Anne” den beklenen olumsuz rol davranışları konusunda **Ö.8:** “*Bize somurtarak davranmaması...*” şeklinde düşüncesini ifade ederken **Ö.10:** “*Çocuklara iyi bakamaz onlarla fazla ilgilenemez.*” şeklinde, **Ö.20:** “*...Çocuğunun yanında çok fazla kalamazken eve geldiğinde hiç işte çalışmıyormuş gibi çocuğunu sevmesi.*” şeklinde, **Ö.23:** “*...Annesiz insan zorlaşır.*” şeklinde, **Ö.24:** “*...Biz onu yormamalıyız yoğunsa ama hafta sonu bizle ilgilenmeli yani kötü bir hayat.*” şeklinde düşüncesini belirtmiştir. Çalışan bir anneden beklenen olumsuz rol davranışları konusunda katılımcılar genellikle annenin çalışması durumunda, annenin eviyle ve çocuklarıyla fazla ilgilenemeyeceği üzerinde durmaktadır.

Tabloda üçüncü alt tema “Baba” alt temasıdır. Bu alt temaya ilişkin “Beklenen” ve “Beklenmeyen” kategorileri oluşturulmuştur. “Baba” alt temasının “Beklenen” kategorisine ilişkin kodlar “Sevgi göstermek”, “Saygı göstermek”, “Yardıms severlik”, “Hoşgörü”, “İyilik”, “Eşit davranmak”, “Çalışmak”, “İşe gitmek”, “Eve para getirmek”, “Bütçeyi gereken şeylere harcamak”, “Evin düzenini sağlamak”, “Çocuklarına vakit ayırmak”, “Çocuklarıyla ilgilenmek”, “Çocuklarıyla oyun oynamak”, “Ödevlere yardım etmek”, “Evladının ihtiyacını karşılamak”, “Eve gelince selam vermek” şeklinde belirlenmiştir. “Baba” alt temasının “Beklenmeyen” kategorisine ilişkin kodlar “Kızmak”, “Kandırmak”, “Etrafı Dağıtmak” şeklinde belirlenmiştir. Babadan beklenen rol davranışları konusunda **Ö.4:** “*Yardıms severlik, iyilik, hoşgörü.*” şeklinde düşüncesini dile getirirken **Ö.9:** “*Bizi sevmesi, bize iyi davranması.*” şeklinde, **Ö.11:** “*Beni sevmesi.*” şeklinde, **Ö.12:** “*Bir babanın çocuklarına eşit şekilde davranması bir roldür.*” şeklinde, **Ö.17:** “*Sevgi, saygı dolu olmaları.*” şeklinde, **Ö.25:** “*İşten eve gelince selam vermesi, çocuklarına vakit ayırması.*” şeklinde belirtmiştir. Farklı bir katılımcı **Ö.14:** “*Çocukları için bir ev kurmak için çalışması gerekir.*” şeklinde, **Ö.21:** “*İşe gitmek...*” şeklinde, **Ö.22:**

“Benim babamdan beklediğim rol evin ekonomisini yani bütçemizi gereken şeylere harcaması ve işe gidip gelince evin parasını getirmesi.” şeklinde, **Ö.23:** *“Çocukları için sabah gece çalışan.”* şeklinde düşüncesini belirtmiştir. Babadan beklenmeyen rol davranışları konusunda **Ö.3:** *“Kızmamalı...”* şeklinde düşüncesini belirtirken **Ö.19:** *“...Etrafı dağıtmaması.”* Şeklinde, **Ö.24:** *“...kandırmamalı, işte çalışmalı eve para getirmeli.”* şeklinde düşüncesini ifade etmiştir. Baba ile ilgili rol davranışları konusunda öğrenci görüşleri incelendiğinde öğrencilerin düşüncelerini çoğunlukla “duygusal beklenti”, “değer” ve “ekonomi” noktaları üzerinde durarak ifade etmeye çalıştıkları görülmektedir. Anneden beklenen rol davranışlarında öğrenciler “çalışan anne” ifadesini görene kadar “ekonomi” üzerinde durmazken babadan beklenen rol davranışları konusunda “çalışan” ifadesini görmeye gerek kalmadan “bütçe”, “para”, “işe gidip gelme” gibi kavramları kullanarak düşüncelerini belirtmişlerdir.

Tabloda dördüncü alt tema “Çalışan Baba” alt temasıdır. Bu alt temaya ilişkin “Beklenen” ve “Beklenmeyen” kategorileri oluşturulmuştur. “Çalışan Baba” alt temasının “Beklenen” kategorisine ilişkin kodlar “Sevgi Göstermek”, “Saygı Göstermek”, “Yardıms severlik”, “İyilik”, “Hoşgörü”, “Yorgun Olsa Bile Sıcakkanlı Davranmak”, “Çalışmak”, “İşe Gitmek”, “İşini Düzgünce Yapmak”, “İşine Zamanında Gitmek”, “Tamir İşini Yapmak”, “Eve Para Getirmek”, “Evin İhtiyaçlarını Karşılama”, “İhtiyacı Kadar Harcamak”, “Çocuklara Bakmak”, “Çocuklarına Vakit Ayırmak”, “Çocuklarıyla İlgilenmek”, “Eve Gelince Çocuklara Hal ve Hatır Sormak”, “Dinlenmek”, “Aileyle İyi Geçinmek” şeklinde belirlenmiştir. “Çalışan Baba” alt temasının “Beklenmeyen” kategorisine ilişkin kodlar “Vaktinin kalmaması”, “Çocuğuyla zaman geçirememesi”, “Hiçbir şey beklememe”, “İşten kaytarmak”, “Çalışmama” şeklinde belirlenmiştir. Çalışan babadan beklenen rol davranışları konusunda **Ö.4:** *“Yardıms severlik, iyilik, hoşgörü, saygı, sevgi, vakit ayırma.”* şeklinde düşüncesini belirtirken **Ö.7:** *“Eve geldiğinde çocuklarına halini hatırını sorması.”* şeklinde, **Ö.8:** *“Yorgun olsa bile bize sıcakkanlı davranması rolü.”* şeklinde düşüncesini belirtmiştir. Farklı bir katılımcı **Ö.12:** *“Eve para getirmesi.”* şeklinde, **Ö.18:** *“İşinde iyi olup evin parasını çıkartması.”* şeklinde, **Ö.19:** *“İhtiyacı kadar harcaması, eve para getirmesi.”* şeklinde düşüncesini belirtmiştir. Yine farklı bir katılımcı **Ö.2:** *“Evdeki tamir işlerini yapması.”* şeklinde görüşünü ifade etmiştir. **Ö.21:** *“Araba tamir etme rolü.”* şeklinde düşüncesini belirtmiştir. Çalışan babadan beklenmeyen rol davranışları konusunda **Ö.9:** *“Fazla vakti kalmaz.”* şeklinde

düşüncesini ifade ederken **Ö.10**: “Çocuğuyla fazla zaman geçiremez dolayısıyla da çocuk üzülür.” şeklinde, **Ö.11**: “Hiçbir şey beklemem.” şeklinde, **Ö.24**: “Zaten babalar çalışmazsa yemek yiyemeyiz.” şeklinde görüşlerini belirtmişlerdir. Çalışan babayla ilgili rol davranışları konusunda katılımcıların görüşlerini daha çok değerlerle ilgili ve duygusal, ekonomik ve fiziksel güç gerektiren eylemler üzerinde yoğunlaştırdıkları dikkat çekmektedir.

Tabloda beşinci alt tema “Diğer Örnekler” alt temasıdır. Bu alt temaya ilişkin kodlar “Kardeş”,

“Abla”, “Abi”, “Kuzen”, “Enişte”, “Evlat”, “Öğrenci”, “Ders Çalışmak”, “Okula Gitmek”, “İnsanlara Saygılı ve Sevgili Davranmak”, “Yardım Etmek”, “Kötü Söz Kullanmamak” şeklinde belirlenmiştir.

4.6. Uygulama Sonrasında Öğrencilerle Yapılan Görüşme Neticesinde Ailedeki Rol Davranışlarına İlişkin Öğrenci Görüşleri

Katılımcıların uygulama yapıldıktan sonra ailedeki rol davranışlarına dair görüşlerine aşağıda yer verilmiştir:

Tablo 7. Uygulama Sonrasında Öğrencilerle Yapılan Görüşme Neticesinde Ailedeki Rol Davranışlarına İlişkin Öğrenci Görüşleri

Tema	Alt Temalar	Kategori	Kodlar
Aile	Anne	Tanımlanmamış Kategori	Yemek yapmak Sevgi göstermek Saygı göstermek Hoşgörülü olmak Çocuğuyla ilgilenmek Çocuğuna iyi bakmak Çocuğu okula götürmek Çocuğunu beslemek Evi temizlemek Ev işi yapmak Eş olmak Anneanne olmak Babaanne olmak İyi davranmak Alışveriş yapmak İşçi
	Çalışan anne	Beklenen	İşini zamanında yapmak

			İşten erken çıkmaya çalışması Eve zamanında gelmek İşinde iyi olmak Başarılı olmak Merhamet göstermek Sevgi göstermek Saygı göstermek Yemek yapmak Eve para getirmek Çocuğuyla ilgilenmek Öğrencilere ders anlatmak Evi temizlemek Ev işi yapmak Alışveriş yapmak İşçi Anne Eş Öğretmen Doktor
		Beklenmeyen	İşini aksatmak İşten kaytarmak Vaktini sadece işe ve eve ayırmak
	Baba	Beklenen	Yemek yapmak Ev işlerine yardım etmek Sevgi göstermek Saygı göstermek İyi olmak Tamir işi yapmak Çocuğuyla ilgilenmek Çocuğuna bakmak Ailesiyle vakit geçirmek Ödevlere yardım etmek Çocuğun hal ve hatırını sormak Çocuğuna sarılmak Okul harçlığı vermek İhtiyaçları almak Eve para getirmek Çalışmak Eş İşçi

			Dede Emekli Yaşlılık
		Beklenmeyen	Ayrımcılık yapmak
	Çalışan baba	Beklenen	Yemek yapmak İşini zamanında yapmak Ev işlerine yardım etmek Saygı göstermek Sevgi göstermek Adaletli olmak Çocuğuyla ilgilenmek Çocuğunun ihtiyaçlarını karşılamak Çocuğuna sevdiği şeyleri almak Alışveriş yapmak Evine para getirmek İşinde başarılı olmak Ödevlere yardım etmek Çocuğunun hal ve hatırını sormak Çevresindeki kişilerle ilgilenmek Akşam erken gelmek Her ay maaşını tam almak Eğlenme Eş Doktor Öğretmen İşçi
		Beklenmeyen	İşini kaytarmak Vaktini sadece iş alanına harcamak
	Diğer örnekler		Abi Abla Evlat Çocuk Dede Babaanne Anneanne Kardeş Torun Dayı Amca

			Yenge Hala Teyze Kuzen Öğretmen Öğrenci Doktor Aşçı Avukat İşçi Terzi
--	--	--	---

Tabloda görüldüğü üzere “Uygulama Sonrasında Öğrencilerle Yapılan Görüşme Neticesinde Ailedeki Rol Davranışlarına İlişkin Öğrenci Görüşleri” ile ilgili bulgular yine “Aile” teması altında toplanarak beş farklı alt tema oluşturulmuştur. Bu alt temalar “Anne”, “Çalışan Anne”, “Baba”, “Çalışan Baba”, “Diğer Örnekler” şeklindedir. Uygulama öncesinde olduğu gibi uygulama sonrasında elde edilen veriler için de ailedeki rollere ilişkin öğrenci görüşlerinin daha iyi anlaşılabilmesi adına bu tabloya da kategori eklenmiştir. Bu kategoriler “Beklenen” ve “Beklenmeyen” şeklinde belirlenmiştir.

Tabloda birinci alt tema “Anne” alt temasıdır. Bu alt temaya ilişkin kodlar “Yemek yapmak”, “Sevgi göstermek”, “Saygı göstermek”, “Hoşgörülü olmak”, “Çocuğuyla ilgilenmek”, “Çocuğuna iyi bakmak”, “Çocuğu okula götürmek”, “Çocuğunu beslemek”, “Evi temizlemek”, “Ev işi yapmak”, “Eş olmak”, “Anneanne olmak”, “Babaanne olmak”, “İyi davranmak”, “Alışveriş yapmak”, “İşçi” şeklinde belirlenmiştir. Öğrencilerin görüşlerinde uygulamadan sonra anneden beklenen rol davranışları konusunda olumsuz bir görüşe rastlanmadığından bu alt tema için kategori oluşturulmamıştır. Anneden beklenen rol davranışları konusunda uygulama öncesinde olduğu gibi katılımcıların yanıtlarında “değer”, “ev işleri” ve “çocuklarla ilgilenme” gibi noktalara uygulamadan sonra da yer verdikleri görülmüştür. Bunun yanı sıra uygulamadan sonra “çalışan” ifadesine gerek duymadan anneden beklenen rol davranışları ile “ekonomi” arasında ilişki kurulduğu görülmüştür. Örneğin; **Ö.22:** “*Annelerin işçi rolü olabilir.*” şeklinde düşüncesini belirtmiştir. Ayrıca bazı katılımcılar uygulamada kullanılan çizgi roman materyalindeki karakterlerin kendilerini etkilediğini belirterek oradaki anneanne/babaanne/eş rollerinden örnekler verdiklerini ifade etmişlerdir. Örneğin; **Ö.6:** “*Anne, eş gibi roller...*” şeklinde düşüncesini belirtmiştir. **Ö.12:** “*Annelik rolü, babaannelik rolü, anneannelik rolü.*” şeklinde düşüncesini belirtmiştir. **Ö.26:** “*Çizgi romandaki gibi bir anne anneanne veya*

babaanne olabilir.” şeklinde görüşünü belirtmiştir. Bu durum öğrencilerin verdiği örnekler üzerinde çizgi romanın etkili olduğunu ve bir anneden beklenen rol davranışlarının zaman içerisinde değişebileceğinin farkına vardıklarını göstermektedir.

Tabloda ikinci alt tema “Çalışan Anne” alt temasıdır. Bu alt temaya ilişkin “Beklenen” ve “Beklenmeyen” kategorileri oluşturulmuştur. “Çalışan Anne” alt temasının “Beklenen” kategorisine ilişkin kodlar “İşini zamanında yapmak”, “İşten erken çıkmaya çalışması”, “Eve zamanında gelmek”, “İşinde iyi olmak”, “Başarılı olmak”, “Merhamet göstermek”, “Sevgi göstermek”, “Saygı göstermek”, “Yemek yapmak”, “Eve para getirmek”, “Çocuğuyla ilgilenmek”, “Öğrencilere ders anlatmak”, “Evi temizlemek”, “Ev işi yapmak”, “Alışveriş yapmak”, “İşçi”, “Anne”, “Eş”, “Öğretmen”, “Doktor” şeklinde belirlenmiştir. “Çalışan Anne” alt temasının “Beklenmeyen” kategorisine ilişkin kodlar “İşini aksatmak”, “İşten kaytarmak”, “Vaktini sadece işe ve eve ayırmak” şeklinde belirlenmiştir. Çalışan anneden beklenen rol davranışları konusunda uygulamadan önce katılımcıların üzerinde durdukları “değer”, “ev işleri” ve “ekonomi” ile ilişki kurarak ifade ettikleri düşünceleri, uygulamadan sonra da devam etmekle beraber çalışan bir annenin sahip olabileceği mesleki roller ile ilgili örneklerinde çeşitlenmelerin görüldüğü, düşüncelerini ifade ederken çizgi romandan örnekler vererek açıklamaya çalıştıkları görülmüştür. Örneğin; **Ö.16:** “*Hoca rolü, kreş öğretmeni rolü vb.*” şeklinde düşüncesini belirtmiştir. **Ö.21:** “*Nilay’ın büyümüş hali öğretmen rolü ya da Ahmet gibi doktor rolü.*” şeklinde düşüncesini belirtmiştir. Çalışan bir anneden beklenmeyen rol davranışları konusunda **Ö.15:** “*İşten kaytarmaması.*” şeklinde düşüncesini belirtmiştir. **Ö.25:** “*Vaktini sadece işe ve eve ayırmaması.*” şeklinde düşüncesini ifade etmiştir. Yani, uygulamadan önce görülen çalışan bir annenin eviyle ve çocuklarıyla fazla ilgilenemeyeceği ile ilgili bir düşünceye, uygulamadan sonra rastlanmamıştır. Uygulama öncesinde görülen düşüncelerden farklı olarak uygulamadan sonra çalışan bir annenin ev işi ve mesleği dışında da bir şeyler yapabileceği katılımcıların düşüncelerine yansımaktadır.

Tabloda üçüncü alt tema “Baba” alt temasıdır. Bu alt temaya ilişkin “Beklenen” ve “Beklenmeyen” kategorileri oluşturulmuştur. “Baba” alt temasının “Beklenen” kategorisine ilişkin kodlar “Yemek yapmak”, “Ev işlerine yardım etmek”, “Sevgi göstermek”, “Saygı göstermek”, “İyi olmak”, “Tamir işi yapmak”, “Çocuğuyla ilgilenmek”, “Çocuğuna bakmak”, “Ailesiyle vakit geçirmek”, “Ödevlere yardım

etmek”, “Çocuğun hal ve hatırını sormak”, “Çocuğuna sarılmak”, “Okul harçlığı vermek”, “İhtiyaçları almak”, “Eve para getirmek”, “Çalışmak”, “Eş”, “İşçi”, “Dede”, “Emekli”, “Yaşlılık” şeklinde belirlenmiştir. “Baba” alt temasının “Beklenmeyen” kategorisine ilişkin bulgular “Ayrımcılık Yapmak” şeklinde belirlenmiştir. Katılımcıların düşünceleri incelendiğinde baba ile ilgili rol davranışları konusunda uygulama öncesinde olduğu gibi “duygusal beklenti”, “değer” ve “ekonomi” noktaları üzerinde durarak ifade edilen görüşlerin yine uygulama sonrasında da devam ettiği, fakat uygulama sonrasında verilen örneklerin çeşitlendiği görülmüştür. Örneğin; **Ö.5:** “Çizgi romandaki Ahmet gibi dede olabilir.” şeklinde düşüncesini belirtmiştir. **Ö.12:** “Dedelik rolü, emeklilik rolü, yaşlılık rolü.” şeklinde görüşünü ifade etmiştir. Yine bu alt temada da öğrencilerin vermiş olduğu örnekler üzerinde Ahmet karakterinden ve onun babasından yola çıkarak örnekler vermeleri, öğrencilerin düşünceleri üzerinde çizgi roman materyalinin etkili olduğunu göstermektedir. Ayrıca uygulamadan önce zaman içerisinde “Baba” alt temasına ait değişebilecek rollerle ilgili bir örnek bulunmazken öğrencilerin “dede” veya “emekli” gibi kavramların üzerinde durması, toplumsal rollerin zaman içerisinde değişebileceğinin farkına vardıklarını göstermektedir.

Tabloda dördüncü alt tema “Çalışan Baba” alt temasıdır. Bu alt temaya ilişkin “Beklenen” ve “Beklenmeyen” kategorileri oluşturulmuştur. “Çalışan Baba” alt temasının “Beklenen” kategorisine ilişkin kodlar “Yemek yapmak”, “İşini zamanında yapmak”, “Ev işlerine yardım etmek”, “Saygı göstermek”, “Sevgi göstermek”, “Adaletli olmak”, “Çocuğuyla ilgilenmek”, “Çocuğunun ihtiyaçlarını karşılamak”, “Çocuğuna sevdiği şeyleri almak”, “Alışveriş yapmak”, “Evine para getirmek”, “İşinde başarılı olmak”, “Ödevlere yardım etmek”, “Çocuğunun hal ve hatırını sormak”, “Çevresindeki kişilerle ilgilenmek”, “Akşam erken gelmek”, “Her ay maaşını tam almak”, “Eğlenme”, “Eş”, “Doktor”, “Öğretmen”, “İşçi” şeklinde belirlenmiştir. “Çalışan Baba” alt temasının “Beklenmeyen” kategorisine ilişkin kodlar “İşini kaytarmak”, “Vaktini sadece iş alanına harcamak” şeklinde belirlenmiştir. Uygulama öncesinde elde edilen bulgularda olduğu gibi çalışan baba ile ilgili rol davranışları konusunda katılımcıların görüşlerinde değerler, duygusal ve ekonomik beklentiler devam etmektedir. Bunun yanı sıra uygulama sonrasında katılımcıların çalışan babadan bekledikleri rol davranışlarını mesleki rollerden örnekler vererek açıklamaya çalıştıkları görülmektedir. Bu örnekleri verirken de çizgi romandan

bahsetmeleri dikkat çekmektedir. Örneğin; **Ö. 21:** “Ahmet’in büyümüş halindeki gibi doktor rolü ya da Nilay gibi öğretmen rolünde olabilir.” şeklinde düşüncesini belirtmiştir. **Ö.6:** “İşte işçi evde baba ve eş...” şeklinde görüşünü belirtmiştir. Bu örnekte olduğu gibi katılımcıların düşüncelerinde çalışan bir babanın girdiği grup veya kurumlara göre rollerinin değişebileceğini fark ettikleri görülmektedir. Farklı bir katılımcı **Ö.16:** “...işi dışında eğlenebilir.” şeklinde görüşünü belirterek çizgi romandaki Ahmet karakterinin halı sahaya gidip maç yapmasından yola çıktığını belirtmiştir. **Ö.25:** “Vaktini sadece iş alanına harcamaması çevresindeki kişilerle bir şeyler yapması.” şeklinde düşüncesini ifade etmiştir. Yani uygulama sonrasında katılımcıların düşüncelerine bakıldığında, babalık rolü ve babanın mesleki rolü dışında başka şeyler yapılabileceğinden bahsedildiği görülmektedir. Ayrıca uygulamadan önce genellikle “tamir işi” gibi fiziksel kas gücü gerektiren işlerden bahsedilirken uygulamadan sonra hem “Baba” hem de “Çalışan Baba” alt temasında “yemek yapmak” gibi işlerden de örnek verilmeye başlandığı dikkat çekmektedir.

Tabloda beşinci alt tema “Diğer Örnekler” alt temasıdır. “Diğer Örnekler” alt temasına ilişkin kodlar “Abi”, “Abla”, “Evlat”, “Çocuk”, “Dede”, “Babanne”, “Anneanne”, “Kardeş”, “Torun”, “Dayı”, “Amca”, “Yenge”, “Hala”, “Teyze”, “Kuzen”, “Öğretmen”, “Öğrenci”, “Doktor”, “Aşçı”, “Avukat”, “İşçi”, “Terzi” şeklinde belirlenmiştir. Burada verilen örneklerin uygulama öncesindekilere kıyasla çeşitlendiği görülmektedir.

4.7. Uygulama Öncesi Kendilerine Ait Toplumsal Rollere İlişkin Öğrenci Görüşleri

Katılımcıların uygulama yapılmadan önce kendilerine ait toplumsal rollere dair görüşlerine aşağıda yer verilmiştir:

Tablo 8. Uygulama Öncesi Kendilerine Ait Toplumsal Rollere İlişkin Öğrenci Görüşleri

Tema	Alt Tema	Kodlar
Kendilerine ait toplumsal roller	Örnek	Abla Kuzen Yeğen Kardeş Evlat Çocuk Torun Öğrenci

		Ödevlerini zamanında yapmak Derse zamanında girmek Ev işlerine yardım etmek Oyun oynamak Hoşgörülü olmak İnsanlara uyum sağlamak Kötü söz kullanmamak Birinin isteğini yerine getirmek Kendi ihtiyaçlarımızı gidermek
	İlişkilendirme	Aile Okul Hastane Tiyatro Günlük hayat

Tabloda görüldüğü üzere “Uygulama Öncesi Kendilerine Ait Toplumsal Rollere İlişkin Öğrenci Görüşleri” ile ilgili bulgular “Kendilerine Ait Toplumsal Roller” teması altında toplanarak iki farklı alt tema oluşturulmuştur. Bu alt temalar “Örnek” ve “İlişkilendirme” şeklindedir.

Tabloda birinci alt tema “Örnek” tir. Bu alt temaya ilişkin kodlar “Abla”, “Kuzen”, “Yeğen”, “Kardeş”, “Evlat”, “Çocuk”, “Torun”, “Öğrenci”, “Ödevlerini Zamanında Yapmak”, “Derse Zamanında Girmek”, “Ev İşlerine Yardım Etmek”, “Oyun Oynamak”, “Hoşgörülü Olmak”, “İnsanlara Uyum Sağlamak”, “Kötü Söz Kullanmamak”, “Birinin İsteğini Yerine Getirmek”, “Kendi İhtiyaçlarımızı Gidermek” şeklinde belirlenmiştir. Örneğin; **Ö.2:** “*Mesela öğrenci olmak, abla olmak gibi.*” şeklinde düşüncesini belirtmiştir. **Ö.8:** “*Öğrenci, kardeş, kuzen, torun gibi rollerim var.*” şeklinde düşüncesini belirtmiştir. **Ö.18:** “*Benim toplumda kendi rolüm bence oyun oynamayı seven, hedefi olan bir kız çocuğu olmak.*” şeklinde, **Ö.19:** “*Hoşgörülü olmak, insanlara uyum sağlamak ve kötü söz kullanmamak.*” şeklinde, **Ö.22:** “*Bizim de rollerimiz vardır ve bu rollerimizi insanları incitmeden ve doğru düzgün yapmamız gerekir mesela birinin isteğini yerine getirmek ve kendi ihtiyaçlarımızı gidermek.*” şeklinde, **Ö.25:** “*Derse zamanında girmek, ödev yapmak vb.*” şeklinde düşüncelerini belirtmişlerdir.

Tabloda ikinci alt tema “İlişkilendirme” dir. Bu alt temaya ilişkin kodlar “Aile”, “Okul”, “Hastane”, “Tiyatro”, “Günlük Hayat” şeklinde belirlenmiştir. Bu tabloya ilişkin öğrenci düşünceleri incelendiğinde öğrencilerin düşüncelerini çoğunlukla

“okul” ve “aile” ile ilişkilendirerek ifade ettikleri görülmektedir. Katılımcılar görüşlerinde “toplumsal rol” kavramıyla ilgili örnekler vermek yerine toplumsal rolün gerektirdiği “sorumluluk” kavramı üzerinde durmaktadırlar. Ayrıca kendilerine ait herhangi bir toplumsal rolün bulunmadığını ifade eden katılımcılar da bulunmaktadır. Örneğin **Ö.21:** “*Kendimin toplumsal rolü yok.*” şeklinde düşüncesini belirtmiştir.

4.8. Uygulama Sonrası Kendilerine Ait Toplumsal Rollere İlişkin Öğrenci Görüşleri

Katılımcıların uygulama yapıldıktan sonra kendilerine ait toplumsal rollere dair görüşlerine aşağıda yer verilmiştir:

Tablo 9. Uygulama Sonrası Kendilerine Ait Toplumsal Rollere İlişkin Öğrenci Görüşleri

Tema	Alt Temalar	Kodlar
Kendilerine ait toplumsal roller	Örnek	Evlat Çocuk Abla Kardeş Torun Yeğen Kuzen Öğrenci Arkadaş
	İlişkilendirme	Okul Aile Yakın çevre

Tabloda görüldüğü üzere “Uygulama Sonrası Kendilerine Ait Toplumsal Rollere İlişkin Öğrenci Görüşleri” ile ilgili bulgular yine “Kendilerine Ait Toplumsal Roller” teması altında toplanarak iki farklı alt tema oluşturulmuştur. Bu alt temalar “Örnek” ve “İlişkilendirme” şeklindedir.

Tabloda birinci alt tema “Örnek” tir. Bu alt temaya ilişkin kodlar “Evlat”, “Çocuk”, “Abla”, “Kardeş”, “Torun”, “Yeğen”, “Kuzen”, “Öğrenci”, “Arkadaş” şeklinde belirlenmiştir. Örneğin; **Ö.1:** “*Benim evlat, abla, kuzen, yeğen ve öğrenci rolüm var.*” şeklinde, **Ö.7:** “*Mesela evde ablayımdır. Okulda öğrenci, aileme karşı ise evlat gibi rollere sahibim.*” şeklinde düşüncesini belirtmiştir. **Ö.10:** “*Mesela evlat olma, öğrenci olma, ileride bir mesleğimiz olabilir.*” şeklinde düşüncesini belirtmiştir. **Ö.22:** “*Bunlar öğrenci, evlat rolüdür. Evlat rolü evin en küçük üyesi olarak ve evlat rolüm öğrenci olarak okulda öğrenci rolü olarak geçerlidir.*” şeklinde görüşünü belirtmiştir.

Tabloda ikinci alt tema “İlişkilendirme” dir. Bu alt temaya ilişkin kodlar “Okul”, “Aile”, “Yakın Çevre” şeklinde belirlenmiştir. Bu tabloya ilişkin öğrenci görüşleri incelendiğinde, uygulama öncesinde olduğu gibi uygulama sonrasında da öğrencilerin kendilerine ait toplumsal rolleri çoğunlukla “aile” ve “okul” ile ilişkilendirmeye devam ettikleri görülmektedir. Uygulama sonrasında daha çeşitli ve farklı bir örneğe rastlanmamıştır. Bunun dışında katılımcıların uygulama öncesine kıyasla “toplumsal rol” örneklerini verirken “sorumluluk” kavramıyla karıştırmadıkları görülmektedir. Katılımcılar hem zamana göre hem de içinde bulunulan grup veya kuruma göre toplumsal rollerin değişebileceğine ilişkin örnekler vermişlerdir. Ayrıca uygulama öncesinde kendisine ait toplumsal rollerin bulunmadığına dair görüşler yer alırken uygulama sonrasında katılımcıların hepsi, kendilerine ait toplumsal rolün bulunduğunu belirterek örnekler vermişlerdir.

4.9. Uygulama Öncesi Gelecekte Üstlenilebilecek Toplumsal Rollere İlişkin Öğrenci Görüşleri

Katılımcıların uygulama yapılmadan önce gelecekte üstlenilebilecek toplumsal rollere dair görüşlerine aşağıda yer verilmiştir:

Tablo 10. Uygulama Öncesi Gelecekte Üstlenilebilecek Toplumsal Rollere İlişkin Öğrenci Görüşleri

Tema	Alt Temalar	Kodlar
Gelecekte üstlenilebilecek roller	Aile	Anne Abla Kardeş Eş Hala Teyze Yenge Anneanne Babaanne
	Meslek	Çalışan Öğretmen Mimar Mühendis Doktor Hemşire Polis Tiyatrocu Oyuncu
	Günlük hayattaki sorumluluklar	Kendine bakmak İnsanlara uyum sağlamak

		Halkı korumak Aileye iyi bakmak Derse zamanında girmek Mesleğin sorumluluklarını yerine getirmek
	Değer	Sevgili davranmak Saygılı davranmak

Tabloda görüldüğü üzere “Uygulama Öncesi Gelecekte Üstlenilebilecek Toplumsal Rollere İlişkin Öğrenci Görüşleri” ile ilgili bulgular “Gelecekte Üstlenilebilecek Roller” teması altında toplanarak 4 farklı alt tema oluşturulmuştur. Bu alt temalar “Aile”, “Meslek”, “Günlük Hayattaki Sorumluluklar”, “Değer” şeklindedir.

Tabloda birinci alt tema “Aile” dir. Bu alt temaya ilişkin kodlar “Anne”, “Abla”, “Kardeş”, “Eş”, “Hala”, “Teyze”, “Yenge”, “Anneanne”, “Babaanne” şeklinde belirlenmiştir.

Tabloda ikinci alt tema “Meslek” tir. Bu alt temaya ilişkin kodlar “Çalışan”, “Öğretmen”, “Mimar”, “Mühendis”, “Doktor”, “Hemşire”, “Polis”, “Tiyatrocu”, “Oyuncu” şeklinde belirlenmiştir.

Tabloda üçüncü alt tema “Günlük Hayattaki Sorumluluklar” dır. Bu alt temaya ilişkin kodlar “Kendine Bakmak”, “İnsanlara Uyum Sağlamak”, “Halkı Korumak”, “Aileye İyi Bakmak”, “Derse Zamanında Girmek”, “Mesleğin Sorumluluklarını Yerine Getirmek” şeklinde belirlenmiştir.

Tabloda dördüncü alt tema “Değer” dir. Bu alt temaya ilişkin kodlar “Sevgili Davranmak” ve “Saygılı Davranmak” şeklinde belirlenmiştir.

Elde edilen veriler incelendiğinde katılımcıların düşüncelerinde gelecekte aile içerisinde sahip olunabilecek roller ile mesleki rollere ilişkin örnekler çoğunluktadır. Katılımcıların görüşleri incelendiğinde, gelecekte üstlenebilecekleri toplumsal rollerden örnekler yerine bu toplumsal rolün gerektirdiği “sorumluluk” örneklerinin ve “değer” ile ilgili örneklerin yer aldığı görülmektedir. Örneğin; **Ö.16:** “...Karşıdaki kişiye sevgili ve saygılı davranma rolleri üstlenmiş oluruz.” şeklinde düşüncesini belirtmiştir. **Ö.19:** “Kendine bakmak, insanlara uyum sağlamak.” şeklinde, **Ö.25:** “Derse zamanında girme rolü.” şeklinde düşüncesini ifade etmiştir.

4.10. Uygulama Sonrası Gelecekte Üstlenilebilecek Toplumsal Rollere İlişkin Öğrenci Görüşleri

Katılımcıların uygulama yapıldıktan sonra gelecekte üstlenilebilecek toplumsal rollere dair görüşlerine aşağıda yer verilmiştir:

Tablo 11. Uygulama Sonrası Gelecekte Üstlenilebilecek Toplumsal Rollere İlişkin Öğrenci Görüşleri

Tema	Alt Temalar	Kodlar
Gelecekte üstlenilebilecek roller	Aile	Anne Eş Teyze Hala Yenge Evlat Anneanne Babaanne
	Meslek	Öğretmen Avukat Doktor Polis Mimar Mühendis Oyuncu Hemşire Bebek bakıcısı Ressam Veteriner İş sahibi Futbolcu

Tabloda görüldüğü üzere “Uygulama Sonrası Gelecekte Üstlenilebilecek Toplumsal Rollere İlişkin Öğrenci Görüşleri” ile ilgili bulgular yine “Gelecekte Üstlenilebilecek Roller” teması altında toplanmıştır. Bu temanın altında iki farklı alt tema belirlenmiştir. Bu alt temalar “Aile” ve “Meslek” şeklindedir.

Tabloda birinci alt tema “Aile” dir. Bu alt temaya ilişkin kodlar “Anne”, “Eş”, “Teyze”, “Hala”, “Yenge”, “Evlat”, “Anneanne”, “Babaanne” şeklinde belirlenmiştir.

Tabloda ikinci alt tema “Meslek” tir. Bu alt temaya ilişkin kodlar “Öğretmen”, “Avukat”, “Doktor”, “Polis”, “Mimar”, “Mühendis”, “Oyuncu”, “Hemşire”, “Bebek Bakıcısı”, “Ressam”, “Veteriner”, “İş Sahibi”, “Futbolcu” şeklinde belirlenmiştir.

Elde edilen veriler incelendiğinde uygulama öncesine kıyasla katılımcıların gelecekte üstlenebilecekleri rollere ilişkin verdiği örneklerin “sorumluluk” kavramıyla karışmadığı görülmektedir. Katılımcıların görüşleri çoğunlukla, uygulama öncesinde

olduğu gibi “aile” ve “mesleki roller” ile ilgilidir; ancak uygulama öncesine kıyasla mesleki rollere ilişkin örneklerde çeşitlenme görülmektedir. Ayrıca çizgi romandan örnekler vermeleri de dikkat çekmektedir. Örneğin; **Ö.13:** “Anne, hala, teyze, anneanne, babaanne ayrıca Ahmet gibi futbolcu olmayı çok istiyorum.” şeklinde düşüncesini belirtmiştir. **Ö.18:** “Ben gelecekte öğretmen, bebekleri sevdiğim için bebek bakıcısı veya ressam olmak isterim.” şeklinde görüşünü ifade etmiştir. **Ö.19:** “Anne rolü, veteriner olmak, iş sahibi olmak, evlat rolü.” şeklinde düşüncesini belirtmiştir.

Araştırmanın bu bölümünden itibaren öğrencilerin çizgi roman ile ilgili görüşlerine yer verilecektir.

4.11. Çizgi Romana İlişkin Öğrenci Görüşleri

Katılımcıların uygulama yapıldıktan sonra çizgi romana dair görüşlerine aşağıda yer verilmiştir:

Tablo 12. Çizgi Romana İlişkin Öğrenci Görüşleri

Tema	Alt temalar	Kodlar
Çizgi roman	Çizgi romana ait kesitler	Geleceğe gidip ailelerini görmeleri Büyüyünce ne olduklarını görmeleri Anne ve babanın yaşlanmış hallerini görmeleri Nilay ve Ahmet’in büyüyünce evlenmesi Nilay ve Ahmet’in çocuklarının olması
	Çizgi romanın sağladıkları	Tavsiye verici Öğretici Bilgilenmeyi sağlayıcı Faydalı Ayırt etmeyi sağlayıcı Kalıcılık Anlaşılır kılma Mantıklı Mesaj verici Tanım yapıcı Kavramayı sağlayıcı Açıklayıcı Kolay cevap vermeyi sağlama
	Çıkarılan ders	Rolün önemini anlama

		Sorumluluklarını yerine getirme Rollerin değişime uğraması Birden fazla role sahip olunması Rollerin artması
	En çok etkileyen şey	Rüya Görmeleri Karakterlerin Sorumluluklarını Yerine Getirmesi Rollere Nasıl Yetişildiğinin Farkına Varılması Büyüklik Hallerini Görmeleri Birden Fazla Rol Olabildiğini Gösterme Rollerin Değişime Uğrayabileceğini Görme Toplumsal Rolün Tanımı Hepsi

Tabloda görüldüğü üzere “Çizgi Romana İlişkin Öğrenci Görüşleri” ile ilgili bulgular “Çizgi Roman” teması altında toplanmıştır. Bu temanın altında 4 farklı alt tema belirlenmiştir. Bu alt temalar “Çizgi Romana Ait Kesitler”, “Çizgi Romanın Sağladıkları”, “Çıkarılan Ders”, “En Çok Etkileyen Şey” şeklindedir.

Tabloda birinci alt tema “Çizgi Romana Ait Kesitler” dir. Bu alt temaya ilişkin kodlar “Geleceğe Gidip Ailelerini Görmeleri”, “Büyüyünce Ne Olduklarını Görmeleri”, “Anne ve Babanın Yaşlanmış Hallerini Görmeleri”, “Nilay ve Ahmet’in Büyüyünce Evlenmesi”, “Nilay ve Ahmet’in Çocuklarının Olması” şeklinde belirlenmiştir.

Tabloda ikinci alt tema “Çizgi Romanın Sağladıkları” dır. Bu alt temaya ilişkin kodlar “Tavsiye Verici”, “Öğretici”, “Bilgilenmeyi Sağlayıcı”, “Faydalı”, “Ayırt Etmeyi Sağlayıcı”, “Kalıcılık”, “Anlaşılır Kılma”, “Mantıklı”, “Mesaj Verici”, “Tanım Yapıcı”, “Kavramayı Sağlayıcı”, “Açıklayıcı”, “Kolay Cevap Vermeyi Sağlama” şeklinde belirlenmiştir.

Tabloda üçüncü alt tema “Çıkarılan Ders” tir. Bu alt temaya ilişkin kodlar “Rolün Önemini Anlama”, “Sorumluluklarını Yerine Getirme”, “Rollerin Değişime Uğraması”, “Birden Fazla Role Sahip Olunması”, “Rollerin Artması” şeklinde belirlenmiştir.

Çizgi romanla ilgili dördüncü alt tema “En Çok Etkileyen Şey” dir. Bu alt temaya ilişkin kodlar “Rüya Görmeleri”, “Karakterlerin Sorumluluklarını Yerine Getirmesi”, “Rollere Nasıl Yetişildiğinin Farkına Varılması”, “Büyüklik Hallerini Görmeleri”, “Birden Fazla Rol Olabildiğini Gösterme”, “Rollerin Değişime Uğrayabileceğini Görme”, “Toplumsal Rolün Tanımı”, “Hepsi” şeklinde belirlenmiştir. Örneğin; **Ö.9:** “Rüya görmeleri.” şeklinde, **Ö.8:** “Kişilerin rollerinin gerektirdiği sorumlulukları yerine getirmesi beni çok etkiledi.” şeklinde, **Ö.7:** “Ahmet’in rollerini daha sonradan anlaması rollerini nasıl yetiştirebildiğini anlaması rollere nasıl yetişiyorum karesinden sonra bunu fark etmesi hoşuma gitti.” şeklinde, **Ö.6:** “Abi kardeşin büyüklik halini görmesi.” şeklinde, **Ö.4:** “Önceden bir sürü rol olabildiğini bilmiyorduk ama çizgi roman sayesinde daha çok aklımda kaldı çizgi romandan önce kafam karışmıştı.” şeklinde, **Ö.1:** “Büyüdüklerinde rollerinin değişime nasıl uğradığı birden fazla role zaman geçtikçe sahip olunması.” şeklinde, **Ö.10:** “Hiçbiri aklımdan çıkmıyor ki hepsi aklımda toplumsal rolün tanımı aklımda öğrendim. Aynı anda birden fazla rolümüz olabilir mesela.” şeklinde, **Ö.2:** “Çizgi roman sayesinde biri bana soru sorarsa daha kolay cevap verebilirim. Bilgilenmemi sağladı. Kalıcılığı arttırdı ve konuyu daha iyi kavramamı sağladı.” şeklinde düşüncesini belirtmiştir.

Elde edilen veriler incelendiğinde çizgi romanın öğrencilerin düşünceleri üzerinde olumlu yönde etkili olduğu görülmektedir. Örneğin; **Ö.9:** “Çizgi roman rollerle ilgili çok güzel tavsiyeler veriyor. Çok güzel şeyler öğretiyor.” şeklinde düşüncesini belirtmiştir. **Ö.8:** “Çok güzel. Mesela roller, sorumluluklar aklımda çok karışıyordu. Rol ve sorumluluk kavramlarını ayırt etmemi sağladı.” şeklinde, **Ö.5:** “Çok güzeldi. Zaten her akşam yatmadan onu okuyorum, hep aklımda. Konunun anlaşılması bakımından faydalı.” şeklinde, **Ö.4:** “Çok mantıklı buldum. Geleceğe gidip ailelerini görüyorlar ya orası çok etkiledi çünkü orada büyüyünce ne olduklarını görüyorlar. Anne ve babanın yaşlanmış halini görüyorlar, üzülüyorlar. Bu beni etkiledi.” şeklinde, **Ö.1:** “Rolün önemini anlama, sorumluluklarını yerine getirme mesajı vermesini beğendim. Büyüdüklerinde rollerinin değişime uğraması, birden fazla role sahip olmaları beni etkiledi.” şeklinde, **Ö.3:** “Çok güzeldi. Sorumluluklarımızı, büyüyünce rollerimizin değişebildiğini anlatıyor. Nilay ve Ahmet’in büyüyünce evlendiğini, çocuklarının olduğunu anlatıyor büyüyünce rollerinin arttığını öğreniyorlar.” şeklinde, **Ö.10:** “Rolün tanımını yapıyor bu açıklamalar hoşuma gitti.” şeklinde görüşünü belirtmiştir.

4.12. Çizgi Romandan Sonra Toplumsal Rollerle İlgili Düşüncede Değişiklik Olup Olmadığına İlişkin Öğrenci Görüşleri

Katılımcıların çizgi romandan sonra toplumsal rollerle ilgili düşüncelerinde değişiklik olup olmadığına dair görüşlerine aşağıda yer verilmiştir:

Tablo 13. Çizgi Romandan Sonra Toplumsal Rollerle İlgili Düşüncede Değişiklik Olup Olmadığına İlişkin Öğrenci Görüşleri

Tema	Alt temalar	Kodlar
Toplumsal rollerle ilgili düşüncede değişiklik	Önce	Toplumsal Rolün Ne Anlama Geldiğini Anlamama Rollere Nasıl Geçildiğini Karmaşık Bulma Toplumsal Rol ve Sorumluluk Kavramlarını Karıştırma Toplumsal Rollerin Değişmediğini Düşünme Rollerin Hep Sonradan Geldiğini Düşünme
	Sonra	Toplumsal Rolün Ne Olduğunu Anlama Örnek Verebilme Kronolojiyi Anlama Sorumlulukları Geciktirmeden Yapmak Gerektiğini Öğrenme Rollerin Zamanla Değişebildiğini Öğrenme Birden Fazla Rol Olabileceğini Anlama Rollerin Önemini Anlama Doğuştan Gelen Rollerimizin Olduğunu Öğrenme

Tabloda görüldüğü üzere “Çizgi Romandan Sonra Toplumsal Rollerle İlgili Düşüncede Değişiklik Olup Olmadığına İlişkin Öğrenci Görüşleri” ile ilgili bulgular “Toplumsal Rollerle İlgili Düşüncede Değişiklik” teması altında toplanmıştır. Bu temanın altında iki farklı alt tema belirlenmiştir. Bu alt temalar “Önce” ve “Sonra” şeklinde belirlenmiştir.

Tabloda birinci alt tema “Önce” alt temasıdır. Bu alt temaya ilişkin kodlar “Toplumsal Rolün Ne Anlama Geldiğini Anlamama”, “Rollere Nasıl Geçildiğini Karmaşık Bulma”, “Toplumsal Rol ve Sorumluluk Kavramlarını Karıştırma”, “Toplumsal

Rollerin Değişmediğini Düşünme”, “Rollerin Hep Sonradan Geldiğini Düşünme” şeklinde belirlenmiştir.

Tabloda ikinci alt tema “Sonra” alt temasıdır. Bu alt temaya ilişkin kodlar “Toplumsal Rolün Ne Olduğunu Anlama”, “Örnek Verebilme”, “Kronolojiyi Anlama”, “Sorumlulukları Geciktirmeden Yapmak Gerektiğini Öğrenme”, “Rollerin Zamanla Değişebildiğini Öğrenme”, “Birden Fazla Rol Olabileceğini Anlama”, “Rollerin Önemini Anlama”, “Doğuştan Gelen Rollerimizin Olduğunu Öğrenme” şeklinde belirlenmiştir.

Elde edilen veriler incelendiğinde çizgi romandan önce öğrenciler özellikle karmaşıklık, kavramları birbirine karıştırma ve bazı yanlış bilgilere sahip oldukları üzerinde durmaktadırlar. Çizgi romandan sonra ise toplumsal rolün ne anlama geldiğini öğrendiklerini, örnek verebildiklerini, kavramları artık birbirine karıştırmadıklarını, bazı rollerin zamanla değişebileceğini ve birden fazla rolümüzün olabileceğini öğrendiklerini, rollerin ve sorumlulukların önemini anladıklarını, bazı rollerin doğuştan bazılarının ise sonradan kazanılabileceğini öğrendiklerini belirtmişlerdir. Öğrencilerin düşüncelerinde zaman ve kronolojiyi algılama becerisinin baskın olduğu görülmektedir. Örneğin; **Ö.9:** “*Önceden toplumsal rolün ne olduğunu fazla anlamıyordum çizgi romandan sonra artık anladım örnek verebiliyorum.*” şeklinde düşüncesini belirtmiştir. **Ö.8:** “*Mesela çocuk rolünden sonra anne rolüne direkt nasıl geçildiğini karmaşık buluyordum çizgi romandan sonra kafamda oturttum. Bu kronolojiyi anladım.*” şeklinde, **Ö.7:** “*Rollerimizin gerektirdiği sorumlulukları geciktirmeden yapmamız gerektiğini öğrendim. Çizgi romandan önce rol ile sorumluluğu karıştırıyordum daha sonra çizgi roman sayesinde anladım.*” şeklinde, **Ö.6:** “*Normalde toplumsal roller değişmeyip kalan roller zannedyordum ama zamanla değiştiğini öğrendim. Rollerin hep sabit olduğunu düşünüyordum ama çizgi roman sayesinde bazı rollerin değişebileceğini anladım.*” şeklinde, **Ö.4:** “*Çizgi roman sayesinde sadece bir değil bir sürü rol olabildiğini anladım.*” şeklinde, **Ö.1:** “*Mesela toplumsal rolün ne anlama geldiğini bilmiyordum ama bu çizgi romanı okuyunca toplumsal rolün zamanla değişebildiğini, birden fazla rolümüzün olabildiğini öğrendim.*” şeklinde, **Ö.2:** “*Doğuştan gelen rollerimiz olduğunu bilmiyordum. Artık öğrendim.*” şeklinde düşüncesini belirtmiştir.

4.13. Çizgi Romanda En Çok Beğenilen Unsurlara İlişkin Öğrenci Görüşleri

Katılımcıların çizgi romandan sonra toplumsal rollerle ilgili düşüncelerinde değişiklik olup olmadığına dair görüşlerine aşağıda yer verilmiştir:

Tablo 14. Çizgi Romanda En Çok Beğenilen Unsurlara İlişkin Öğrenci Görüşleri

Tema	Alt Temalar	Kodlar
Çizgi romanda beğenilen unsurlar	Rol	Öğrenci Anne Kardeş Voleybol takım kaptanı Öğretmenlik Doktorluk
	Kare	Annenin toplumsal rolü anlattığı kare (33. Kare) Ahmet’in rollerine nasıl yetiştiğini anladığı kare (43. Kare) Ahmet’in “Kardeşiiimm!” diye seslendiği kare (13. Kare) Nilay’ın duygulandığı kare (30. Kare) Nilay’ın öğretmen olduğunu anladığı kare (30. Kare) Nilay’ın büyümüş halinin abisiyle konuştuğu kare (19. Kare) Kapının görüldüğü üzerinde “click” yazan kare (18. Kare) Nilay’ın büyüdüğünü anlayarak annesiyle konuştuğu kare (34. Kare)
	Karakter	Anne Nilay Ahmet

Tabloda görüldüğü üzere “Çizgi Romanda En Çok Beğenilen Unsurlara İlişkin Öğrenci Görüşleri” ile ilgili bulgular “Çizgi Romanda Beğenilen Unsurlar” teması altında toplanmıştır. Bu temanın altında iki farklı alt tema belirlenmiştir. Bu alt temalar “Rol”, “Kare” ve “Karakter” şeklinde belirlenmiştir.

Tabloda birinci alt tema “Rol” alt temasıdır. Bu alt temaya ilişkin kodlar “Öğrenci”, “Anne”, “Kardeş”, “Voleybol Takım Kaptanı”, “Öğretmenlik”, “Doktorluk” şeklinde

belirlenmiştir. Bu kodlar incelendiğinde katılımcıların öğrenci rolünü beğenmelerinin nedeni “özdeşleşme” olarak görülmektedir. Katılımcılar arasında, kendi hayatlarında da öğrenci olduklarından dolayı çizgi romandaki bu rolü beğenenler yer almaktadır. Örneğin; **Ö.12:** “*Öğrenci rolünü beğendim çünkü ben de okula gidip geliyorum onlar da öyle yapıyor.*” şeklinde düşüncesini dile getirmiştir. Katılımcıların “anne” rolünü beğenmelerinin nedeni “öğüt verme”, “faydalı olan açıklamalar yapma”, “rol tanımlama” olarak görülmektedir. Örneğin; **Ö.5:** “*Anne rolünü sevdim. Anne orada çocuklara hangi rollerin olacağını anlatıyor ve onlara öğüt veriyor faydalı bir şekilde.*” şeklinde düşüncesini belirtmiştir. **Ö.10:** “*Rolün tanımını yaptığı için en çok anne rolünü benimsedim.*” şeklinde düşüncesini belirtmiştir. **Ö.9:** “*Anne her şeyi anlattı söyledi. Çocuklarının ders çıkarmalarını sağladı ve onlara açıklama yapıp anlamalarına yardımcı oldu.*” şeklinde görüşünü ifade etmiştir. Katılımcıların “kardeş” rolünü beğenmelerinin nedeni yine “özdeşleşme” olarak görülmüştür. Örneğin; **Ö.4:** “*Nilay’ın kardeş rolünü sevdim. Çünkü aynı şeyleri ben de yaşıyorum. Görev yaptığımda beni tebrik ediyorlar.*” şeklinde düşüncesini belirtmiştir. Katılımcıların “voleybol takım kaptanı” rolünü beğenmelerinin nedeni “voleybolu sevme” olarak görülmektedir. Örneğin; **Ö.1:** “*Nilay’ın voleybolda takım kaptanı olmasını sevdim. Çünkü voleybolu seviyorum.*” şeklinde düşüncesini belirtmiştir. Katılımcıların “öğretmenlik” ve “doktorluk” rollerini beğenmelerinin nedeni “mesleki sevgi” ve “özdeşleşme” şeklinde belirlenmiştir. Örneğin; **Ö.3:** “*Öğretmenlik ve doktorluk rolünü sevdim çünkü büyüyünce meslek sahibi olmak hoşuma gidiyor.*” şeklinde düşüncesini belirtirken **Ö.2:** “*Nilay’ın öğretmen rolü çünkü ben de öğretmen olmak istiyorum.*” şeklinde düşüncesini ifade etmiştir.

Tabloda ikinci alt tema “kare” alt temasıdır. Bu alt temaya ilişkin kodlar “Annenin Toplumsal Rolü Anlattığı 33. Kare”, “Ahmet’in Rollerine Nasıl Yettiğini Anlattığı 43. Kare”, “Ahmet’in “Kardeşimim!” Diye Seslendiği 13. Kare”, “Nilay’ın Duygulandığı ve Öğretmen Olduğunu Anlattığı 30. Kare”, “Nilay’ın Büyümüş Halinin Abisiyle Konuştuğu 19. Kare”, “Kapının görüldüğü üzerinde ‘click’ yazan 18. Kare”, “Nilay’ın Büyüdüğünü Anlayarak Annesiyle Konuştuğu 34. Kare” şeklinde belirlenmiştir. Katılımcıların “33.Kare”yi beğenme nedenleri “açıklama yapma” ve “anlamayı kolaylaştırma” şeklinde belirlenmiştir. Örneğin; **Ö.9:** “*Annenin toplumsal rolü anlattığı kareyi beğendim. Çünkü Nilay’ın bilmediği bir şeyi annesi ona açıklıyor ve daha iyi anlıyor Nilay.*” şeklinde düşüncesini belirtmiştir. Katılımcıların

“43.Kare”yi beğenmelerinin nedeni “sorumluluğun önemini anlama” şeklinde belirlenmiştir. Örneğin; **Ö.7:** *“Ahmet’in rollerini nasıl yaptığını anladığı kareyi beğendim. Çünkü bu sorumlulukları nasıl yetiştirdiğini bilmiyor ama daha sonra biri ona rollerinin gerektirdiği sorumlulukları söylüyor. Rollerinin değişebileceğini söylüyor. Annesi bunları ona anlattığı için en çok bu kareyi beğendim.”* şeklinde düşüncesini belirtmiştir. Katılımcıların “13.Kare”yi beğenmelerinin nedeni “Zaman yolculuğuna çıkma” olarak belirlenmiştir. Örneğin; **Ö.6:** *“Kardeşim diye bağırdığı kareyi beğendim. Çünkü burada rüyada zaman yolculuğuna çıkıyorlar.”* şeklinde düşüncesini belirtmiştir. Katılımcıların “30.Kare”yi beğenmelerinin nedenleri “özdeşleşme” ve “gelecekteki rolünü öğrenme” şeklinde belirlenmiştir. Örneğin; **Ö.5:** *“Nilay’ın uygulandığı kare. Rollerini yapması onu uygulandırmış ben de öyle uygulanırdım.”* şeklinde belirtirken **Ö.12:** *“Nilay öğretmen olmuş anne ve babası var onu sevdim çünkü burada gelecekte hangi role sahip olacağını öğreniyor.”* şeklinde düşüncesini belirtmiştir. Katılımcıların “19.Kare”yi beğenmelerinin nedeni “gelecekteki halini görme” şeklinde belirlenmiştir. Örneğin; **Ö.4:** *“Gelecekteki hallerini gördüğü için Nilay’ın abisiyle konuştuğu kareyi beğendim.”* Şeklinde düşüncesini belirtmiştir. Katılımcıların “18.Kare”yi beğenmelerinin nedeni “heyecan verme” olarak belirlenmiştir. Örneğin; **Ö.1:** *“Tık tık olan yeri çok beğendim. Çünkü çok heyecanlandım acaba ne olacak diye.”* şeklinde düşüncesini belirtmiştir. Katılımcıların “34.Kare”yi beğenmelerinin nedeni “farkına varma” şeklinde belirlenmiştir. Örneğin; **Ö.3:** *“Nilay’ın uygulandığı kare çok güzeldi. Ben büyümüşüm, evlenmişim, artık öğrenci değilim diyor. Bunları söylemesi çok hoşuma gitti.”* şeklinde düşüncesini belirtmiştir.

Tabloda üçüncü alt tema “karakter” alt temasıdır. Bu alt temaya ilişkin kodlar “Anne”, “Nilay” ve “Ahmet” şeklinde belirlenmiştir. Katılımcıların “anne” karakterini beğenmelerinin nedenleri “ders çıkarmayı sağlama”, “açıklama yapma”, “tanım yapma”, “anlamaya yardımcı olma”, “örnek verme” şeklinde belirlenmiştir. Örneğin; **Ö.9:** *“Anne karakteri güzeldi çünkü her şeyi anlattı ve söyledi. Çocuklarının ders çıkarmalarını sağladı ve onlara açıklama yapıp anlamalarına yardımcı oldu.”* şeklinde düşüncesini belirtirken **Ö.4:** *“Anne çünkü orada rolün tanımlamasını yapıyor. Açıklayıcı davranışlar sergiliyor.”* şeklinde, **Ö.2:** *“Anne çünkü Nilay ve Ahmet’e çok güzel örnek veriyor. Büyüyünce rollerin artabileceğini, kendinden örnek veriyor. Anneyim, torunlarım var, anneannemim, babaannemim falan diyor. Sizin babanız ise*

*dede olmuş. Rollerin artacağını söylüyor.” şeklinde görüşünü belirtmiştir. Katılımcıların “Nilay” karakterini beğenme nedenleri “sevgi”, “voleybolcu olma”, “öğretmen olma”, “özdeşleşme”, “örnek alma”, “sorumluluklarını yerine getirme”, “30 yıl sonraki halini görme” şeklinde belirlenmiştir. Örneğin; **Ö.8:** “*Nilay’ı sevdim. Voleybolcu ve öğretmen diye.*” şeklinde düşüncesini belirtmiştir. **Ö.5:** “*Nilay çünkü öğretmen oldu onu kendime örnek aldım.*” şeklinde düşüncesini belirtmiştir. **Ö.1:** “*Nilay sorumluluklarını yerine getiriyor ve toplumsal rolün ne demek olduğunu bilmiyor ben de bilmiyordum.*” şeklinde, **Ö.2:** “*Nilay çünkü kendini 30 yıl sonra görmüş öğretmen olduğunu görmüş.*” şeklinde görüşünü ifade etmiştir. Katılımcıların “Ahmet” karakterini beğenme nedenleri “futbol oynama”, “doktor olma”, “baba olma”, “eğlenceli olma” şeklinde belirlenmiştir. Örneğin; **Ö.12:** “*Ahmet çünkü futbol oynuyor, doktor olmuş, baba olmuş bu roller bana güzel geldi.*” şeklinde düşüncesini belirtirken **Ö.10:** “*Ahmet, bana eğlenceli geldiği için.*” şeklinde görüşünü belirtmiştir.*

4.14. Kendi Yapacakları Çizgi Romana İlişkin Öğrenci Görüşleri

Katılımcıların çizgi romandan sonra toplumsal rollerle ilgili düşüncelerinde değişiklik olup olmadığına dair görüşlerine aşağıda yer verilmiştir:

Tablo 15. Kendi Yapacakları Çizgi Romana İlişkin Öğrenci Görüşleri

Tema	Alt Temalar	Kodlar
Öğrencilerin kendi oluşturacakları çizgi roman konuları	Ailedeki roller	Çocukların görevlerini tamamlamadıkları için uyarılması Bir abinin ve kardeşin okuldaki sorumlulukları Anne ve baba ile çocuklarının yaşlılık halleri Evde çocuk olan birinin öğrencilik hayatı Ödevlerini yapmayan bir çocuğun sorumluluğun ne kadar önemli bir şey olduğunu anlaması Bahçede top oynayan kardeşlerin kafalarına top gelince geleceğe gitmeleri
	Mesleki roller	Bir öğretmenin ya da bir doktorun farklı rollerinin olması

		Bir avukat ile suçlu birinin hikayesi
--	--	---------------------------------------

Tabloda görüldüğü üzere “Kendi Yapacakları Çizgi Romana İlişkin Öğrenci Görüşleri” ile ilgili bulgular “Öğrencilerin Kendi Oluşturacakları Çizgi Roman Konuları” teması altında toplanmıştır. Bu temanın altında iki farklı alt tema belirlenmiştir. Bu alt temalar “Ailedeki Roller” ve “Mesleki Roller” şeklinde belirlenmiştir.

Tabloda birinci alt tema “Ailedeki Roller” dir. Bu alt temaya ilişkin kodlar “Çocukların Görevlerini Tamamlamadıkları İçin Uyarılması”, “Bir abinin ve Kardeşin Okuldaki Sorumlulukları”, “Anne ve Baba ile Çocuklarının Yaşlılık Halleri”, “Evde Çocuk Olan Birinin Öğrencilik Hayatı”, “Ödevlerini Yapmayan Bir Çocuğun Sorumluluğunun Ne Kadar Önemli Bir Şey Olduğunu Anlaması”, “Bahçede Top Oynayan Kardeşlerin Kafalarına Top Gelince Geleceğe Gitmeleri” şeklinde belirlenmiştir.

Tabloda ikinci alt tema “Mesleki Roller” dir. Bu alt temaya ilişkin kodlar “Bir Öğretmenin ya da Bir Doktorun Farklı Rollerinin Olması”, “Bir Avukat ile Suçlu Birinin Hikayesi” şeklinde belirlenmiştir.

Tablodaki veriler incelendiğinde katılımcıların çoğunlukla uygulamada kullanılan çizgi romandaki gibi yapmak istediği ve “sorumluluk” değeri üzerinde durduğu görülmektedir. Örneğin; **Ö.9:** “*Aynı bu şekilde yapmak isterdim. Çocuk yapardım. Birbirleriyle oynarlarken dışarıda eve giderler. Sorumluluklarını yapmadıkları için biri görüp onları uyarır.*” şeklinde belirtirken **Ö.6:** “*Sizin gibi abi-kardeş yapardım. Ama bu sefer okula gelirken okulda arkadaşlarıyla öğretmenleriyle ya da abi-kardeşin yaptığı rolleri, üstlendiği sorumlulukları yapardım. Okuldaki abi-kardeş ilişkisini yapardım.*” şeklinde, **Ö.1:** “*Bir kişi sorumluluklarını yerine getirmiyor. Getirmemesiyle beraber farklı farklı sorunlar ortaya çıkıyor ve sorumluluğun ne kadar güzel bir şey olduğunu, üstlendiğimiz görevleri yerine getirmesini anlayabiliyor. Çalışan biri ödevlerini yapmayıp çalışmıyor sınavdan düşük alan öğrencileri yapardım.*” şeklinde, **Ö.3:** “*Çocuklar yapardım. Onların bilgilenmesi, sorumluluklarını öğrenmeleri için üç tane öğrenci yapıp onların sorumluluklarını anlatırdım.*” şeklinde görüşünü belirtmiştir. Veriler incelendiğinde katılımcıların “aynı anda birden fazla role sahip olma” ile ilgili örnek verdiği görülmektedir. Örneğin; **Ö.7:** “*Bir okuldaki öğretmenin rollerini yapardım ya da bir doktorun hayatta sahip olduğu rollerle ilgili yapardım. Evde anne olabilir farklı rolleri olduğunu karşı tarafa*

hissettirmek için.” şeklinde düşüncesini belirtmiştir. Katılımcıların düşüncelerinde uygulamada kullanılan çizgi romandan örnekler bulunması dikkat çekmektedir. Bu durum çizgi roman materyalinin etkili ve kalıcı olduğunu göstermektedir. Örneğin; **Ö.5:** *“Bunun gibi yapardım. Anne-baba rolüne yer verirdim. Ahmet ve Nilay’ın büyüklük hallerinden sonra başka hallerine de yer verirdim. Yaşlılık halleri gibi.”* şeklinde, **Ö.10:** *“Eğlenceli ve bir şeylerin tanımını yapacak şekilde yapardım. Ahmet ve Nilay gibi çocuklar olurdu. Onları öğrenci yapardım. Anne ve baba rolü olurdu.”* şeklinde düşüncesini belirtmiştir. **Ö.2:** *“Yolda geçerken bir teyze toplumsal rol nedir diye bize sorardı biz de cevaplardık. Sonra bu çizgi romandaki gibi geleceğe gidebiliriz. Çocukları kardeş yapabiliydim. Bahçede oynarken kafaya top çarpıp onları geleceğe yollayabiliydim.”* şeklinde görüşünü ifade etmiştir. Öğrencilerin çizgi roman oluştururken kendilerinden örnekler kattıkları da görülmektedir. Örneğin; **Ö.4:** *“Bir avukatla suçlu birini yapardım. İlk aklıma gelen o oldu. Çünkü eskiden avukat olmak istiyordum.”* şeklinde düşüncesini belirtmiştir.

4.15. Uygulamada Kullanılan Çizgi Romandaki Anne ve Baba Rollerini Sevme Nedenleri ile Kendi Oluşturacakları Çizgi Romandaki Anne ve Baba Rollerine Ne Şekilde Yer Vereceklerine İlişkin Öğrenci Görüşleri

Katılımcıların çizgi romandaki anne ve baba rollerini sevme nedenleri ile kendi oluşturacakları çizgi romandaki anne ve baba rollerine ne şekilde yer vereceklerine dair görüşlerine aşağıda yer verilmiştir:

Tablo 16. Uygulamada Kullanılan Çizgi Romandaki Anne ve Baba Rollerini Sevme Nedenleri ile Kendi Oluşturacakları Çizgi Romandaki Anne ve Baba Rollerine Ne Şekilde Yer Vereceklerine İlişkin Öğrenci Görüşleri

Tema	Alt Temalar	Kodlar
Anne ve baba rollerine ilişkin görüşler	Uygulamada kullanılan çizgi romandaki anne ve baba rolünü sevme nedenleri	Ahmet’e rollerinin değiştiğini anlatmaları Hem çocuklarına bakıp hem de çalışabilmeleri Anne ve baba rolüne ek başka rollerinin de olması Çocuklarına rolleri ve sorumlulukları güzel tanımlamaları ve anlatmaları Çocuklarına öğüt vermeleri Çocuklarına doğru yolu göstermeleri

		Babanın torunlarına bakması
	Kendi oluşturacakları çizgi romandaki anne ve baba rolünün tasviri	Çocuklara ders vermeleri Çocukları yönlendirmeleri Anne ve babadan birinin iyi ve birinin kötü olması Anne ve babanın evlatları ile olan ilişkisi Çocukları sorumluluklarını yerine getirmeleri konusunda uyarmaları Anne ve babanın çocuklarının büyümüş hallerini görmeleri Öğüt vermeleri Anne ve babanın okula gelip çocukları için öğretmenle konuşması Çalışan anne ve babanın çocuklarına bakması Anne ve babanın toplumsal rolü soran çocuklarına bunu anlatması

Tabloda görüldüğü üzere “Uygulamada Kullanılan Çizgi Romandaki Anne ve Baba Rollerini Sevme Nedenleri ile Kendi Oluşturacakları Çizgi Romandaki Anne ve Baba Rollerine Ne Şekilde Yer Vereceklerine İlişkin Öğrenci Görüşleri” ile ilgili bulgular “Anne ve Baba Rollerine İlişkin Görüşler” teması altında toplanmıştır. Bu temanın altında iki farklı alt tema belirlenmiştir. Bu alt temalar “Uygulamada Kullanılan Çizgi Romandaki Anne ve Baba Rolünü Sevme Nedenleri” ve “Kendi Oluşturacakları Çizgi Romandaki Anne ve Baba Rolünün Tasviri” şeklinde belirlenmiştir.

Tabloda birinci alt tema “Uygulamada Kullanılan Çizgi Romandaki Anne ve Baba Rolünü Sevme Nedenleri” dir. Bu alt temaya ilişkin kodlar “Ahmet’e Rollerinin Değiştiğini Anlatmaları”, “Hem Çocuklarına Bakıp Hem De Çalışabilmeleri”, “Anne ve Baba Rolüne Ek Başka Rollerinin De Olması”, “Çocuklarına Roller ve Sorumlulukları Güzel Tanımlamaları ve Anlatmaları”, “Çocuklarına Öğüt Vermeleri”, “Çocuklarına Doğru Yolu Göstermeleri”, “Babanın Torunlarına Bakması” şeklinde belirlenmiştir. Örneğin **Ö.9:** “Zaten beni en çok etkileyen karakter anne oldu, babayı da sevdim. Çünkü Ahmet’e rollerini anlatıyor. Küçükken öğrenci olup büyüdükçe değişiyor ya onu anlatıp ifade ettiği için sevdim.” şeklinde, **Ö.7:** “Çocuklarına rolleri

ve sorumlulukları gayet güzel tanımladı ve anlattılar o yüzden iyi buldum.” şeklinde, **Ö.1:** “Çocuklarına doğru yolu göstermeleri, rolün ne kadar önemli olduğunu, sorumlulukları yerine getirince her şeyin güzel gideceğini, her şeyin yetiştirebileceğini...” şeklinde, **Ö.10:** “Anne bazı şeylerin tanımlarını gösteriyor, öğüt veriyor. Baba rolü ise torunlarına bakıyor bunlar çok hoşuma gitti.” şeklinde, **Ö.2:** “Anne ve babanın yaşlanıp çocuklara bilgi vermesi, onlara kendilerini anlattıkları için sevdim.” şeklinde düşüncelerini belirtmişlerdir.

Tabloda ikinci alt tema “Kendi Oluşturacakları Çizgi Romandaki Anne ve Baba Rolünün Tasviri” dir. Bu alt temaya ilişkin kodlar “Çocuklara Ders Vermeleri”, “Çocukları Yönlendirmeleri”, “Anne ve Babadan Birinin İyi ve Birinin Kötü Olması”, “Anne ve Babanın Evlatları ile Olan İlişkisi”, “Çocukları Sorumluluklarını Yerine Getirmeleri Konusunda Uyarmaları”, “Anne ve Babanın Çocuklarının Büyümüş Hallerini Görmeleri”, “Öğüt Vermeleri”, “Anne ve Babanın Okula Gelip Çocukları İçin Öğretmenle Konuşması”, “Çalışan Anne ve Babanın Çocuklarına Bakması”, “Anne ve Babanın Toplumsal Rolü Soran Çocuklarına Bunu Anlatması” şeklinde belirlenmiştir. Örneğin; **Ö.9:** “Mesela çocuklar rollerini unutursa anne ve baba onlara ders verirler çocukları iyi bir şekilde yönlendirirlerdi.” şeklinde, **Ö.4:** “Mesela küçükken avukat olmak isteyen biri olurdu. Daha sonra fikri değişiyor sonra yine eski fikrine dönüyor, annesi de ‘Birçok şey düşünebilirsin birçok meslekte olabilirsiniz.’ der ve öğüt verirdi.” şeklinde, **Ö.1:** “Sorumluluğunu yerine getirmeyip karşılığında düşük not alan bir çocuk yapardım, sorumluluğunu yerine getirmediği için o notu aldığını söylerdi anne ve babası ve öğüt verirdi.” şeklinde, **Ö.2:** “Mesela oradaki çocuklar eve giderken anne ve babalarını görürlerdi. Çocuklar ‘Toplumsal rol nedir?’ diye sorarlardı anne ve baba da cevaplardı.” şeklinde düşüncelerini belirtmişlerdir.

Tablodaki veriler incelendiğinde tüm katılımcıların çizgi romanda “anne” ve “baba” rollerine yer vermek istedikleri görülmüştür. Hem uygulamada kullanılan çizgi romanı sevme nedenleri hem de kendi oluşturacakları çizgi romanda anne ve babayı nasıl tasvir edecekleri konusunda katılımcıların düşüncelerinin “açıklama yapma”, “öğüt verme”, “bilgi verme”, “sorumlulukların yerine getirilmesi konusunda uyarı yapma” üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir.

4.16. Yakın Çevrede Çizgi Romandaki Gibi Rollerin Olup Olmadığına İlişkin Öğrenci Görüşleri

Katılımcıların yakın çevrede çizgi romandaki gibi rollerin olup olmadığına dair görüşlerine aşağıda yer verilmiştir:

Tablo 17. Yakın Çevrede Çizgi Romandaki Gibi Rollerin Olup Olmadığına İlişkin Öğrenci Görüşleri

Tema	Alt Tema	Kodlar
Yakın çevredeki çizgi roman rolleri	Aile	Abi Kardeş Anne Baba Dede Evlat Torun
	Okul	Öğrenci Öğretmen Futbol takım kaptanı Voleybol takım kaptanı
	Meslek	Doktor Futbolcu

Tabloda görüldüğü üzere “Yakın Çevrede Çizgi Romandaki Gibi Rollerin Olup Olmadığına İlişkin Öğrenci Görüşleri” ile ilgili bulgular “Yakın Çevredeki Çizgi Roman Roller” teması altında toplanmıştır. Bu temanın altında üç farklı alt tema belirlenmiştir. Bu alt temalar “Aile”, “Okul” ve “Meslek” şeklinde belirlenmiştir.

Tabloda birinci alt tema “Aile” dir. Bu alt temaya ilişkin kodlar “Abi”, “Kardeş”, “Anne”, “Baba”, “Dede”, “Evlat”, “Torun” şeklinde belirlenmiştir.

Tabloda ikinci alt tema “Okul” dur. Bu alt temaya ilişkin kodlar “Öğrenci”, “Öğretmen”, “Futbol Takım Kaptanı”, “Voleybol Takım Kaptanı” şeklinde belirlenmiştir.

Tabloda üçüncü alt tema “Meslek” tir. Bu alt temaya ilişkin kodlar “Doktor” ve “Futbolcu” şeklinde belirlenmiştir.

Tablodaki veriler incelendiğinde katılımcıların çizgi romanda yer alan tüm karakterlere ilişkin örnekler verdiği ve bu çizgi romanda kendi hayatlarından örnekler buldukları görülmektedir. Örneğin; **Ö.8:** “*Abim futbol takım kaptanı, ben de bugün voleybol takımında oynamaya başladım.*” şeklinde, **Ö.10:** “*Mesela Ahmet doktor olduğunda hala halı sahaya gidiyordu. Benim de çevremde futbolcu var.*” şeklinde düşüncesini belirtmiştir.

4.17. Başka Hangi Konu ve Ders ile İlgili Bir Çizgi Roman İsteneceğine İlişkin Öğrenci Görüşleri

Katılımcıların başka hangi konu ve ders ile ilgili bir çizgi roman isteneceğine dair görüşlerine aşağıda yer verilmiştir:

Tablo 18. Başka Hangi Konu ve Ders ile İlgili Bir Çizgi Roman İsteneceğine İlişkin Öğrenci Görüşleri

Temalar	Alt temalar	Kodlar
Çizgi roman istenen konular	Konu	Davranışlarımız Orta Asya Türk devletleri Çevre Ormanlarımızı temiz tutmak Hak Her konu Meslekler
	Sebepler	Çizgi romanın anlamayı kolaylaştırması Çizgi romanı okumanın güzel olması Çizgi romanın kalıcı olması Çizgi romanla daha fazla açıklama yapılabilmesi Çizgi roman ile daha çok bilgi verilebilmesi Çizgi romanın eğlenceli olması Çizgi romanın empatiyi sağlaması Çizgi romanın eğlenerek öğretmesi Çizgi romanın kavramayı kolaylaştırması
Çizgi roman istenen dersler	Ders	Türkçe Fen Bilimleri Matematik
	Sebepler	Zorluk Karışıklık Benzerlik Anlamama Çok bilgi ve kelimenin olması

Tabloda görüldüğü üzere “Başka Hangi Konu ve Ders ile İlgili Bir Çizgi Roman İsteneceğine İlişkin Öğrenci Görüşleri” ile ilgili bulgular için iki ayrı tema

oluşturulmuştur. Bu temalar “Çizgi Roman İstenen Konular” ve “Çizgi Roman İstenen Dersler” şeklinde belirlenmiştir.

Tabloda birinci tema “Çizgi Roman İstenen Konular” dır. Bu tema ile ilgili iki farklı alt tema belirlenmiştir. Bu alt temalar “Konu” ve “Sebeup” şeklindedir. “Konu” alt temasına ilişkin kodlar “Davranışlarımız”, “Orta Asya Türk Devletleri”, “Çevre”, “Ormanlarımızı Temiz Tutmak”, “Hak”, “Her Konu”, “Meslekler” şeklinde belirlenmiştir. “Sebeup” alt temasına ilişkin kodlar “Çizgi Romanın Anlamayı Kolaylaştırması”, “Çizgi Romanı Okumanın Güzel Olması”, “Çizgi Romanın Kalıcı Olması”, “Çizgi Romanla Daha Fazla Açıklama Yapılabilmesi”, “Çizgi Roman ile Daha Çok Bilgi Verilebilmesi”, “Çizgi Romanın Eğlenceli Olması”, “Çizgi Romanın Empatiyi Sağlaması”, “Çizgi Romanın Eğlenerek Öğretmesi”, “Çizgi Romanın Kavramayı Kolaylaştırması” şeklinde belirlenmiştir. Bu kodlar incelendiğinde çizgi roman istenen konular ile ilgili katılımcıların özellikle “Orta Asya’da kurulan İlk Türk Devletleri” konusu üzerinde durmaları dikkat çekmektedir. Örneğin; **Ö.7:** “Orta Asya’da kurulan Türk devletleri çünkü onlar biraz karışık olduğu için. Öyle olursa anlaşılır oluyor ve okuması güzel oluyor.” şeklinde görüşünü belirtmiştir. **Ö.4:** “Kültür ve miras ile ilgili Asya Hun Devleti. Çünkü birçok bilgi olduğu için daha fazla açıklama yapılabilirdi çizgi romanla daha çok akılda kalırdı.” şeklinde görüşünü ifade etmiştir. **Ö.1:** “Asya Hun Köktürk devletleri. O konuyu çok sevmiştim göçebelik falan. Çizgi roman çok eğlenceli. Kendimi o çizgi romanın yerine koyardım. Eğlenerek ve kalıcı olurdu.” şeklinde düşüncesini belirterek “empati” becerisine vurgu yapmıştır. **Ö.3:** “Orta Asya Türk Devletleri orada çok bilgi var aklımızda kalabilmesi için.” şeklinde görüşünü ifade etmiştir.

Tabloda ikinci tema “Çizgi Roman İstenen Dersler” dir. Bu tema ile ilgili de iki farklı alt tema belirlenmiştir. Bu alt temalar “Ders” ve “Sebeup” şeklindedir. “Ders” alt temasına ilişkin kodlar “Türkçe”, “Fen Bilimleri” ve “Matematik” şeklinde belirlenmiştir. “Sebeup” alt temasına ilişkin kodlar “Zorluk”, “Karışıklık”, “Benzerlik”, “Anlamama”, “Çok Bilgi ve Kelimenin Olması” şeklinde belirlenmiştir. Örneğin; **Ö.8:** “Fen. Çünkü Fen çok zor çizgi roman kolaylaştırabilir.” şeklinde, **Ö.7:** “Fen biraz karışık ders çizgi romanla daha anlaşılır olabilir.” şeklinde, **Ö.4:** “Fen çünkü orada da bir sürü bilgiler ve kelimeler var daha rahat öğrenebiliriz.” şeklinde, **Ö.6:** “Türkçe çünkü buradaki konuşmalar Türkçeye girmiş gibi.” şeklinde, **Ö.5:** “Türkçe çünkü Türkçe dersinde de bazı konuları anlamıyoruz. O konularla ilgili çizgi roman

olabilirdi.” şeklinde, Ö.12: “Türkçe dersi bana karışık geliyor bu karışıklığı gidermek için isterdim.” şeklinde, Ö.10: “Türkçe çünkü Türkçe ve Sosyal Bilgiler dersi çok benziyor daha eğlenerek öğrenirdim.” şeklinde, Ö.2: “Türkçeyi daha iyi kavramamız için Türkçe olabilirdi. Ay, vücut ve dünya konuları için Fen de olabilirdi.” şeklinde, Ö.1: “Matematik bana çok zor geliyor aslında o yüzden çizgi roman olsa daha eğlenerek öğrenirdim ve kalıcı olurdu.” şeklinde, Ö.3: “Matematik çünkü matematikten pek fazla bir şey anlamıyorum. Çizgi roman olsa daha çok anlardım. Çizgi roman kalıcılığı artırıyor.” şeklinde düşüncelerini belirtmişlerdir.

Tablodaki veriler incelendiğinde katılımcıların ders olarak “Türkçe”, “Fen” ve “Matematik” dersi üzerinde durdukları, Türkçe dersi ile ilgili düşüncelerin genellikle Sosyal Bilgiler ve Türkçe dersi arasındaki benzerlikten kaynaklandığı, diğer derslerle ilgili düşüncelerin genelde “karışıklık”, “zorluk” ve “anlamama” durumları üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Katılımcıların hangi konuyla ilgili çizgi roman isteyecekleri konusunda “Orta Asya’da Kurulan İlk Türk Devletleri” üzerinde yoğunlaştıkları dikkat çekmektedir. Ayrıca öğrencilerin çizgi roman materyalini anlamayı ve kavramayı kolaylaştırıcı buldukları görülmüştür. Katılımcılar çoğunlukla bu materyalin kalıcılığı sağladığını, açıklayıcı ve bilgi verici olduğunu, eğlenerek öğrenmeyi sağladığını, karışıklığı ve zorluğu giderici olarak öğretici olduğunu belirtmişlerdir.

5. SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu bölümde geliştirilen çizgi roman materyali doğrultusunda öğrencilerin toplumsal rolleri ifade etme biçimleri ile ilgili elde edilen bulguların sonucu, tartışma ve öneriler yer almaktadır.

Araştırma sürecinde toplumsal roller ile ilgili geliştirilen çizgi roman öğrencilere ulaştırılmadan önce Sosyal Bilgiler dersi “Birey ve Toplum” öğrenme alanına yönelik geliştirilen çizgi roman materyalinin öğrencilerin toplumsal rolleri ifade etme biçimleri üzerine etkisini değerlendirmek amacıyla öğrencilere açık uçlu sorulardan oluşan bir form verilmiştir. Öğrencilerden soruları kendi bilgileri doğrultusunda yanıtlamaları istenmiştir. Öğrenciler toplumsal rol, hayatta sahip olunan roller, ailedeki rol davranışları, kendilerine ait roller, gelecekte üstlenilebilecek roller ile ilgili soruların bulunduğu formu yanıtlamışlardır. Daha sonra oluşturulan dijital çizgi roman ile “toplumsal roller” konusu işlenmiştir. 2 hafta süren uygulama sonrasında, uygulama başında öğrencilere dağıtılan açık uçlu form, yeniden dağıtılmış ve öğrencilerden soruları yanıtlamaları istenmiştir. Uygulama sonunda, ön açık uçlu form ve son açık uçlu formda yer alan ifadeler incelenmiştir. Daha sonra öğrencilerle yüz yüze görüşme gerçekleştirilerek ses kaydı alınmıştır. Yüz yüze görüşmede öğrencilere çizgi roman hakkında sorular yöneltilmiştir. Çalışma neticesinde toplamda 18 tane tema, 50 alt tema, 14 tane kategori, 559 tane kod çıkmıştır. Uygulamada kullanılan dijital çizgi roman ile ilgili uzman görüşleri alınarak gerekli düzeltmeler yapılmıştır.

Uygulama öncesinde toplumsal rolün ne olduğuna ilişkin öğrenci görüşlerine bakıldığında katılımcıların genel olarak toplumsal rol kavramını yine “Rol” kavramını kullanarak açıklamaya çalıştıkları, bunun yanında sorumluluk, hak, toplumsal rol gibi kavramlar üzerinde durdukları ve tiyatro, dizi ya da filmlerde rol almak gibi ilgisi olmayan noktalara değindikleri görülmüştür. Öğrencilerin verdikleri örneklerde özellikle “aile” ve “meslek” üzerinde durdukları görülmüştür. Toplumsal rolün ne olduğuna ilişkin uygulama sonrasındaki görüşler incelendiğinde ise katılımcıların “toplum”, “görev”, “grup” ve “kurum” kavramları üzerinde durdukları, ilgisiz kavramlara yer vermedikleri, toplumsal rollerin zamanla ve içinde bulunulan grup ya

da kurumlara göre değişebileceğini ifade ettikleri, toplumsal rollerle ilgili verdikleri örneklerin çeşitlendiği görülmüştür. Ayrıca öğrencilerin uygulama sonrasında düşüncelerini ifade ederken çizgi roman materyali üzerinden örnekler vererek açıklamaya çalıştıkları dikkat çekmektedir. Bu durum, uygulama sürecinde çizgi roman materyalinin ne kadar etkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Hayatta sahip olunan rollerle ilgili örneklere ilişkin öğrenci görüşleri incelendiğinde; uygulama öncesinde öğrencilerin toplumsal rol ile ilgili örnekler vermek yerine rollerin gerektirdiği sorumluluklarla ilgili örnekler verdiği, daha çok “aile” ve “okul” ile ilgili örneklerin verildiği, bazı öğrencilerin toplumsal rolleri bilmediği ve herkesin bir rolü olmadığını belirten katılımcıların olduğu görülmektedir. Uygulama sonrasındaki öğrenci görüşleri incelendiğinde; “aile” ve “okul” ile ilgili verilen örneklerin devam ettiği ve bu örneklerin çeşitlendiği görülmüştür. Özellikle “okul” ile ilgili verilen örneklerde çizgi romandaki “Nilay” ve “Ahmet” karakterinden bahsederek “futbol takım kaptanı”, “voleybol takım kaptanı” gibi örneklerin verilmesi çizgi romanın öğrencilerin ifadeleri üzerinde etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Uygulama sonrasında “meslek” ile ilgili öğrencilerin verdiği örnekler incelendiğinde de çizgi romanın 11.karesinden bahsedilmesi, çizgi romanın öğrencilerin hayal dünyasını etkilediği ve bu doğrultuda “bilim insanı” gibi örneklerin verildiği görülmektedir. Uygulama sonrasında toplumsal rolleri bilmediğini ya da toplumsal rollerin olmadığını ifade eden hiçbir katılımcıya rastlanmamış ve tüm katılımcıların hayatta sahip olunan toplumsal rollerle ilgili örnekler verdiği dikkat çekmektedir.

Ailedeki rol davranışlarına ilişkin örnekler incelendiğinde; uygulama öncesinde öğrencilerin “anne” ile ilgili olumlu görüşlerinin özellikle yemek ve tezmilik yapma gibi ev işleri, çocukla ilgilenme ve sevgi, saygı, dürüstlük, hoşgörü, eşitlik, yardımseverlik gibi değerler üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Öğrencilerin görüşlerinde bir annenin çalışabileceğine ilişkin hiçbir görüşe rastlanmaması da dikkat çekmektedir. Çalışan anneden beklenen rol davranışlarına ilişkin soruyla ilgili olumlu görüşlere bakıldığında öğrenci ifadelerinin yine “ev işleri” üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Soruda “çalışan” ifadesi geçmeden önce “ekonomi” ile ilgili hiçbir ifadeye rastlanmazken “çalışan” ifadesinin geçmesiyle beraber öğrenciler kendi ihtiyaçlarını karşılama, eve para getirme gibi noktalar üzerinde durmuşlardır. Çalışan anneden beklenen olumsuz rol davranışları ile ilgili öğrenciler, bir annenin çalışması durumunda eviyle ve çocuklarıyla fazla ilgilenemeyeceği üzerinde görüş

belirtmişlerdir. Burada bir anne çalıştığında “annelik” rolünün yerine getirilemeyeceği üzerinde durulması dikkat çekmektedir. Esmer (2012) tarafından meydana getirilen Türkiye Değerler Atlasında ülkemizde henüz okul çağında olmayan bir çocuğun annesi çalıştığı takdirde bundan kötü sonuç alacağı görüşüne katılma oranının %80 olduğu tespit edilmiştir (akt. Özmete ve Zubaroglu Yanardağ, 2016). Ülkemizde kadınlardan istenen en önemli görev ev işlerini yapmaları ve annelik olmaktadır. Kadınlar iş hayatında kariyer evrelerini geçmeye çabalarken aynı anda evde hem eş hem de anne olarak görevlerini yapmaya çalışmaktadır. Pek çok görevi bulunan kadının iş hayatında başarı göstermesi de bu sebeple güç olmaktadır (Yazıcı, 2019). Dönmez Aydın (2006), kadınlar için belirlenen toplumsal rolün sınırını belirten delilin cinsiyete göre bölünen iş bölümü, erkeklerin ve kadınlar yapabileceği şeyler ile ilgili toplumda oluşan düşünceler olarak ifade etmiştir. Bu rol, erkekler ile kadınlara değişik sorumluluklar, roller ve vazifeler atfedilmesini anlatmaktadır. Cinsiyete dayalı iş bölümünü oluşturanlar; toplumun kadın için belirlediği rollerden olan ev işleri, kadın iş gücüne değer ve önem verilmemesi ve çocuk bakımı ve temizlik ile ilgili kadın emeği, anneliğin gerektirdikleri, sigortasız işçi olarak çalıştırılması, yüksek olmayan ücret, kadınların çalışma sahalarının azaltılmasıdır (Dönmez Aydın, 2006).

Babadan beklenen rol davranışları ile ilgili öğrenci düşüncelerine bakıldığında; genellikle “duygusal beklenti”, sevgi, eşitlik gibi “değer” ve “ekonomi” üzerinde yoğunlaştıkları görülmektedir. Öğrenciler anneden beklenen rol davranışları konusunda “çalışan” ifadesini görene kadar “ekonomi” ile ilgili hiçbir görüşe yer vermezken babadan beklenen rol davranışları ile ilgili “çalışan” ifadesini görmeye gerek kalmadan “bütçe”, “para”, “işe gidip gelme” gibi noktalar üzerinde yoğunlaşmışlardır. Babadan beklenmeyen rol davranışları ile ilgili de öğrencilerin kızmak, etrafı dağıtmak gibi noktalar üzerinde durdukları görülmüştür. Çalışan babadan beklenen rol davranışları konusunda öğrencilerin düşünceleri; sevgi, saygı, yardımseverlik, hoşgörü gibi değerlerin yanında çalışmak, işe gitmek, eve para getirmek, evin ihtiyaçlarını karşılamak gibi ekonomik beklentiler ve tamir işi yapmak gibi fiziksel güç gerektiren işler üzerinde yoğunlaşmıştır. Çalışan babadan beklenmeyen öğrenci görüşlerinin ise hiçbir şey beklememe, çalışmama, işten kaytarma, vaktinin kalması, çocuğuyla zaman geçirme ifadeleri üzerinde yoğunlaştığı görülmüştür. Yapılan çeşitli çalışmalarda, kitaplarda kadınlara oranla erkeklerin daha türlü ve değişik meslek grupları içerisinde, ev dışında ve geçimi sağlayan kişi olarak

tasvir edildiği, kadınların da daha çok ev içerisinde ve aile içerisindeki roller ile tasvir edildiği belirtilmiştir (Özaydınlık, 2014). Evvelki dönemlere baktığımızda üretici konumunda olan birey, ev dışında ve fabrikalarda çalışma hayatına katılınca sanayileşmenin de etkisiyle tüketim fazlalaşmıştır ve dolayısıyla paraya olan gereksinim fazlalaşmıştır. Bu noktada babanın taşıdığı rol baskın olarak ekonomik olmuştur ve evi geçindirirken çocuğun beslenmesi, bakımı ve iktisadi gereksinimlerinin giderilmesi rollerini de üstlenmiştir (Mercan ve Tezel Şahin, 2017). Toplumsal anlamda oluşturulan ve sosyo-kültürel anlamda yeniden ortaya konan olaylar hem toplumsal cinsiyet hem de ailedir. Mesela araba arızalandığında onun tamir edilmesinin babanın vazifesi şeklinde görülmesi, gecenin bir vakti bebek ağladığında onunla alakadar olmanın annenin vazifesi olarak görülmesi; aile içerisinde bölüşülen mesuliyetler, iletişim şekli, iş bölümü, ailenin günlük hayatıyla ilgili birbirini takip eden nesne veya olayların cinsiyetleştirildiğini göstermektedir. Toplumda yer alan değerler ile inançlar ailenin alışlagelmiş işlerini ve alışmışlıklarını da etkilemektedir; çünkü aile, toplumdan yalıtılamaz. Kadınların esas vazifelerinin halen çocuk gereksinimlerini sağlama ile ev işleri olması, Avrupa ve Amerika'da yapılan çalışmalarda görülmektedir (Risman ve Johnson-Sumerford, 1998; akt. Tosun, 2010). Sancar (2009) yapmış olduğu araştırmasında Türkiye'de hâkim babalık modelinin evi geçindiren aile babası modeli olduğunu belirtmiştir. Bunun yanında günümüzde modern babalık uygulamaları ile geleneksel değerler temelinde bulunan babalığın birlikte yer aldığı da belirtilmiştir. Sancar tarafından ülkemizdeki en yaygın babalık biçimi, erkeğin geçim sağlama sorumluluğunu yalnız başına üzerine aldığı, kadınların yalnızca ev işlerini hallettiği, kız çocukları okutulsa da erkek çocuklarla eşitsiz görüldüğü "modernleşmiş" aile babalığı olarak belirtilmiştir (Zeybekoğlu, 2013). Ataerkil aile düzeninde baba otoritesi hakimdir ve geleneksel dönemde Türk toplumunda gördüğümüz aile yapısı da ataerkildi. Ataerkil aile yapısında baba, evin geçimini sağlar ve kadın, kocasına bağımlıdır. Özellikle bu yüzden babadan ziyade anne, çocuğa bakma ile ilgili sorumluluğa sahiptir. Babalar bu niteliği modern döneme kadar elinde bulundurmuştur. Dolayısıyla babanın diğer rolleri de bu vazifeye sarf edilen fiziki enerji ile vakitten etkilenmiştir. Geleneksel babalık rolü ile ilgili unsurlara baktığımızda; babalar çocukların zihni gelişimleri ve eğitimsel vaziyetlerine ilgi gösterse de çocuklara ayrılan vakit ve çocuklara bakma bakımından annelerin daha ön planda olduğu, buna rağmen çocuklarına şefkat ile sevgi gösterdiği belirtilmektedir.

Bu ögeler ataerkil aile düzeninin baskınlık gösterdiği dönem ile uyumluluk gösteren babalık rolü göstergeleridir (Demez, 2005; akt. Kakaliçoğlu, 2019).

Akar ve Aksoy (2018) tarafından yapılan bir çalışmada, çocukların anne ve babalarına ilişkin algıları toplumsal cinsiyet bağlamında ele alınmıştır. Sinop'taki bir köy ilkokulunda erken ve orta çocukluk yaş grubunda bulunan 26 çocuk ile gerçekleştirilen bu çalışmada sonucunda; erken çocukluk dönemindeki çocukların baba kavramını işe giden, dördüncü sınıftaki çocukların bizi koruyan kişi fiili ile belirttiği, anne kavramını ise bakım veren ve temizlik- yemek yapan kişi olarak ifade ettikleri tespit edilmiştir. Genel anlamda çocukların anne baba rollerine yönelik geleneksel toplumsal cinsiyet rolü algısına sahip oldukları, anasını ve 4. sınıf öğrencilerinin anneyi temizlik ve mutfakta yemek yapan olarak tasvir ettikleri, babayı da dinlenen, uyuyan, televizyon izleyen, tamir işlerini yapan olarak ifade ettikleri belirtilmiştir. Bu çalışmada, sanayileşme ile kadının aile içerisindeki toplumsal cinsiyet rolünü çalışan anneye göre tekrar biçimlendirmeye yönelik bir veri bulunmamıştır. Aksine annenin evde kalarak çocuğuna bakması ve yetiştirmesi, çalışmaması, ev kadını olarak ev işleri ile ilgilenmesi ideal kabul edilmekte, geçimin güç olması halinde annenin ev gelirin e yardımcı olması gerektiğinin kabul gördüğü tespit edilmiştir. Eril düzende toplumun tayin ettiği rol ve sorumluluklar net olarak karşımıza çıkmaktadır. Ekmeğini kazanmak, iş dünyasına girmek, bakması gereken kişilerin sorumluluğunu üzerine almak, evi geçindirmek erkeğın vazifesi olarak görülmektedir (Çelik, 2016). Powell ve Greenhouse (2010) tarafından yapılan çalışmada, kadınlar için baskın olan işlerin çocuk bakımı ve ev işleri olduğu, erkekler için ise aile rollerine göre iş rollerinin daha mühim olduğu tespit edilmiştir. Aytekin ve diğerleri (2016) tarafından Ankara ilinde yaşayan 4-6 yaş aralığındaki okul öncesi eğitimi alan 579 tane çocukla bir çalışma yapılmıştır. Okul öncesi dönem çocuklarının anne-babalarına yönelik algılarının ele alındığı bu çalışma neticesinde; çocukların genelinin anne kavramını bakım veren, baba kavramını ise işe gitme/meslek fonksiyonu ile ilişkilendirdikleri, çocukların anneyi ev işi yapan ve zamanını mutfakta geçiren, babayı daha çok televizyon seyreden ve zamanını oturma odası/salonda harcayan şekilde tasvir ettikleri, çocukların babalarının en fazla televizyon izlemekten annelerinin ise yemek yapmaktan keyif aldığını düşündükleri, yani çocukların geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde algıya sahip olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Goldman ve Goldman (1983) tarafından yapılan bir çalışmada, çocukların anne ve babalar

arasındaki farklılıkları ve anne-baba rollerini nasıl algıladıkları ele alınmıştır. Çalışma sonucunda; annenin çocuklar tarafından ağırlıklı olarak ev işleri, çocukların bakımı ve düşük statülü işlerle ilişkilendirildiği, babanın ise çocuklar tarafından boş zaman rolünde yüksek statülü mesleklerle meşgul olarak ve ailede otorite-liderlik rolleri oynayan rollerde algılandığı tespit edilmiştir. Summers ve arkadaşları (1999) tarafından yapılan bir çalışmada, anne ve babaların babalık algıları ele alınmıştır ve çalışma sonucunda babaların babalık algısı; para getiren, bakım veren, orada var olan, disiplini ve eğitimi sağlayan, dış ortam ile oyun sağlayan, koruyan, sevgi veren olarak belirtilmiştir.

Ailedeki rol davranışlarına ilişkin uygulama sonrasındaki görüşler incelendiğinde; anneden beklenen rol davranışları ile ilgili öğrenci düşüncelerinin, uygulama öncesinde olduğu gibi “değer”, “ev işleri” ve “çocuklarla ilgilenme” noktaları üzerinde yoğunlaştığı görülmüştür. Bunun yanında öğrencilerin, uygulamadan sonra, “çalışan” ifadesini görmeye gerek kalmadan anneden beklenen rol davranışları ile işçi rolü üstlenme gibi noktalara vurgu yaparak “ekonomi” arasında ilişki kurmaya başlaması dikkat çekmektedir. Ayrıca öğrencilerin uygulamada kullanılan çizgi roman materyalinde yer alan karakterlerin kendilerini etkilediğini belirtmesi ve bu materyalden örnekler vererek düşüncelerini ifade etmeye çalışması da dikkat çeken diğer bir nokta olmuştur. Bu durum, çizgi roman materyalinin öğrencilerin örnekler vermesi üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir ve bir anneden beklenen rol davranışlarının zaman içerisinde değişebileceğinin farkına varmaları dikkat çekmektedir. Çalışan anneden beklenen rol davranışları ile uygulamadan önce öğrencilerin üzerinde durduğu “değer”, “ev işleri” ve ekonomi” arasında kurulan ilişkinin devam ettiği, bu konuyla ilgili bir annenin sahip olabileceği mesleki roller ile ilgili verilen örneklerdeki çeşitliliğin arttığı ve örnekler üzerinde çizgi romanların etkili olduğu görülmüştür. Çalışan bir anneden beklenmeyen rol davranışları ile ilgili uygulamadan sonra öğrencilerin, çalışan annenin eviyle ve çocuklarıyla ilgilenemeyeceğine ilişkin bir görüş belirtmemeleri ve çalışan bir annenin ev işleri ve mesleği haricinde de faaliyetlerde bulunabileceğini belirtmeleri dikkat çekmektedir.

Uygulama sonrasında babadan beklenen rol davranışları ile ilgili öğrenci görüşleri incelendiğinde; uygulama öncesinde belirtilen “duygusal beklenti”, “değer” ve “ekonomi” görüşlerin uygulama sonrasında da devam ettiği ve çizgi romanda geçen kahramanlar olan Ahmet ve onun babasından yola çıkarak uygulama sonrasında

verilen örneklerin çeşitlendiği görülmüştür. Uygulamadan önce bir babanın zaman içerisinde sahip olabileceği rollerin değişmesine ilişkin herhangi bir örneğe rastlanmazken öğrencilerin uygulama sonrasında “emekli” ve “dede” gibi kavramların üzerinde durarak toplumsal rollerin zaman içerisinde değişebildiğinden bahsetmeleri dikkat çekmektedir. Çalışan baba ile ilgili beklenen rol davranışları konusunda öğrencilerin uygulama öncesindeki verilerde olduğu gibi değerler, duygusal ve ekonomik beklentilerinin devam ettiği, bunun yanında çizgi roman üzerinden mesleki rollerden örnekler vererek düşüncelerini ifade etmeye çalıştıkları görülmüştür. Uygulamadan sonra öğrenci görüşleri incelendiğinde çalışan bir babanın girdiği grup veya kurumlara göre rollerinin değişebileceğini fark etmeleri ve Ahmet’in halı sahaya gidip maç yapmasından yola çıkarak eğlenebileceğini belirtmeleri, yani sosyal aktivite yapabileceklerine ve babalık rolü ile mesleki rol dışında başka rollere de sahip olunabileceğine değinmeleri dikkat çekmektedir. Çalışan bir babadan beklenmeyen rol davranışları ile ilgili öğrencilerin “vaktini sadece iş alanına ayırması” şeklinde belirttikleri görüşler, bu bulguyu destekler niteliktedir. Bunların yanında uygulamadan önce çoğunlukla “tamir işi” gibi fiziksel güç gerektiren işlerden bahsedilirken uygulamadan sonra hem baba hem de çalışan baba ile ilgili beklenen roller konusunda “yemek yapmak” gibi örneklerin verilmeye başlanması da dikkat çekmektedir.

Toplumun sahip olduğu şartlar, aile içerisindeki rolleri de etkilemektedir ve dolayısıyla babalık rolü de toplumda meydana gelen değişimlerden etkilenmiştir. Babalar, erken zamanlarda ahlak öğretmeni şeklinde bir rol edinirken daha sonra para kazanarak evin geçimini sağlayan, otorite ve disiplin sahibi, cinsiyet rolüne model teşkil eden, çocuğun hayatına, eğitimine ve bakımına katılan babalar gibi değişik roller edinmiştir. Toplumsal yapıda meydana gelen değişimlerin yanında ulus devlet kavramının ortaya çıkması da babalık rolünü etkilemiştir. Bu kavramın yanında babalık rolünde değişimler meydana getiren; okul gibi kurumlar vasıtasıyla devletin eğitim vazifesini üstlenmesi, aile yapısının değişmesi, kadının çalışma hayatına girmesi gibi nedenlerdir. Çocuk bakımında, kadınların çalışma hayatına girmesi ve çalışmanın uzun zaman dilimi gerektirmesi sonucu babalar da aktif olmaya başlamıştır (Mercan ve Tezel Şahin, 2017).

Gelişmekte olan veya gelişmiş geleneksel toplumlara bakıldığında kadınlardan istenen özel alan çerçevesinde çocuk bakımı, ev işleri ve ailenin psikolojik/duygusal doyum ihtiyacını gidermek, erkeklerden istenen ise ailenin geçimini sağlamak ve kamusal

sahada başarı göstermekti. Evin geçimini sağlama, kadının çalışma yaşamına başlamasıyla beraber yalnızca erkeğin görevi olmanın dışında kalmıştır. Kadın, geleneksel aile yapısında ev içi/özel sahada görülürken çekirdek aile düzenine geçilmesiyle erkeğe ait görülen kamusal alanda görülmeye başlamıştır (Zeybekoğlu, 2013).

Çizgi roman uygulamasından sonra ailede görülebilecek rollere ilişkin anne, baba, çalışan anne ve çalışan baba dışında verilen örneklerin uygulama öncesine kıyasla çeşitlendiği görülmüştür.

Öğrencilerin kendilerine ait toplumsal rollere ilişkin görüşleri incelendiğinde; uygulama öncesinde öğrencilerin düşüncelerini çoğunlukla “okul” ve “aile” ile ilişkilendirdiği, toplumsal rol yerine kötü söz kullanmamak ya da derse zamanında girmek gibi toplumsal rolün gerektirdiği “sorumluluk” üzerinden örnekler verdiği görülmüştür. Ayrıca kendine ait bir toplumsal rolün bulunmadığını belirten katılımcıların olduğu da dikkat çekmektedir. Uygulama sonrasında öğrencilerin kendilerine ait toplumsal rollere ilişkin düşünceleri incelendiğinde; uygulama öncesinde olduğu gibi “aile” ve “okul” üzerinde durdukları, daha çeşitli örneklerle rastlanmadığı, bunun yanında öğrencilerin uygulama sonrasında toplumsal role uygun örnekler verdikleri ve sorumluluk kavramıyla toplumsal rolün arasındaki ilişkiyi kavradıkları, hem zamana hem de içinde bulunulan grup ya da kurumlara göre toplumsal rolün değişebileceğine ilişkin örnekler verdikleri ve uygulama sonrasında kendine ait toplumsal rolün olmadığını belirten hiçbir katılımcıya rastlanmadığı, uygulama sonrasında katılımcıların hepsinin kendilerine ait toplumsal rolün bulunduğunu belirterek buna ilişkin örnekler verdikleri görülmüştür.

Gelecekte üstlenilebilecek toplumsal rollere ilişkin öğrenci görüşleri incelendiğinde; uygulama öncesinde “aile” ve “mesleki roller” ile ilgili örneklerin yoğunlukta olduğu görülmüştür. Gelecekte üstlenilebilecek toplumsal roller yerine “karşıdaki kişiye sevgili ve saygılı davranma” veya “derse zamanında girme” gibi örnekler verilerek daha çok “sorumluluk” ve “değer” kavramlarına yer verdikleri görülmüştür. Uygulama sonrasında öğrencilerin gelecekte üstlenilebilecek rollere ilişkin görüşleri incelendiğinde; toplumsal rol ile sorumluluk arasındaki ilişkiyi kavradıkları ve toplumsal role uygun örnekler verdiği, görüşlerin uygulama öncesinde olduğu gibi “aile” ve “mesleki roller” üzerinde yoğunlaştığı fakat uygulama öncesine kıyasla bu

örneklerde çeşitlenmelerin olduğu ve çizgi romandan bolca örnekler verildiği görülmektedir.

Buradan itibaren uygulama sonrasında öğrencilerin çizgi romana ilişkin görüşlerinden elde edilen sonuçlara yer verilecektir.

Uygulama sonrasında öğrencilerin çizgi romana ilişkin görüşleri incelendiğinde; çizgi romanda öğrencileri en çok etkileyen kesitlerle ilgili öğrenci görüşlerinin “Geleceğe Gidip Ailelerini Görmeleri”, “Büyüyünce Ne Olduklarını Görmeleri”, “Anne ve Babanın Yaşlanmış Hallerini Görmeleri”, “Nilay ve Ahmet’in Büyüyünce Evlenmesi”, “Nilay ve Ahmet’in Çocuklarının Olması” üzerinde yoğunlaştığı görülmüştür.

Öğrencilerin çizgi romanın kendileri için ne sağladığına ilişkin görüşleri incelendiğinde düşüncelerini; “Tavsiye Verici”, “Öğretici”, “Bilgilenmeyi Sağlayıcı”, “Faydalı”, “Ayırt Etmeyi Sağlayıcı”, “Kalıcılık”, “Anlaşılır Kılma”, “Mantıklı”, “Mesaj Verici”, “Tanım Yapıcı”, “Kavramayı Sağlayıcı”, “Açıklayıcı”, “Kolay Cevap Vermeyi Sağlama” şeklinde belirttikleri görülmüştür. Sarıbyık (2018) tarafından yapılan bir çalışmada 3. Sınıf Hayat Bilgisi ve 4. Sınıf Sosyal Bilgiler dersinde Türk tarihi ile ilgili konuların öğretilmesinde tarihi çizgi romanların kullanılması konusunda öğretmen görüşleri ele alınmıştır. Çalışma neticesinde; öğretmenler çizgi romanın kolay okunması ve görsel öğeleri barındırması açısından öğrencilerin anlama, okuma, dinleme, yazma becerilerinin gelişeceğini belirtmişlerdir. Bu çalışmada, Sosyal Bilgiler dersinde yer alan kültür ve tarih konularının öğretilmesinde ve milli bilinç oluşturulmasında çizgi roman materyallerinin etkili olduğu, çizgi roman materyallerinin eğitime yarar sağlayacağı, çizgi romanların yaratıcı düşünme becerisini geliştireceği ve öğrencilere okumayı sevdireceği, anlaşılması zor olan konuları anlamlandırmayı kolay hale getireceği ve öğrencilerin daha aktif hale geleceği sonuçlarına ulaşılmıştır. Yıldırım (2016) tarafından yapılan bir başka çalışmada, sınıf öğretmeni adaylarının eğitici çizgi roman hakkındaki görüşleri ele alınmıştır. Bu çalışma neticesinde öğretmen adayları çizgi romanın kalıcılığı sağladığı ve etkili bir eğitim oluşturduğu, renklilik ve görsellikten ötürü ilgi çekici olduğu, soyut ve zor konuların anlaşılmasında ve dersin sıkıcı olduğu yerlerde çizgi romanlardan yararlanılabileceğini ifade etmişlerdir. Şentürk (2020) yapmış olduğu çalışmada, çizgi romanların eğitsel olarak kullanılmasını özendiren niteliklerden birinin öğrenilenler üstünde kalıcılık oluşturması olduğunu belirtmiştir.

Öğrencilerin çizgi romandan çıkardıkları derse ilişkin düşünceleri incelendiğinde düşüncelerini; “Rolün Önemini Anlama”, “Sorumluluklarını Yerine Getirme”, “Rollerin Değişime Uğraması”, “Birden Fazla Role Sahip Olunması”, “Rollerin Artması” şeklinde belirttikleri görülmüştür.

Öğrencilerin çizgi romanda kendilerini en çok etkileyen şeye ilişkin görüşleri incelendiğinde; “Rüya Görmeleri”, “Karakterlerin Sorumluluklarını Yerine Getirmesi”, “Rollere Nasıl Yetişildiğinin Farkına Varılması”, “Büyüklik Hallerini Görmeleri”, “Birden Fazla Rol Olabildiğini Gösterme”, “Rollerin Değişime Uğrayabileceğini Görme”, “Toplumsal Rolün Tanımı”, “Hepsi” şeklinde belirttikleri görülmüştür.

Tüm bu görüşler incelendiğinde çizgi roman materyalinin öğrenci görüşlerini olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Özellikle her akşam yatmadan çizgi romanı okuyanların yoğunlukta olması, çizgi romanın tavsiye veren, öğreten, bilgilenmeyi sağlayan, faydalı, ayırt etmeyi sağlayan, kalıcılığı sağlayan, anlaşılır kılan ve tanımlayan, mesaj veren, mantıklı, kavramayı sağlayan, açıklayıcı, kolay cevap vermeyi sağlayan bir materyal olarak görülmesi; öğrencilerin uygulamadan sonra rolün önemini anlama, sorumlulukların farkına varma, rollerin değişime uğrayabileceğini ve artabileceğini anlama, birden fazla role sahip olunabileceğinin farkına varma noktaları üzerinde durması ve yapılan görüşmeler esnasında her detayın en ince detayına kadar örnekler vererek açıklanmaya çalışılması, çizgi roman materyalinin öğrenci düşünceleri ve ifade etmeleri üzerinde ne kadar etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Esmer (2014) tarafından yapılan bir çalışmada çocuk eğitimi bakımından çizgi romanlar incelenmiştir. Çalışmada çizgi romanların çocuklara güzel vakit geçirtmek, okumayı sevdirmek gibi desteklerinin yanı sıra çocuklara dürüstlük, yardımseverlik, temizlik, beslenme alışkanlığı, hayvan sevgisi, coğrafya bilgisinin gelişmesi, adil olma, dostluğun önemi gibi kavramları kazandırmasının da söz konusu olduğu, çocuklardaki empati yeteneğini geliştirdiği değinilen noktalar içerisinde yer almaktadır.

Uygulama sonrasında öğrencilerin çizgi romandan sonra toplumsal rollerle ilgili düşüncelerinde değişiklik olup olmadığına ilişkin görüşleri incelendiğinde; çizgi romandan önce öğrencilerin özellikle karmaşıklık, kavramları birbirine karıştırma ve bazı yanlış bilgilere sahip oldukları üzerinde durdukları, çizgi romandan sonra ise toplumsal rolün ne anlama geldiğini öğrendiklerini, örnek verebildiklerini, kavramları

artık birbirine karıştırmadıklarını, bazı rollerin zamanla değişebileceğini ve birden fazla rolümüzün olabileceğini öğrendiklerini, rollerin ve sorumlulukların önemini anladıklarını, bazı rollerin doğuştan bazılarının ise sonradan kazanılabileceğini öğrendiklerini belirtmişlerdir. Öğrencilerin düşüncelerinde zaman ve kronolojiyi algılama becerisinin baskın olduğu görülmektedir. Bu durum, geliştirilen dijital çizgi roman materyalinin Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan zaman ve kronolojiyi algılama becerisine hizmet ettiğini destekler niteliktedir.

Geleneksel döneme oranla modern toplumlara baktığımızda rollerin oldukça değiştiği görülmektedir. Modern toplumlarda toplumsal etkinliklerin fazlaşması neticesinde bireyler farklı davranış ortamlarında bulunmuşlardır ve gün içerisinde farklı zamanlarda farklı statüler, farklı davranış ortamları ve farklı roller yerine getirmişlerdir. İnsanlar çok sayıda statü ve bu doğrultuda çok sayıda rolü, modern toplumlarda oluşan siyasal ve teknolojik gelişmeler, sosyo-ekonomik yapı farklılıkları, mütakabil kültür etkileşimi neticesinde ortaya koymaktadır (Eroğlu, 2009: 106; akt. Eryiğit Günler 2011). Mesela biri okulda öğretmen ve müdür iken aynı anda sivil toplum teşkilatında bir üye, doktora yapan öğrenci, bir eş ve baba olarak birden çok toplumsal rolü aynı günde göstermesi gerekmektedir (Eryiğit Günler, 2011).

Çizgi romanda en çok beğenilen unsurlara ilişkin öğrenci görüşleri incelendiğinde; en çok beğenilen rollere ilişkin öğrencilerin “Öğrenci”, “Anne”, “Kardeş”, “Voleybol Takım Kaptanı”, “Öğretmenlik”, “Doktorluk” örnekleri üzerinde yoğunlaştığı ve özellikle öğrenci rolünü beğenme üzerinde “özdeşleşme” nin etkili olduğu görülmüştür. Yani öğrenciler, çizgi romandaki “öğrenci” ve “kardeş” rolünü kendi öğrencilikleri ile ilişkilendirerek düşünmüşler ve çizgi romanda yer alan karakterler ile kendilerini özdeşleştirmişlerdir. Bu durum, çizgi roman materyalinin öğrencilerin kendilerini karakterler ile özdeşleştirerek daha iyi kavramalarını ve anlamalarını sağladığını göstermektedir. Öğrencilerin anne rolünü beğenmeleri üzerinde “öğüt verme”, “faydalı olan açıklamalar yapma”, “rol tanımı yapma” noktalarının etkili olduğu, mesleki rolleri sevme nedenlerinin de “mesleki sevgi” ve “özdeşleşme” olduğu görülmüştür. Öğrenciler çizgi romanda yer alan karakterlerin yerine kendilerini koyarak hayal ederler ve o karakterler ile kendilerini özdeşleştirirler. Çizgi roman materyali, toplumsal sorunların bilincine varmayı sağlar ve bu konularla ilgili empati yapmayı sağlar (Williams, 2008; akt. Yüzbaşıoğlu, 2022). Weitkamp ve Burnet (2007)

tarafından yapılan çalışmada çocukların çizgi romanı okumayı eğlenceli buldukları ve karakterle etkileşim kurdukları belirtilmiştir.

Çizgi romanda en çok beğenilen kareye ilişkin öğrenci görüşleri incelendiğinde; “Annenin Toplumsal Rolü Anlattığı 33. Kare”, “Ahmet’in Rollerine Nasıl Yetiştiğini Anladığı 43. Kare”, “Ahmet’in “Kardeşimmm!” Diye Seslendiği 13. Kare”, “Nilay’ın Duygulandığı ve Öğretmen Olduğunu Anladığı 30. Kare”, “Nilay’ın Büyümüş Halinin Abisiyle Konuştuğu 19. Kare”, “Kapının görüldüğü üzerinde ‘click’ yazan 18. Kare”, “Nilay’ın Büyüdüğünü Anlayarak Annesiyle Konuştuğu 34. Kare” üzerinden örnekler verildiği görülmektedir. Öğrencilerin çizgi romandaki kareleri beğenme nedenleri ele alındığında; açıklama yapma ve anlamayı kolaylaştırma, sorumluluğun önemini anlama, zaman yolculuğuna çıkma, özdeşleşme, gelecekteki rolünü öğrenme, gelecekteki halini görme, heyecan verme, farkına varma üzerinde yoğunlaştıkları görülmektedir. Topkaya ve Yılar (2015) tarafından yapılan bir çalışmada eğitici çizgi romanlara ilişkin öğrenci görüşleri ele alınmıştır. Çalışma neticesinde öğrencilerin eğitici çizgi romanı beğendikleri görülmüştür. Öğrenciler, bu materyaller sayesinde verilmek istenen mesajların net ve kısa bir şekilde verildiğini, çizgi romandaki dilin ders kitaplarındaki gibi uzun olmadığını, materyaldeki karakterlerle özdeşim kurduklarını, çizgi romanın okuma alışkanlığı sağlayarak derse karşı ilgiyi arttırdığını ifade etmişlerdir.

Çizgi romanda en çok beğenilen karakterlere ilişkin öğrenci görüşleri ele alındığında; materyalde en çok sevilen karakterlerin anne, Nilay ve Ahmet olduğu görülmüştür. Öğrencilerin anne karakterini sevme nedenlerine bakıldığında “ders çıkarmayı sağlama”, “açıklama yapma”, “tanım yapma”, “anlamaya yardımcı olma”, “örnek verme” üzerinde durdukları; Nilay karakterini sevme nedenlerine bakıldığında “sevgi”, “voleybolcu olma”, “öğretmen olma”, “özdeşleşme”, “örnek alma”, “sorumluluklarını yerine getirme”, “30 yıl sonraki halini görme” üzerinde durdukları; Ahmet karakterini sevme nedenlerine bakıldığında ise “futbol oynama”, “doktor olma”, “baba olma”, “eğlenceli olma” üzerinde durdukları görülmüştür. Çizgi romanda yer alan kahramanlar adalet, doğruluk, yardımseverlik, saygı, hoşgörü ve sevgi gibi değerlerin muhafaza edilmesi hususunda topluma mesajlar iletmekte ve toplumsal değerleri yansıtmaktadır (Sarıbyık, 2018).

Uygulama sonrasında kendi yapacakları çizgi romana ilişkin öğrenci görüşleri incelendiğinde; aile ile ilgili görüşlerin “Çocukların Görevlerini Tamamlamadıkları

İçin Uyarılması”, “Bir abinin ve Kardeşin Okuldaki Sorumlulukları”, “Anne ve Baba ile Çocuklarının Yaşlılık Halleri”, “Evde Çocuk Olan Birinin Öğrencilik Hayatı”, “Ödevlerini Yapmayan Bir Çocuğun Sorumluluğun Ne Kadar Önemli Bir Şey Olduğunu Anlaması”, “Bahçede Top Oynayan Kardeşlerin Kafalarına Top Gelince Geleceğe Gitmeleri” üzerinde yoğunlaştığı görülmüştür. Mesleki rollere ilişkin görüşlerin “Bir Öğretmenin ya da Bir Doktorun Farklı Rollerinin Olması”, “Bir Avukat ile Suçlu Birinin Hikayesi” şeklinde belirtildiği görülmüştür. Öğrencilerin kendi oluşturacakları çizgi romanı çoğunlukla uygulamada kullanılan çizgi roman gibi yapmak istediği ve “sorumluluk” değeri üzerinde durmak istedikleri, çizgi romanı anlatırken kendi hayatlarından da örnekler katmaları dikkat çekmektedir. Öğrenci görüşlerinde “aynı anda birden fazla role sahip olabilmek” ile ilgili örneklerin verildiği görülmüştür. Ayrıca öğrencilerin düşüncelerini ifade ederken uygulamada kullanılan dijital çizgi romandan bolca örnek vermeleri, çizgi roman materyalinin etkili ve kalıcı olduğunu destekler niteliktedir.

Uygulama sonrasında öğrencilerin çizgi romandaki anne ve baba rollerini sevmeye nedenleri ile kendi oluşturacakları çizgi romandaki anne ve baba rollerine ne şekilde yer vereceklerine ilişkin görüşleri incelendiğinde; öğrencilerin çizgi romandaki anne ve baba rollerini sevmeye nedenleri olarak “Ahmet’e Rollerinin Değiştiğini Anlatmaları”, “Hem Çocuklarına Bakıp Hem De Çalışabilmeleri”, “Anne ve Baba Rolüne Ek Başka Rollerinin De Olması”, “Çocuklarına Rollerini ve Sorumlulukları Güzel Tanımlamaları ve Anlatmaları”, “Çocuklarına Öğüt Vermeleri”, “Çocuklarına Doğru Yolu Göstermeleri”, “Babanın Torunlarına Bakması” ifadeleri yer almıştır. Kendi oluşturacakları çizgi romandaki anne ve baba tasvirine ilişkin öğrenciler “Çocuklara Ders Vermeleri”, “Çocukları Yönlendirmeleri”, “Anne ve Babadan Birinin İyi ve Birinin Kötü Olması”, “Anne ve Babanın Evlatları ile Olan İlişkisi”, “Çocukları Sorumluluklarını Yerine Getirmeleri Konusunda Uyarmaları”, “Anne ve Babanın Çocuklarının Büyümüş Hallerini Görmeleri”, “Öğüt Vermeleri”, “Anne ve Babanın Okula Gelip Çocukları İçin Öğretmenle Konuşması”, “Çalışan Anne ve Babanın Çocuklarına Bakması”, “Anne ve Babanın Toplumsal Rolü Soran Çocuklarına Bunu Anlatması” şeklinde düşüncelerini belirtmişlerdir. Öğrencilerin görüşleri incelendiğinde tüm öğrencilerin çizgi romanlarında “anne” ve “baba” rollerine yer vermek istedikleri görülmüştür. Uygulamada kullanılan çizgi romanı sevmeye nedenleri ve kendi yapacakları çizgi romanda anne ve babayı nasıl tasvir edecekleri ile ilgili

öğrenci düşüncelerinin “açıklama yapma”, “öğüt verme”, “bilgi verme”, “sorumlulukların yerine getirilmesi konusunda uyarı yapma” görüşleri üzerinde yoğunlaştığı görülmüştür. Veriler incelendiğinde öğrenciler için açıklayıcı olan ve bilgi veren ilgi çekici materyallerin onlar üzerinde daha çok etkili olduğu tespit edilmiştir.

Uygulama sonrasında öğrencilerin yakın çevrede çizgi romandaki gibi rollerin olup olmadığına ilişkin görüşleri incelendiğinde; öğrencilerin çizgi romanda yer alan tüm karakterleri hatırladıkları ve bu karakterlere ilişkin örnekler verdikleri, uygulamada kullanılan çizgi romanda kendi yaşamlarından örnekler buldukları, yani çizgi romanla kendi günlük yaşamlarını bağdaştırabildikleri görülmüştür. Çizgi romanlar öğrenciyi pasiflikten çıkararak aktif öğrenme ortamı sunmaktadır. Öğrenciler dünya ve çevremizle ilişkili bir senaryosu bulunan ve zevk alarak okudukları bir çizgi roman sayesinde, gerçek hayatla sınıfta öğretilenleri ilişkilendirme konusunda güçlük çektikleri noktaları daha kolay ilişkilendirme imkanına sahip olurlar (Cheesman, 2006). Çizgi romanların kullanılması öğrencilerin sosyal ve günlük yaşamı ile ilgili durumların yanında önerilen tema üzerinde düşünme imkânı, alternatif ve çözüm arayışını, öğrenmede özerkliği sağlamaktadır. Çizgi romanı öğretici bir araç olarak düşündüğümüzde anlatının önerdiği değişik durumlarla ve karakterlerden meydana gelen farklı imgelerle çalışmanın yanında öğrenciyi başka bilgi alanlarına da çekebilmektedir (Rota ve Izquierdo, 2003).

Uygulama sonrasında öğrencilerin başka hangi konu ve ders ile ilgili bir çizgi roman isteyeceklerine ilişkin görüşleri incelendiğinde; çizgi roman istenen konulara ilişkin öğrenci düşüncelerinin “Davranışlarımız”, “Orta Asya Türk Devletleri”, “Çevre”, “Ormanlarımızı Temiz Tutmak”, “Hak”, “Her Konu”, “Meslekler” üzerinde yoğunlaştığı; bunun sebepleri konusundaki düşüncelerinin de “Çizgi Romanın Anlamayı Kolaylaştırması”, “Çizgi Romanı Okumanın Güzel Olması”, “Çizgi Romanın Kalıcı Olması”, “Çizgi Romanla Daha Fazla Açıklama Yapılabilmesi”, “Çizgi Roman ile Daha Çok Bilgi Verilebilmesi”, “Çizgi Romanın Eğlenceli Olması”, “Çizgi Romanın Empatyi Sağlaması”, “Çizgi Romanın Eğlenerek Öğretmesi”, “Çizgi Romanın Kavramayı Kolaylaştırması” olduğu görülmüştür. Öğrencilerin görüşleri ele alındığında özellikle “Orta Asya’da Kurulan İlk Türk Devletleri” konusu üzerinde durdukları, sebep olarak da bu konuda çok bilgi olduğu için çizgi romanın bu konuyu daha anlaşılır kılabileceğini, konu karmaşık olduğundan dolayı çizgi romanın anlamayı kolaylaştıracağını, çizgi romanın kalıcılığı sağladığını, çizgi romanın

eğlenceli olduğunu ve empati yapmayı kolaylaştırdığını belirtmeleri dikkat çekmektedir. Çizgi roman yapılması istenen derslere ilişkin öğrenci görüşleri incelendiğinde; öğrencilerin Türkçe, Fen Bilimleri ve Matematik dersleri üzerinde durdukları; sebep olarak da bu derslerin zor ve karışık olması, derslerde çok bilginin ve kelimenin olması, derslerin anlaşılması ve dersler arasındaki benzerlik düşünceleri üzerinde yoğunlaşmıştır. Öğrenci görüşleri incelendiğinde, öğrencilerin Türkçe ve Sosyal Bilgiler dersi arasında benzerlik bulunduğunu belirtmeleri, Türkçe, “Fen Bilimleri ve Matematik derslerinin öğrencilere zor ve karmaşık geldiğini ve bu dersleri anlamada güçlük çektiklerini ifade etmeleri dikkat çekmektedir. Öğrenciler, çizgi roman materyalini anlamayı ve kavramayı kolaylaştırıcı bulmaktadır ve bu materyalin kalıcılığı sağladığını, açıklayıcı ve bilgi verici olduğunu, eğlenerek öğrenmeyi sağladığını, karışıklığı ve zorluğu giderici olarak öğretici olduğunu belirtmişlerdir. Öğrencilerin düşüncelerinden derslerde kendileri için soyut kalan kavramlarda ve konularda daha çok zorlandıkları, çizgi romanın bu kavramları ve konuları somutlaştırmayı sağlayacağı görülmüştür. Canbulut (2022) tarafından yapılan bir çalışmada, öğrencilerin soyut bir ders olan Matematik dersini öğrenme ve anlama konusunda sıkıntılar yaşadığı belirtilerek ilkökul 2.sınıf bölme işlemi konusunda eğitici çizgi romanların kalıcılığa ve başarıya etkisi ele alınmıştır. Çalışma sonucunda çizgi roman kullanılan deney grubu öğrencilerinin başarı puanlarının kontrol grubundaki öğrenciler ile kıyaslandığında deney grubu öğrencilerinin lehine anlamlı bir fark oluşturulduğu, yani çizgi romanla yapılan eğitimin öğrenci başarısı üzerinde olumlu etki oluşturduğu tespit edilmiştir. Öğrencilere verilmek istenen bilgiler sadece takrir yoluyla verildiğinde olumsuz bir durum oluşacağından dolayı çocukların kavramları öğrenerek belli bir şemaya oturtması ve buradan alarak kullanması zorlaşmaktadır. Çizgi roman materyali sayesinde ise öğrenciler pasiflikten kurtularak bilgileri somutlaştırabilecek ve kalıcılık sağlanacaktır (Canbulut, 2022).

Topkaya (2016) tarafından yapılan başka bir çalışmada eğitsel çizgi romanların kavram karikatürlerinden daha çok akademik başarıyı arttırdığı ve çizgi romandaki eğlenceli diyalogların öğrencilerin konuya olan ilgisini arttırarak öğrenmelerin olumlu yönde etkilendiği belirtilmiştir. Çizgi romanda konu günlük hayatla ilişkilendirilebildiği için ve görseller ve yazılar birlikte verildiğinden bu materyal öğrenciler için karmaşık ve güç olan konuların anlaşılmasını sağlamaktadır. Eğitim konuları, çizgi roman materyali sayesinde daha eğlenceli hale gelmektedir (Leylak,

2022). Lazzarich (2012) çalışmasında, deneklerin çoğunun çizgi romanların derslerde pratik olarak kullanılabilceği tezine katıldıklarını ve gençler arasında popüler olduğunu belirtmiştir. Çizgi romanlar eğlenceli oldukları kadar eğitici ve öğrenme sürecinde monotonluğu azaltarak öğrenmesi güç olan konuların öğrenilmesinde eğlenceyi artırmaktadır (Lazzarich, 2012). Görüldüğü gibi çeşitli araştırmalarda elde edilen bulgular, bu çalışmadaki sonuçları destekler niteliktedir.

Bu araştırma sonucunda geliştirilen öneriler şu şekildedir:

- Bu çalışma, kız öğrenciler ile sınırlı olduğundan sonuçlar erkek öğrencilerle de test edilebilir.
- Öğrencilerin içinde bulunduğu topluma uyum sağlaması, sosyalleşebilmesi ve toplumsal rollerinin farkında olan bir birey olarak karşısına çıkabilecek toplumsal sorunları çözme becerilerini geliştirmesi açısından toplumsal roller ile ilgili oluşturulan çizgi roman materyallerinin öğrenme-öğretme sürecinde kullanılması fayda sağlayabilir.
- Öğretmenler, öğrenilenlerin kalıcılığını sağlayabilmek ve öğrencilerin eğlenerek öğrenmelerini destekleyebilmek için çizgi roman materyaline öğrenme-öğretme sürecinde daha çok yer verebilir.
- Toplumsal roller ile ilgili öğrencilerin kendi çizgi romanlarını oluşturmalarına yönelik proje ödevleri verilebilir.
- Öğrencilerin kendi çizgi romanlarını oluşturmaları için, sınıf ortamı uygun olacak şekilde düzenlenmelidir ve gerekli araç gereçler temin edilmelidir.
- Gerek hizmet öncesi eğitimde gerekse hizmet içi eğitimde, farklı konularda çizgi roman materyalinin kullanılmasına yönelik verilecek eğitimler çoğaltılabilir.

KAYNAKÇA

- Aggleton, J. (2018). Defining digital comics: a British Library perspective. *Journal of Graphic Novels and Comics*, 10(4), 393-409.
- Akar, T., & Aksoy, A. B. (2018). Çocukların anne babalarına yönelik algılarının toplumsal cinsiyet bağlamında incelenmesi. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(1), 31-46.
- Alkan, S. (2015). *Kadınların toplumsal rolleri ve stres* (Yayın No. 471532) [Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Altınova, H. H., & Duyan, V. (2013). Toplumsal cinsiyet algısı ölçeğinin geçerlik güvenirlik çalışması. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 24(2), 9-22.
- Arabacı, B. (2021). *Yabancı dil olarak Almanca alanında dilsel ve kültürel yeti için çizgi romanlar* (Yayın No. 683597) [Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Arslan, M. (2007). Eğitimde yapılandırmacı yaklaşımlar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 40(1), 41-61.
- Asıl, F. (2022). *Sinemada çizgi roman estetiği: "Scott Pilgrim Dünyaya Karşı" filminin çizgi romanı ile karşılaştırılması* (Yayın No. 737354) [Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Aytekin, Ç., Artan, İ., Kangal, S. B., Çalışandemir, F., & Özkızıklı, S. (2016). Investigating the perception of children about parents. *Mehmet Akif Ersoy University Journal of Faculty of Education*, 38, 168-188.
- Canbulut, D. (2022). *Eğitici çizgi romanların ilkökul 2. sınıf bölme işlemi konusunda başarı ve kalıcılığa etkisi* (Yayın No. 734749) [Yüksek Lisans Tezi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Cantek, L. (1996). *Türkiye'de çizgi roman*. İletişim Yayınları.
- Cary, S. (2004). *Going graphic: Comics at work in the multilingual classroom*. Portsmouth, NH: Heinemann.
- Cheesman, K. (2006). Using comics in the science classroom. *Journal of College Science Teaching*, 35(4), 48.
- Cihan, N. (2014). Eğitsel araç olarak çizgi romanın ilköğretim 8. sınıf Türkçe ders konularına uyarlanması. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 3(3), 313-321.
- Coşgun, Z. (2002). *Eğitim ve toplumsal cinsiyet: Okul öncesi dönemde cinsiyete dayalı toplumsal rollerin öğrenilmesi* (Yayın No. 110194) [Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

- Çelik, G. (2016). Erkekler de ağlar!": Toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında erkeklik inşası ve şiddet döngüsü. *Fe Dergi*, 8(2), 1-12.
- Çetin, Y. (2010). Okutan çizgiler. *Milli Folklor*, 85, 193-198.
- Çetinkaya, M. C., (2019). *Amerikan çizgi romanlarında postmodernizm etkisi: Alternatif çizgi romanlar* (Yayın No. 569150) [Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Çiçek Şentürk, Ö. (2020). *Argümantasyon destekli eğitici çizgi romanların öğrencilerin çevreye yönelik ilgi, motivasyon ve akademik başarılarına etkisi ile öğrenci deneyimleri* (Yayın No. 620301) [Doktora tezi, Gazi Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Çiydem, E., & Kaymakçı, S. (2021). Türkiye’de sosyal bilgiler dersinin yönelimi üzerine bir değerlendirme. *İnsan ve İnsan*, 8(27), 179-207.
- Demirtaş, H. (2016). *Türk sinemasında 1960-1980 yılları arasında çizgi roman uyarlaması fantastik filmlerde erkek kahraman temsili* (Yayın No. 375284) [Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Derdiyok, R. (2019). *Çizgi romanlarda kadın karakterlerin nesneleştirilmesi üzerine karşılaştırmalı bir inceleme ve bir çizgi roman uygulaması* (Yayın No. 541043) [Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Doğan, İ. (2016). *Sosyoloji kavramlar ve sorunlar*. Pegem Akademi.
- Doğanay, A. (2008). Çağdaş sosyal bilgiler anlayışı ışığında yeni sosyal bilgiler programının değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(2), 77-96.
- Dönmez Aydın, H. (2016). *Feminist sanatçıların kadınlara biçilen toplumsal role sanatsal direnme yöntemleri açısından Türk ve yabancı sanatçıların karşılaştırılması* (Yayın No. 422964) [Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Ekinci Efecioglu, E. (2013). *The Role of Graphic Novels in Teaching English as a Foreign Language* (Yayın No. 339076) [Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Esmer, B. (2014). *Çizgi romanların çocuk eğitimi açısından incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Ekachai, D., & Drout, C. (1996). Gender roles in Japanese comics. *Journal of the Illinois Speech and Theatre Association*, 47, 19-24.
- Fichter, J. H. (2019). *Sosyoloji nedir*. Anı Yayıncılık.
- Gazioğlu, F. (2018). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ailedeki sosyal rollerin zaman içerisindeki değişimine ilişkin görüşlerinin incelenmesi* (Yayın No. 511973) [Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Giddens, A. (2012). *Sosyoloji*. Kırmızı Yayınları.
- Goffman, E. (2004). *Günlük yaşamda benliğin sunumu*. Metis Yayınları.
- Goldman, J. D., & Goldman, R. J. (1983). Children's perceptions of parents and their roles: A cross-national study in Australia, England, North America, and Sweden. *Sex Roles*, 9, 791-812.

- Greenfield, D. (2017). *Beyond super heroes and talking animals: Social justice in graphic novels in education* (Publication No. 10636592) [Doctoral dissertation, Pepperdine University]. ProQuest Dissertations & Theses Global.
- Günay, G., & Bener, Ö. (2011). Kadınların toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde aile içi yaşamı algılama biçimleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 153(153), 157-171.
- Güngör, A. (2021). Feminizm ve Çizgi Roman. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 11(1), 85-101.
- Güngör, A., & Atılğan, Ş. (2020). Kültürel anlatılardan amazon kadınları mitlerine: Hareketli çizgi roman uygulamaları. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, (26), 441-466.
- Günler, O. E. (2011). *Hemodiyaliz hastalarında hastalığa bağlı toplumsal rol değişimi beklenti ve sorunları: Bir sağlık sosyolojisi çalışması* (Yayın No. 294554) [Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Gürsoy, H. C. (2018). *Kitap okuma alışkanlığının kazandırılmasında yardımcı bir araç olarak çizgi romanların kullanılması* (Yayın No. 524099) [Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Hacıömeroğlu, F. B. (2022). *Sosyal rollerin otobiyografik anılar üzerindeki etkileri: arkadaşlık ve öğrencilik anılarının içeriği, işlevleri ve fenomenolojisi* (Yayın No. 750636) [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Medipol Üniveristesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Hosler, J., & Boomer, K. B. (2011). Are comic books an effective way to engage nonmajors in learning and appreciating science. *CBE—Life Sciences Education*, 10(3), 309-317.
- İçli, G. (2017). *Sosyolojiye giriş*. Anı Yayıncılık.
- İlhan, G. O., Gazel, A. A., Danışman, İ., & Oruç, Ş. (2016). Sosyal bilgiler öğretiminde çizgi romanların kullanımı (Yayın No. 447716) [Doktora Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- İlhan, G. O., Kaba, G., & Sin, M. (2021). Usage of Digital Comics in Distance Learning during COVID-19. *International Journal on Social and Education Sciences*, 3(1), 161-179.
- İlhan, G. O., & Oruç, Ş. (2019). Sosyal bilgiler dersinde çizgi roman kullanımı: Teksas tarihi. *Eğitim ve bilim*, 44(198).
- Kaba, G. (2021). *Sosyal Bilgiler dersinde müze eğitime yönelik geliştirilen dijital çizgi romanın öğrencilerin akademik başarısına ve tutumuna etkisi* (Yayın No. 702794) [Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Kakaliçoğlu, C. (2019). *Modern dönemde değişen toplumsal roller bağlamında babalık ve babalık deneyimleri: İstanbul örneği* (Yayın No. 568437) [Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 62-80.

- Karcıoğlu, R. (2020). *Disleksi tanısı almış ve almamış çocuklarda çizgi roman ve hikâye kitaplarında okuduğunu anlamının karşılaştırılması* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Kavak, O., & İlhan, G. O. (2021). Sosyal bilgiler dersi etkin vatandaşlık öğrenme alanına yönelik dijital çizgi roman tasarımı: “Minik Vatandaşlar”. *Öğretmen Eğitiminde Yenilikçi Araştırmalar Dergisi*, 2(3), 243-265.
- Kaymakçı, S., & Ata, B. (2012). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgilerin doğasıyla ilgili görüşleri. *Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 35-64.
- Keskin, A., & İlhan, G. O. (2021). Değerler eğitime yönelik dijital çizgi roman tasarımı: “Gizemli labirent”. *İnsan ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), 250-264.
- Kılıç, A., & Acat, M. B. (2007). Öğretmen adaylarının algılarına göre öğretmen yetiştirme programlarındaki derslerin gereklilik ve işe vurukluk düzeyi. *Sosyal Bilimler Dergisi* (17), 21-37.
- Kireççi, Ü. (2020). *Çizgi roman senaryosu*. Lal Kitap.
- Kougiourouki, A. (2017). *İlkokul tarih öğretiminde çizgi roman kullanımı* (Yayın No. 622609) [Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Kurt, S. (2019). *Sosyal bilgiler öğretiminde çizgi roman kullanımına ilişkin sosyal bilgiler öğretmen adaylarının görüşlerinin incelenmesi* (Yayın No. 587254) [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Lazzarich, M. (2013). Comic strip humour and empathy as methodological instruments in teaching. *Croatian Journal of Education*, 15(1), 153-190.
- Lewis, M. (2004). Lagniappe: Comics Go to College. *North Carolina Libraries*, 62(3), 166-166.
- Leylak, D. (2022). *Sınıf öğretmenlerinin eğitici çizgi romanlar ile ilgili görüşleri* (Yayın No. 758625) [Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Macionis, J. J. (2022). *Sociology*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Marım, Ö. (2010). *La didactique de la bande dessinée en Français langue étrangère à l'école primaire* (Yayın No. 278078) [Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Marshall, G. (2005). *Sosyoloji sözlüğü*. Oxford University Press.
- Mazlum, H. (2022). *Mobil yayıncılıkta hareketli çizgi roman ve bir uygulama örneği* (Yayın No. 767997) [Sanatta Yeterlik Tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- McCloud, S. (2021). *Çizgi romanı anlamak*. Sırtlan Kitap.
- McVicker, C. J. (2007). Comic strips as a text structure for learning to read. *The reading teacher*, 61(1), 85-88.
- Mendras, H. (2017). *Sosyolojinin İlkeleri*. İletişim Yayınları.
- Mercan, Z., & Tezel Şahin, F. (2017). Babalık rolü ve farklı kültürlerde babalık rolü algısı. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi* 2(2), 1-10.

- T. C. Millî Eğitim Bakanlığı. (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı*. <http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/201812103847686-SOSYAL%20B%20C4%B0LG%20C4%B0LER%20C3%96%20C4%9ERET%20C4%B0M%20PROGRAMI%20.pdf>
- Moffatt, L., Norton, B., & Moffat, L. (2008). Reading gender relations and sexuality: Preteens speak out. *Canadian Journal of Education/Revue canadienne de l'éducation*, 31(1), 102-123.
- Mutlu, Z. (2019). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sosyal bilgiler öğretiminde çizgi roman kullanımına yönelik görüşleri* (Yayın No. 544039) [Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Nalçacı, A., & Ercoşkun, M. H. (2005). İlköğretim sosyal bilgiler derslerinde kullanılan materyaller. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (11), 141-154.
- Orçan, A. (2013). *Çizgi-roman tekniği ile geliştirilen bilim-kurgu hikâyelerinin öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerinin ve fiziğe ilişkin tutumlarının gelişimine etkisi* (Yayın No. 354656) [Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Öner, S. (2013). *Seçilen bir çizgi romanın okuduğunu anlama üzerine etkisi* (Yayın No. 332647) [Yüksek Lisans Tezi, Çağ Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Öz, C. (2013). *Moda tasarımı eğitimi alan lisans öğrencilerinin popüler kültür ürünü olan çizgi romanın ve kahramanlarının günümüz modası ve yaratıcılıklarına etkilerine dair görüşleri* (Yayın No. 333498) [Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Özaydınlık, K. (2014). Toplumsal cinsiyet temelinde Türkiye’de kadın ve eğitim. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, (33), 93-112.
- Özdemir Yılmaz, E. (2019). *Sosyal bilgiler dersi ile bütünleştirilmiş toplumsal cinsiyet temelli etkinliklerin toplumsal cinsiyete dayalı meslek seçimine yönelik tutumlara etkisi* (Yayın No. 582232) [Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Özgen, K. (2022). *Bilim çocuk dergisinde yer alan çizgi roman türündeki metinlerin Türkçe ders kitaplarında kullanılabilirliği ve temalara uygunluğu* (Yayın No.746553) [Yüksek Lisans Tezi, Giresun Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Özmete, E., & Zubaroglu Yanardağ, M. (2016). Erkeklerin bakış açısıyla toplumsal cinsiyet rolleri: Kadın ve erkek olmanın değeri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 20(1), 91-107.
- Öztürk, C., Coşkun Keskin, S. & Otluoğlu, R. (2014). *Sosyal bilgiler öğretiminde edebi ürünler ve yazılı materyaller*. Pegem Akademi.
- Öztürk, C., & Kafadar, T. (2020). 2018 Sosyal bilgiler öğretim programının değerlendirilmesi. *Trakya Eğitim Dergisi*, 10(1), 112-126.
- Palmer, E. (2008). Super heroes and gender roles, 1961-2004. *Association for Education in Journalism and Mass Communication*, 1-15.

- Poloma, M. M. (1996). *Çağdaş sosyoloji kuramları*. Gündoğan Yayınları.
- Powell, G.N. & Greenhaus, J.H. (2010). Sex, gender and decisions at the family- work interface. *Journal of Management*, 36(4), 1011-1039.
- Puluç, Ö. (2022). *Bir görsel anlatı yöntemi olarak çizgi romanda tasarım sorunları ve bir çizgi roman uygulaması* (Yayın No. 735511) [Hacettepe Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Pustz, M. (Ed.). (2012). *Comic books and American cultural history: An anthology*. Bloomsbury Publishing USA.
- Richter, T., Rendigs, A., & Maminirina, C. P. (2015). Conservation messages in speech bubbles—evaluation of an environmental education comic distributed in elementary schools in Madagascar. *Sustainability*, 7(7), 8855-8880.
- Rota, G., & Izquierdo, J. (2003). " Comics" as a tool for teaching biotechnology in primary schools. *Electronic Journal of Biotechnology*, 6(2), 85-89.
- Sarıbıyık, M. S. (2018). *İlkokullarda milli tarih şuurunu kazandırmada tarihi çizgi romanların önemi: Tarkan çizgi romanları örneği* (Yayın No. 524390) [Yüksek Lisans Tezi, Giresun Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Sarıtaş, E., & Şahin, Ü. (2018). Hayat bilgisi ders kitaplarında toplumsal cinsiyet rolleri üzerine bir inceleme. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (48), 463-477.
- Schmidt, I. (2022). *Yabancı dil olarak Almanca derslerinde görsel tasarlanmış eğitim materyali olarak dijital karikatür ve çizgi roman kullanımı* (Yayın No. 748367) [Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Sezer, P. (2022). *La place de la bande dessinée dans les manuels de Français* (Yayın No.769821) [Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Silva, M. R. P. D. (2018). Gender relations, comic books and children's cultures: Between stereotypes and reinventions. *Policy Futures in Education*, 16(5), 524-538.
- Summers, J. A., Raikes, H., Butler, J., Spicer, P., Pan, B., Shaw, S., & Johnson, M. K. (1999). Low-income fathers' and mothers' perceptions of the father role: A qualitative study in four early head start communities. *Infant Mental Health Journal: Official Publication of The World Association for Infant Mental Health*, 20(3), 291-304.
- Şahin, M. (2019). Kültür aktarımında toplumsal cinsiyetin rolü. *Akademik Hassasiyetler*, 6(11), 233-249.
- Şentürk, M. (2020). *Sosyal bilgiler dersinde eğitici çizgi roman ve eğitici çizgi film kullanımının öğrencilerin tutum, motivasyon ve akademik başarılarına etkileri* (Yayın No. 623840) [Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Tatar, M., & Emmanuel, G. (2001). Teachers' perceptions of their students' gender roles. *The Journal of Educational Research*, 94(4), 215-224.
- Taşdelen, B. (2016). Tüketim olgusunun gündelik hayatındaki yerinin toplumsal cinsiyet açısından çocuk dergilerinde incelenmesi. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 4(2), 806-816.

- Topkaya, Y. (2014). *Vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersinde eğitici çizgi roman kullanımının bilişsel ve duyuşsal öğrenmelere etkisi* (Yayın No. 366519) [Doktora tezi, Atatürk Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Topkaya, Y., & Yılar, B. (2015). Analysis student views related to educative comics. *Route Educational and Social Science Journal*, 2(3), 106-117.
- Topkaya, Y. (2016). Doğal çevreye duyarlılık değerinin aktarılmasında kavram karikatürleri ile eğitici çizgi romanların etkililiğinin karşılaştırılması. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(34), 259-272.
- Topkaya, Y. (2016). Eğitici çizgi romanların çevre sorunlarına yönelik bilişsel ve duyuşsal öğrenmeler üzerindeki etkisi. *Eğitim ve Bilim*, 41(187), 199-219.
- Topkaya, Y., & Şimşek, U. (2015). Vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersine yönelik tutum üzerinde eğitici çizgi romanların etkisi. *Journal of Computer and Education Research*, 3(6), 152-167.
- Tosun, Z. (2010). *Cinsiyet rolü yöneliminin ablalık ve ağabeylik ile ilişkisinin toplumsal rol kuramı bağlamında değerlendirilmesi* (Yayın No. 253302) [Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Tuncer, N. (1993). *Çizgi roman ve çocuk*. Çocuk Vakfı Yayınları.
- Türkal, B. (2018). *Oluşturma ve uygulama açısından sosyal bilgiler öğretiminde bir öğretim materyali olarak çizgi roman kullanımı* (Yayın No. 527260) [Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Upton, M., & Hall, C. M. (2013). Comic book guy in the classroom: The educational power and potential of graphic storytelling in library instruction. *Kansas Library Association College and University Libraries Section Proceedings*, 3(1), 28-38.
- Uslu Üstten, A. (2014). *Gençlik edebiyatı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Uslu Üstten, & Pilav, S. (2016). Temel seviyede yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde çizgi romanların öğrenme düzeyine etkisi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 4(4), 599-606.
- Uzun, A. (2021). *Çizgi roman ve yeni sunum biçimleri* (Yayın No. 667615) [Yüksek Lisans Tezi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Ünal, O. (2018). *Sosyal bilgiler dersinde eğitici çizgi roman kullanımının öğrenci başarısı ve tutumuna etkisi* (Yayın No. 513238). [Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Vatandaş, C. (2007). Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rollerinin algılanışı. *Istanbul Journal of Sociological Studies*, (35), 29-56.
- Wallner, L., & Aman, R. (2023). Muscular superheroes and girly ducks: Gender talk using comics in the classroom. *British Educational Research Journal*, 1-18.
- Weitkamp, E., & Burnet, F. (2007). The Chemedian brings laughter to the chemistry classroom. *International Journal of Science Education*, 29(15), 1911-1929.
- Williams, R. (2008). Image, text, and story: Comics and graphic novels in the classroom. *Art Education*, 61(6), 13-19.
- Yazıcı, M. (2019). *Kadının toplumsal rolünün güçlendirilmesinde Kadın Sorunları Araştırma Merkezlerinin rolü* (Yayın No. 559111) [Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

- Yıldırım, A. (1999). Nitel araştırma yöntemlerinin temel özellikleri ve eğitim araştırmalarındaki yeri ve önemi. *Eğitim ve Bilim*, 23(112), 7-17.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, E. (2016). Sınıf öğretmeni adaylarının eğitici çizgi roman hakkındaki görüşlerinin incelenmesi. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(11), 52-70.
- Yılmaz, B. S. (2009). *Çift kariyerli ailelerde sosyal rol değişimi: kültürel bir değerlendirme* (Yayın No. 265559) [Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Yılmaz, S. (2018). Toplumsal cinsiyet rollerinin günlük hayattaki yansımaları: Çorum/Alaca örneği. *İmgelem*, 2(2), 59-79.
- Yüzbaşıoğlu, M. K. (2022). *Kuvvetin ölçülmesi ve sürtünme ünitesine yönelik bağlam temelli tasarlanan çizgi romanların öğrencilerin temellendirilmiş zihinsel model gelişimine etkisi* (Yayın No. 725832) (Doktora Tezi, Kastamonu Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Zeybekoğlu, Ö. (2013). *Günümüzde erkeklerin gözünden babalık ve aile* (Yayın No. 345769) [Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

EKLER

Ek 1. Tez Araştırmasının Başında ve Sonunda Katılımcılara Uygulanan Açık Uçlu Form

Adı Soyadı:

Sınıfı/No:

Sevgili öğrenciler, bu test açık uçlu olmak üzere toplam 10 sorudan oluşmaktadır. Soruları dikkatli bir şekilde okuyarak cevapları ilgili boşluklara yazınız. Testin doldurulması için gereken süre 40 dakikadır. Başarılar dilerim.

Gözde ÇALIŞ

Sosyal Bilgiler Öğretmeni

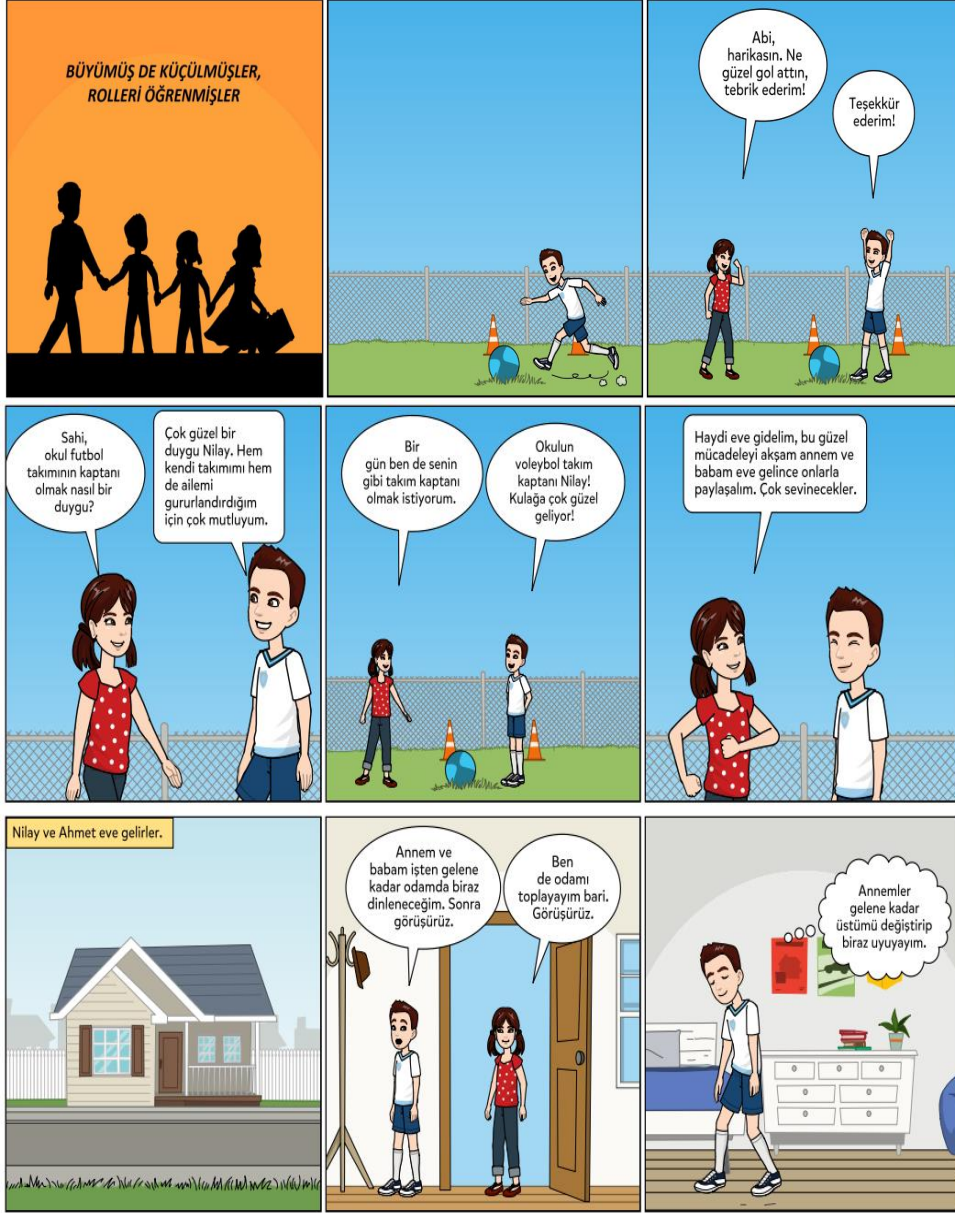
SORULAR

1. Toplumsal rol sizce nedir? Nasıl tanımlarsınız?
2. Herkesin hayatta bir rolü var mıdır? Bu rollere örnekler verebilir misiniz?
3. Çevrenizdeki insanların üstlendikleri toplumsal roller var mıdır? Varsa nelerdir?
4. Ailenizde gördüğünüz toplumsal roller var mıdır? Varsa örneklerle açıklayınız?
5. Bir anneden beklediğiniz rol davranışları nelerdir?
6. Çalışan bir anneden beklediğiniz rol davranışları nelerdir?
7. Bir babadan beklediğiniz rol davranışları nelerdir?
8. Çalışan bir babadan beklediğiniz rol davranışları nelerdir?
9. Sizin toplumda rolünüz ya da rolleriniz var mıdır? Varsa nelerdir? Lütfen açıklayınız.
10. Siz gelecekte hangi rolleri üstlenebilirsiniz?

Ek 2. Tez Araştırmasında Kullanılan Görüşme Formu

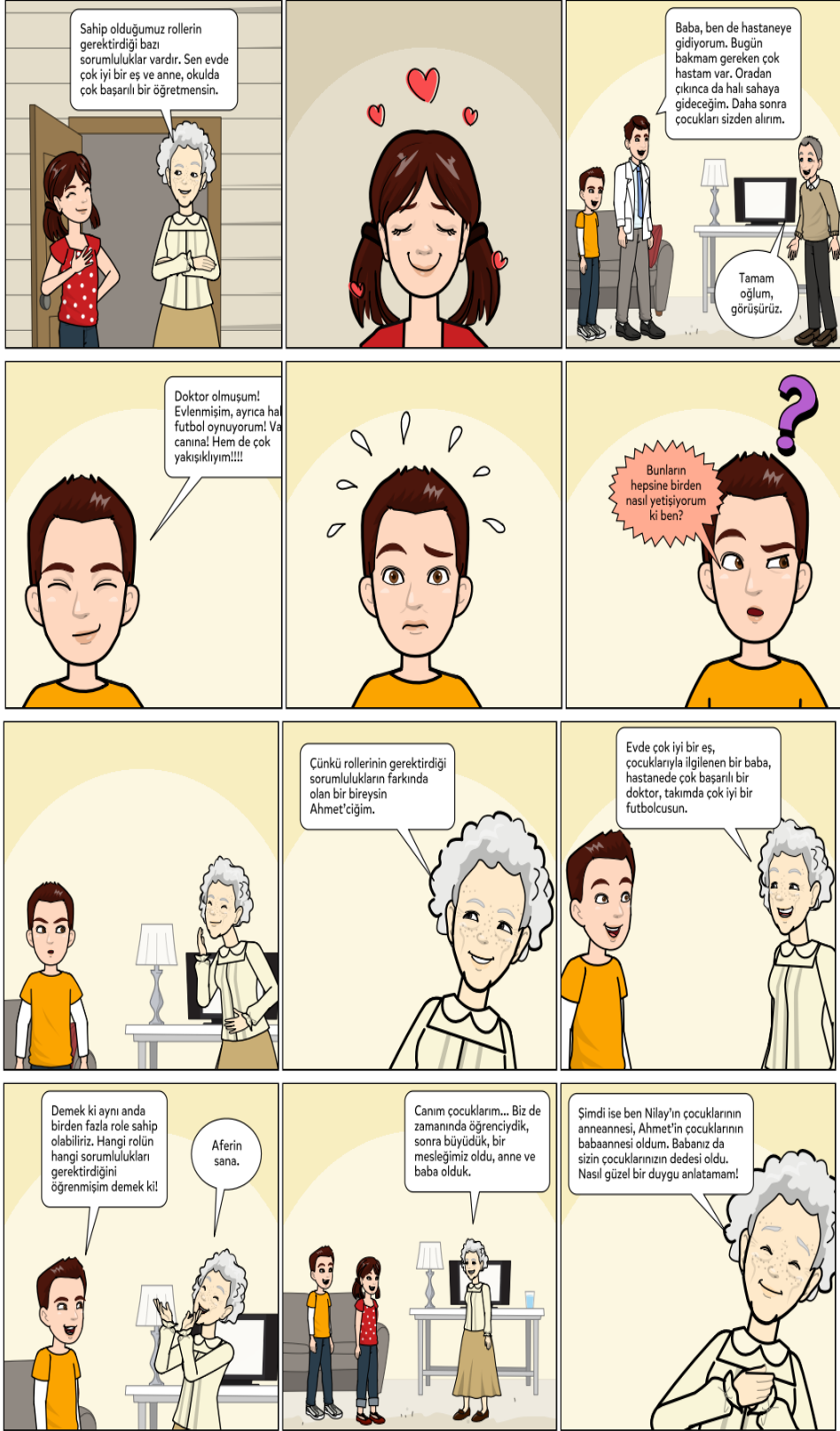
1. Toplumsal rol deyince aklına neler geliyor? Açıklar mısın?
2. Rollerimiz değişebilir mi?
3. Rollerimiz doğuştan mı gelir? Sonradan kazanılan roller olabilir mi? Ne düşünüyorsun?
4. Çizgi romanı nasıl buldun?
5. Çizgi romandan sonra toplumsal rollerle ilgili düşüncelerinde bir değişiklik oldu mu?
6. Çizgi romandaki hangi rol sana daha yakın geldi? Neden?
7. Çizgi romanda en çok hangi kareyi beğendin? Neden?
8. Çizgi romanda en çok hangi kahramanı sevdin? Neden?
9. Çizgi romanda seni en çok etkileyen şey ne oldu?
10. Sen bir çizgi roman yapsan nasıl yapardın?
11. Çizgi romanda yer alan anne ve baba rollerini sevdin mi? Sen bir çizgi roman yapsan anne ve baba rollerine yer verir miydin? Nasıl yapardın?
12. Çevrende bu çizgi romandaki gibi roller var mı? Örnek verir misin?
13. Bu dersle ilgili başka hangi konuyla ilgili çizgi roman olsun isterdin? Neden?
14. Başka hangi ders ile ilgili çizgi roman olsun isterdin? Neden?

Ek 3. “Büyümüş De Küçülmüşler, Toplumsal Rollerini Öğrenmişler” İsimli Dijital Çizgi Roman Materyali













Ek 4. Yıldız Teknik Üniversitesi Etik Kurul Belgesi



YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu

Toplantı Tarihi: 26.08.2022

Toplantı No: 2022.08

SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ARAŞTIRMALARI ETİK KURULU TOPLANTI KARARI

Yürütücülüğünü Üniversitemiz Sosyal Bilimler Enstitüsü öğretim üyelerinden Doç. Dr. Genç Osman İLHAN danışmanlığında lisansüstü öğrencisi GÖZDE ÇALIŞ tarafından yapılacak olan "Sosyal Bilgiler Dersi Birey Ve Toplum Öğrenme Alanına Yönelik Geliştirilen Çizgi Roman Materyalinin Öğrencilerin Toplumsal Rollerini İfade Etme Biçimleri Üzerine Etkisi" adlı çalışma ve bu çalışmada kullanılacak veri toplama araçları ve yöntemlerine ilişkin bilgilerde etiğe aykır herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

Etik Kurul Üyeleri

Prof. Dr. Mehmet DONDURAN
Başkan

Prof. Dr. Ali ERYILMAZ
Üye

Prof. Dr. Gülşay GÖLBAŞI ŞİMŞEK
Üye

Doç. Dr. Mehmet Emin KAHRAMAN
Üye

Doç. Dr. Senay OĞUZTINÇ
Üye

Doç. Dr. Yasin ŞEHİTOĞLU
Üye

Dr. Öğr. Üyesi Güzin AKYILDIZ
Üye

Ek 5. Valilik Oluru

Evrak No : 2210010155
Tarih : 08.09.2022



T.C.
İSTANBUL VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-59090411-20-59134362
Konu : Anket ve Araştırma İzni (Gözde ÇALIŞ)

28/09/2022

VALİLİK MAKAMINA

- İlgi : a) Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 21.01.2020 tarihli ve 2020/2 sayılı genelgesi.
b) Yıldız Teknik Üniversitesinin 06.09.2022 tarihli ve 2209060503 sayılı yazısı.
c) Müdürlüğümüz Araştırma ve Anket Komisyonunun 12.09.2022 tarihli tutanağı.

Araştırma Komisı : Sosyal Bilgiler Dersi Birey ve Toplum Öğrenme Alanına Yönelik
Geliştirilen Çizgi Roman Metaryalinin Öğrencilerin Toplumsal Rollerini
İfade Etme Biçimleri Üzerine Etkisi
Araştırma Türü : Anket
Araştırma Yeri : İstanbul Sultanbeyli İlçesi
Araştırma Yapılacak Kişiler : İmam Hatip Ortaokulu Öğrencileri
Araştırmanın Süresi : 2022 - 2023 Eğitim - Öğretim Yılı

Yukarıda bilgileri verilen araştırmanın; 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanununa aykırı olarak kişisel veri istenmemesi, öğrenci velilerinden açık rıza onayı alınması, yüz yüze eğitime geçmiş olan kurumlarımızda, Covid-19 tedbirlerinin araştırmacı ve ilgili kurum idarelerince alınması, bilimsel amaç dışında kullanılmaması, bir örneği Müdürlüğümüzde muhafaza edilen mühürlü ve imzalı veri toplama araçlarının kurumlarımıza araştırmacı tarafından ulaştırılarak uygulanması, katılımcıların gönüllülük esasına göre seçilmesi, araştırma sonuç raporunun kamuoyuyla paylaşılmaması ve araştırma bittikten sonra 2 (iki) hafta içerisinde Müdürlüğümüze gönderilmesi, okul idarelerinin denetim, gözetim ve sorumluluğunda, eğitim ve öğretimi aksatılmayacak şekilde, ilgi (a) genelge esasları dâhilinde uygulanması kaydıyla Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınıza arz ederim.

Levent YAZICI
İl Millî Eğitim Müdürü

OLUR
28/09/2022
Dr. Hasan Hüseyin CAN
Vali a.
Vali Yardımcısı

- Ek:
1- İlgi (b) Yazı ve Ekleri (5 Sayfa)
2- İlgi (c) Tutanak (1 Sayfa)

Bu belge güvenli elektronik imza ile onaylanmıştır.

Adres : Binbirdere Mah. İmam Öktem Cad. No: 1 Sultanahmet Fatih İstanbul Belge Doğrulama : <https://www.turkiye.gov.tr/meb-ehys>
Bilgi için : Aydın BALTA
Uzvanı : Veri Hareketi ve Kontrol İşletmeni
İnternet Adresi : <http://istanbul.meb.gov.tr/>